

WIELEWAAL

tweemaandelijks tijdschrift

jaargang 53

januari 1987

WIELEWAAL

Vlaams tijdschrift voor natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie voor Onderwijs en Permanente Vorming.

Vroegere hoofdredacteuren : E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23
Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46
Dr. H. MEEUS: jaargang 47 tot en met 51

Hoofdredacteur : G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)

Redactieraad :

H. FRANCKX, J. BLOEMEN, G. BURGGRAEVE, A. DEJONGHE, R. DE FRAINE, R. DE LUST, B. GODDEERIS, P. HERROELEN, P. PRINSEN, S. TYS, D. VAN DAELE, P. VAN DEN BREMPT, J. VANHEUVERSWYN, W. VAN SPAENDONK, J. VAN WINKEL, R. WILLOCKX

WIELEWAAL is een uitgave van de

Koninklijke Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers. Ze telt nu meer dan 6.000 leden, verdeeld over 52 afdelingen. Een waaier van voordrachten, dia- en filmavonden, lessen, tentoonstellingen, geleide wandelingen, studieprojecten, deelname aan regionale en internationale onderzoeken en inventarisaties, beheerswerken in natuurreservaten, uitstappen en reizen in binnen- en buitenland staan jaarlijks op de agenda. De vereniging heeft niet minder dan 70 natuurreservaten in beheer met een totale oppervlakte van meer dan 4.000 ha, verspreid over geheel Vlaanderen. Ze bezit bovendien een eigen „Wielewaal-huis” te Turnhout waar naast het secretariaat ook een ornithologisch museum, een bibliotheek, vergaderzalen en een boekhandel zijn ondergebracht.

Raad van beheer

Dagelijks bestuur:

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (03/480 47 32)
W. VAN SPAENDONK, ondervoorzitter, Zevenbergen 50, 2500 Lier (03/480 54 24)
F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (03/645 02 52)
D. VAN DAELE, penningmeester, Garenmarkt 4 bus 2, 8000 Brugge (050/33 82 66)

Overige leden :

J. DHOLLANDER, Bergstraat 5, 2780 St.-Gillis-Waas (03/770 64 26)
M. GUISSON, Reststraat 49a, 3211 O.L.V.-Tielt (016/63 33 76)
P. HERROELEN, Postbus 64, 8400 Oostende (059/32 38 05)
G. LUYTS, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout (014/41 67 45)
J. VANHEUVERSWYN, Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84 43 82)
E. WELLENS, Statiestraat 89, 3900 Lommel (011/54 40 25)

Technisch adviseur voor de natuurreservaten :

S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 450 F. Nederland en Luxemburg: 800 F. Andere landen: 900 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F
Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52

Ieder lid van De Wielewaal ontvangt het tweemaandelijks tijdschrift WIELEWAAL en het trimesteriële tijdschrift ORIOLUS. Artikels voor WIELEWAAL moeten verzonden worden naar dhr. G. Luyts, Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout, teksten voor ORIOLUS naar Dr. H. Meeus, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout. Berichten en activiteitenkalender dienen verzonden naar De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

Brief van de voorzitter

Beste Wielewalers,

Onze vereniging heeft het grote geluk enkele voorzitters te hebben, die voor elk nummer van hun afdelingsblad een nieuw en actueel editoriaal kunnen schrijven. Hun fantasie is onuitputtelijk, hun kennis alzijdig, hun stijl scherp en geestig.

Tot mijn en misschien ook tot uw spijt, beste Wielewalers, moet ik bekennen dat ik helaas niet over deze uitzonderlijke gaven beschik. Het is mij niet gegeven me te verdiepen in filosofische beschouwingen over natuur en milieu, noch commentaar te kunnen geven op nationale en internationale gebeurtenissen of de diepere oorzaken bloot te leggen en te ontleiden van de veranderde houding van mens en volk.

Ik wens me gewoon te houden aan de realiteit en ga alleen uw aandacht vestigen op enkele belangrijke feiten uit het leven van onze vereniging in 1986.

Ondanks de wijziging bij het innen van het lidmaatschapsgeld bleef het aantal leden hetzelfde als in 1985.

De daling die inzette in 1984 en zich voortzette in 1985, werd gelukkig gestopt. Spijtig genoeg kwam er de stijging niet, waarop we gehoopt hadden door de uitgifte van het ledenblad Wielewaal en het ornithologisch tijdschrift Oriolus. In naam van de raad van bestuur dank ik de beide hoofdredacteuren, G. Luyts en H. Meeus, voor de zorg die ze besteden aan de verenigingsbladen.

De raad van deelgenoten ging op zondag, 16 maart, door in het Wielewaalhuis te Turnhout. Er waren 67 afgevaardigden, die 36 afdelingen vertegenwoordigden. De raad van bestuur vergaderde 5 maal. Het dagelijks bestuur had bovendien geregeld contact voor dringende zaken.

De NWG Botanica had zijn 12 jaarlijkse plantentochten. De NWG Natuurbehoud richtte zijn aandacht vooral op het bijhouden van de dossiers en de steekkaarten van de natuurreservaten. De NWG Reptielen en Amfibieën vergaderde regelmatig, hield een info-dag te Brugge en te Hoeilaart en organiseerde paddenoverzetacties op vele plaatsen. In de loop van het jaar werd de groep gesplitst in het onafhankelijke Rana-Belgium en de Wielewaalwerkgroep Hyla. De werkgroepen Propaganda en Ornithologie hielden op te bestaan door gebrek aan belangstelling en aan medewerking.

De redactieraden van Wielewaal en Oriolus vergaderden op het einde van het jaar: het bilan van het voorbije jaar werd opgemaakt en het verder beleid besproken.

Provinciale vergaderingen werden gehouden in Oost-Vlaanderen (2/2/86, 14/12/86), Antwerpen (23/3/86) en West-Vlaanderen (29/3/86, 28/6/86, 2/11/86). Op zondag, 22 juni, ging in Ploegsteert een provinciale dag door voor West-Vlaanderen.

De derde gemeenschappelijke dag van de conservators werd georganiseerd door De Wielewaal en ging door op 6 september in De Steenbeemden te Emblem. Er waren 100 deelnemers van 15 verschillende Vlaamse reservaatbeherende verenigingen. Het 43e Congres ging in 1986 door te Turnhout. De uitstap had plaats op zondag, 20 april, in het vennengebied ten noorden van Turnhout. Er waren meer dan 150 deelnemers, afkomstig uit afdelingen van het ganse land. De ornithologische studiedag ging door op zondag, 9 november. Hierop waren een honderdtal aanwezigen, waarvan de meerderheid ter plaatse gezamenlijk het middagmaal gebruikten.

Nationale buitenlandse reizen werden door de raad van bestuur ingericht naar Turkije en Hongarije. De deelnemers, respectievelijk 45 en 32 in aantal, waren zeer tevreden, zowel over de prachtige landschappen met een rijke fauna en flora, als over de degelijke leiding en de goede hotels. In het najaar kwamen de deelnemers samen voor een gezellig samenzijn, waarop de dia's van de reis vertoond werden. Ook 25 afdelingen richtten in 't totaal nog 46 meerdaagse buitenlandse reizen in.

In 1986 kocht De Wielewaal volgende gebieden aan:

- de orchideeënweide Orchis te Bornem, 44 a groot;
- in de Vlassenbroekse schorren 2 percelen, 32 a 70 ca en 21 a 55 ca groot;
- in De Langemeersen te Wortegem-Petegem 2 percelen, 45 a 10 ca en 1 ha 19 a 80 ca groot;
- in de Tikkebroeken een perceel van 1 ha 4 a 10 ca.

Bovendien kreeg De Wielewaal van de familie Wilsens 3 percelen moerasstruweel te Overpelt, samen 17 a 50 ca groot en van de heer J. Van Winkel een perceel heide en struweel te Neerpelt met een oppervlakte van 86 a 14 ca.

Zo verwierf De Wielewaal in 1986 natuurreservaten met een totale oppervlakte van 4 ha 70 a 89 ca en voor een totaal bedrag van 1.341.629 fr.

Afdelingen Klein Brabant, 's Heerenbosch en Schelde-Leie stonden elk in voor twee derden van de aankoopssom. Voor de aankopen van Orchis, De Langemeersen en De Tikkebroeken werd reeds subsidie gevraagd aan het Wereldnatuurfonds. Afdeling 's Heerenbosch beloofde hetzelfde te doen voor de aankopen in de Vlassenbroekse schorren. Gelukkig mochten we ook vele giften boeken van afdelingen en leden, zowel voor het algemeen reservatenfonds als voor de meer specifieke fondsen. Een contract werd afgesloten voor het vrije reservaat „De Favorietjes” te Veerle, eigendom van notaris Moortgat van Geel.

In 1986 werden beheerswerken in natuurgebieden uitgevoerd door 30 afdelingen gedurende in totaal 122 dagen. Een JNM-kamp ging door in De Tikkebroeken, in De Steenbeemden en in de Kooldries.

Eén nieuwe afdeling werd opgericht: Ninove-Geraardsbergen. Speciale activiteiten, zoals deelname aan tentoonstellingen en jaarmarkten, werden georganiseerd door 16 afdelingen. Enkele afdelingen deden aan kadervorming door het inrichten van lessen, museumbezoeken, enz. De mededelingsbladen bevatten naast de aankondigingen en verslagen van de afdelingsactiviteiten ook vele interessante artikels.

Schelde-Leie stelde een regionale plantenatlas samen, Mechelen publiceerde een herwerkte Avifauna van het Mechelse.

In alle afdelingen werd meegewerkt aan de watervogeltellingen in de winter. Enkele afdelingen hadden boswandelingen en paddestoeluitstappen ter gelegenheid van de Week van het Bos. Wielewaalafdelingen waren eveneens talrijk vertegenwoordigd op de Vlaamse Ardennendag (27/5/86) en op de 33e Nationale Natuurbeschermingsdag (21/9/86).

De Wielewaal verleende zijn medewerking aan 7 verschillende onderzoeken en publiceerde in de verenigingsbladen 36 aankondigingen van activiteiten van andere organismen. De reizende tentoonstellingen tenslotte werden 26 maal uitgeleend en opgesteld.

Dit uiterst bondig overzicht van de Wielewaalwerking in 1986 geeft het bewijs van de onverminderde levenskracht van de vereniging. De raad van beheer dankt hiervoor de conservators, de besturen en de leden van de afdelingen.

De Wielewaal werd in 1986 in de begroting van het Vlaamse Gewest voor 500.000 fr. opgenomen voor subsidie bij aankoop van terreinen, bestemd als natuurreservaat. Voor het rechtvaardigen hiervan hebben we voor 1986 geen enkel probleem. Mochten wij in de volgende jaren nog voor zo'n subsidie in aanmerking komen, dan moeten wij, om ervan te kunnen genieten, zelf 40 % van de aankoopssom betalen. Rekening houdend met onze beschikbare geldmiddelen zullen we dit alleen kunnen door geld te lenen. Daarom hoop ik dat het algemeen reservatenfonds meer gespijzigd zal worden door giften van leden en bijdragen van afdelingsbesturen. Onze leden kunnen de verenigingen helpen door steunend lid te worden. Zelf bekomen ze zo een fiscaal attest. Wat de afdelingsbesturen betreft doe ik vooral een beroep op deze die niet het plan koesteren zelf ooit reservaten te verwerven.

Beste Wielewalers, met het novembernummer van Wielewaal heeft u allemaal een overschrijvingsbiljet ontvangen om uw lidmaatschapsgeld te betalen. Mocht u het nog niet opgezonden hebben, doe het dan meteen. U spaart er het secretariaat veel werk en kosten mee. Inwonende familieleden kunt u bijlid maken. Zo worden ze verzekerd voor burgerlijke aansprakelijkheid tegenover derden.

Laten we er ook een erezaak van maken leden te werven voor de nationale Wielewaal. Alleen op deze manier kan onze vereniging bloeien en groeien.

Tot slot wens ik nog uw aandacht te vestigen op de reeds gekende belangrijke data van 1987:

- zondag, 15 maart: Algemene vergadering te Turnhout;
- zaterdag, 25 april: Symposium, ingericht door afdeling Schelde-Leie;
- zondag, 26 april: Congresuitstap, tevens 10e Vlaamse Ardennendag;
- Internationale Vogelkijkdag op zondag, 24 mei, ingericht door de International Council for Bird Preservation (I.C.B.P.) met voor België de medewerking van Aves, De Wielewaal en de B.N.V.R. (R.N.O.B.)

Mocht 1987 een voorspoedig en vruchtbaar jaar zijn voor u en voor De Wielewaal. Dit wenst u

H. Franckx, algemeen voorzitter

Over leven en overleven in de winter

Dirk De Roose

Ontstaan, leven, afsterven, een steeds weerkerende cyclus, in onze gebieden bespoedigd door de seizoenen. Maar, kunnen wij eigenlijk wel van afsterven en ontstaan spreken? Of is het eerder te beschouwen als een overgang van de ene levensvorm in de andere, telkens aangepast om door de seizoenen te komen? Eenjarige planten zoals het Klein Knopkruid, de Zwarte Nachtschade, klaprozen en kamille-soorten hebben het het gemakkelijkst. In het zaad zit hun volledige overlevingskans. We noemen ze therofyten. Zaad aanmaken kost gezien zijn kleine volume, weinig energie en kan dus vrij snel gebeuren.

Zaden kunnen heel lage temperaturen overleven dank zij hun laag watergehalte. Ze worden pas kwetsbaar wanneer ze water beginnen op te zuigen en het kiemproces een aanvang neemt. Van dan af scheuren ijskristallen de celwanden en verbreken ze het verband tussen de verschillende cellen. De natuur zorgde er na verloop van miljoenen jaren voor dat het zaad daar voldoende bescherming tegen kreeg. Varens, schimmels en mossen zenden sporen uit, die kiemen zodra ze vocht kunnen opzuigen. Zaden kunnen echter lange tijd in een natte omgeving liggen zonder zelfs maar te zwellen. Vele factoren spelen daarin mee. Soms is de temperatuur van het grootste belang. Vaak is de zaadhuid zo hard dat er geen water door

kan. Dan moet die eerste gedurende enkele dagen tot maanden door de zandkorrels gekrast worden. Er zitten dikwijls stoffen in het reserveweefsel die slechts een zeer beperkte wateropname toelaten. Pas wanneer die stoffen afgebroken zijn kan de zwelling beginnen. Tuinders maken gebruik van die kennis wanneer zij zaden van rozen en fruitbomen laagstapelen of stratificeren. Op die manier proberen ze het natuurlijk proces sneller en tegelijk gelijkmatig te laten verlopen. Op een laag licht vochtige turf komt een laag zaden, daarop weer turf en opnieuw zaden. Zo worden de zaden na één tot twee jaar kiemrijp. Modernere technieken versnellen dit proces aanzienlijk door zeer nauwkeurig afgemeten zuurbehandelingen. Sommige zaden (vooral oliehoudenden van de kruisbloemigen) kunnen tientallen jaren bewaard worden, wanneer ze om één of andere reden diep onder de grond komen. Bij het scheuren van een weiland kun je dan massaal kruiden zien verschijnen die in geen jaren in de buurt zijn waargenomen, maar vroeger veel voorkwamen.

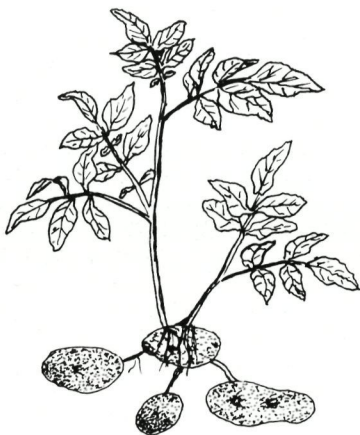
De meeste planten van de gematigde streken komen de winter niet alleen onder de vorm van zaad door. Ze slagen erin te overleven met vitale organen vlak bij het aardoppervlak (de hemicryptofyten), onder de grond (de geofyten), onder water (de hydrofyten en de helofyten) of gewoon boven de grond (de chamaefyten en de fanerofyten).

Mooie voorbeelden van hemicryptofyten zijn de tweejarigen. Hun oplossing bestaat uit een vlak rozet, dat bij de eerste sneeuw ondergedekt wordt en nooit aan de wind bloot staat. Speerdistel, Vingerhoedskruid en Ridderzuring zwoegen het eerste jaar om een dicht aaneengesloten bladerdek op te bouwen en pompen veel energie in de wortel. De bovenste bladeren bevriezen vaak. Ze zijn ideaal isolatiemateriaal voor de daaronder liggende. Tegen het einde van de winter schiet er nog slechts een klein rozet over, met de groeitop en de wortels en dat is ruim voldoende om door te groeien en zaad te zetten. Vele grassen zijn overblijvende kruiden. Ze passen dezelfde tactiek toe, doch dat gedurende vele jaren na elkaar. Hun groeipunt bevindt zich altijd vlak bij de grond. Vandaar uit splitsen ze voortdurend bladeren en af en toe een bloeistengel af. Dat is ook de reden waarom ze zo goed aan begrazing en frequent maaien weerstaan.

Penwortel (l.) en Radijswortel (r.)

Tekening: Ch. De Schepper

Aardappel

Tekening: Ch. De Schepper

Bij erge winterkou zijn de essentiële organen door de rest van het gewas beschermd.

In onze gematigde streken vormen de hemicryptofyten samen met de geofyten de meerderheid. Geofyten kunnen in allerlei organen reservevoedsel opslaan om de winterkou te overleven. Die organen zijn gewoonlijk vervormingen van wortel en stengel. De meest voor de hand liggende opslagplaats is de wortel. Hij kan behoorlijk verdikken en op die manier veel reserve bevatten. Gaat het om de hoofdwortel, dan spreken we van knolvormige wortels; zijn er daarentegen verdikkingen aan bij- of zijwortels dan noemen we die wortelknollen. Knolvormige wortels komen veel voor bij tweejarige planten. Ze kunnen langgerekt zijn zoals bij bieten, worteltjes en witloof: penwortels. In het andere geval zijn ze kort en gedrongen zoals bij radijs en raap: radijswortels.

Wortelknollen treffen we aan bij Bosanemoontjes, Speenkruid (dankt zijn naam eraan), verschillende orchideeën en dahlia's. Elke tuinliefhebber zal wellicht weten dat je de knollen van dahlia's niet als knol afzonderlijk kan planten. Wortels zijn immers in het algemeen niet in staat om knoppen en scheuten te vormen. Daarom zal er steeds een stukje stengel aanwezig moeten zijn, waarvan een aantal slapende ogen in het voorjaar uitlopen.

Geheel anders vergaat het de gewijzigde stengels die als ondergronds reserveorgaan fungeren. Stengels vormen immers wel ogen, scheuten en wortels. Vandaar dat we bijvoorbeeld een aardappel in stukken kunnen snijden en in de grond steken. Met wat geluk rotten de stukken niet. Er ontstaan overal nieuwe planten.

Een niet opvallend verdikte ondergrondse

stengel, die horizontaal, vertikaal of schuin loopt, heet „wortelstok”. Lang geleden werd die immers voor een stokvormige wortel gehouden. Bij vele planten treffen we een wortelstok (= rizoom) aan. Die planten groeien meestal met velen bijeen en beschikken vaak over een sterke groeikracht. De rizomen verspreiden zich in alle richtingen en laten overal scheuten boven de grond komen.

Typische voorbeelden hiervan zijn Kweekgras en Akkerdistel. Vandaar het oude spreekwoord: „distels maaïen is distels zaaien”. Na een maaibeurt zien we vaak in de omgeving nieuwe distels opschieten. Ogen op de wortelstok die tot dan toe niet konden uitlopen, omdat de eindknoppen van de groeiende loten dat beletten (cfr. hoger), krijgen nu plots een kans. Ploegen en frezen is nog erger. Op die manier verspreiden we de soort. Elk stukje wortelstok groeit immers uit tot een volwaardige plant.

Er zijn nog heel wat andere soorten met wortelstok, om er maar enkele te noemen: Grote Brandnetel, Witte Dovenetel, Lelietje-van-dalen, muntsoorten, Pinksterbloem, Gele Lis, lisdoddes en Kalmoes. Bij deze laatste drie zit de wortelstok, zeker tijdens de winter, onder water. Dat is een extra bescherming tegen de kou. Eens de bovenste laag water bevroren is vormt die een isolatie tegen de kou. Het zijn helofyten of moerasplanten. Zitten er sterk verdikte, bol- of eivormige stukken stengel onder de grond, dan spreken we van stengelknollen. Als de plant in het voorjaar begint te groeien, zuigt ze de stengelknol helemaal leeg. In de loop van het groeiseizoen legt ze één of meerdere nieuwe knollen aan. Wordt er één, grotere knol gevormd, dan splitsen zich onderaan gewoonlijk een aantal kleine knolletjes af, het kriel. Die worden onder andere bij de gladiool gebruikt om de soort te vermeerderen. Bij de aardappel daarentegen worden er verschillende, ongeveer gelijkwaardige knollen aangemaakt. Dat geldt ook voor de aardpeer. Bij sommige soorten zitten de resten van de bladschede nog op de knol. Zo'n gerokte knollen vinden we bij krokus en gladiool. Naakte knollen zijn enkel beschermd door een kurklaagje, zoals we dat kennen bij de aardappel.

Iedereen heeft wel eens een bol gezien: een ui, een tulp, een hyacint. Een bol is opgebouwd uit een bolschijf (de vervormde stengel zit helemaal onderaan) en vervormde sterk opgezwoollen bladeren, rokken of schubben. Deze bladeren zijn zeer rijk aan suikers en zetmeel. Dat is reservevoedsel waar ze in het begin van het volgend jaar op zullen teren.

Vele bolplanten zijn immers voorjaarsbloeiers, die eerst hun voorraad aanspreken, bloeien en

Munt (l.) en Gele Lis (r.) Tekening: Ch. De Schepper

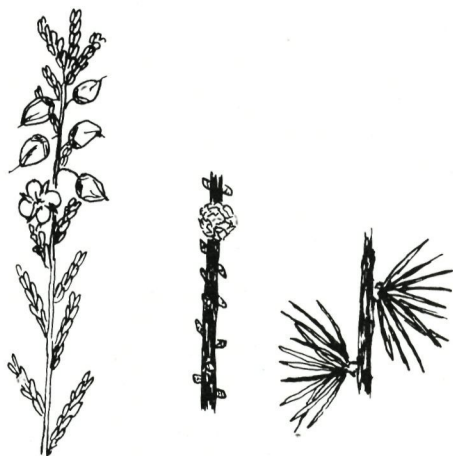
dan pas een nieuwe voorraad aanleggen.

Uien, tulpen, narcissen en wilde hyacinten hebben gerokte bollen. De „bladeren” liggen mooi dakpansgewijs en zijn omgeven door een aantal vlezige bladrestanten. De lelie heeft een geschubde bol. Er zijn geen vlezige bladresten en de schubben zitten niet netjes dakpansgewijs over elkaar.

Zo zijn we bij de planten gekomen die de winter duidelijk zichtbaar doorbrengen. Dat zijn de chamaefyten (dwergstruiken, waarvan de knoppen zich bij de guurste omstandigheden van het jaar ergens tussen het aardoppervlak en 25 cm erboven bevinden), met o.a. Dopheide en Struikheide en de fanerofyten (bomen en struiken met knoppen boven voorvermelde hoogte). Sommigen ervan behouden hun bladeren (of naalden). De meesten echter zijn bladverliezend.

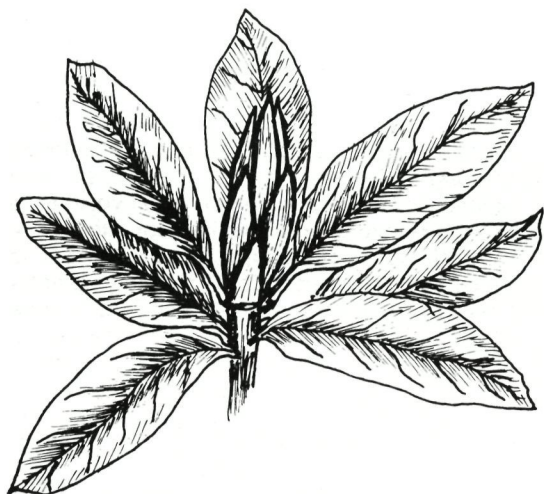
Tegen de tijd dat de vruchten rijp zijn vallen de bladeren van de loofbomen en de lorken. De wind rukt ze los en de twijgen hebben niet langer de kracht om hun lover vast te houden. De herfst en de winter zullen ze kaal doorbrengen, ontdaan van hun groene pracht. Waarom toch laten deze bomen zich zo gemakkelijk tergen door de wind? Heel vaak bekijken we dit verschijnsel vanuit de verkeerde hoek. De houtachtige gewassen gooien immers hun bladeren af en daarbij is de storm slechts een nederige dienaar, een knecht die de lege verpakking naar de vuilnisbelt brengt om gerecycleerd te worden. Behoud van de bladeren betekent een zekere dood door uitdroging. Uitdroging? De winter is toch het vochtigste seizoen? De bodem vult zich dan tot verzadiging toe, ook in het bos. En toch is dat vocht onbereikbaar voor de plant. Het is bevroren of de temperatuur is tenminste zo laag dat de wortels het niet meer kunnen

opnemen. Komt daar nog bij dat een weinig geconcentreerde waterige oplossing gemakkelijk befrist, zodat de stammen uiteen zouden knallen. Neen, onze bladverliezende bomen vinden het veiliger alle nuttige stoffen binnen de stam terug te trekken, de grootste hoeveelheid water uit te zweten en hun bladeren af te werpen. In het najaar vormen ze grote hoeveelheden abscisinezuur. Dat zet de weefsels op de bladaanhechting ertoe aan te verkurken. Alvorens de verkurking plaatsheeft, worden alle essentiële voedingsstoffen uit de bladeren naar de twijgen overgebracht. Eens de verkurking tot stand komt, is er geen transport meer mogelijk doorheen het laagje. De bladeren verdrogen geleidelijk en kunnen niet langer weerstand bieden aan de kracht van de oprukkende herfst. Dan zijn de knoppen al helemaal klaar. Gedurende het voorbije zomerseizoen hebben ze zich in de bladoksels tot volwaardige miniatuurtwijgjes ontwikkeld. Sommigen met veel schubben en een waslaag bedekt, anderen zo goed als naakt, zijn ze allen bestand tegen de winterkou. Het enige gevaar dat hen bedreigt is te vroege lentewarmte. Als gevolg daarvan kunnen de scheuten te vroeg een kijkje komen nemen in de buitenwereld, wat in de daarop volgende ijsnachten nefast zal zijn. De eindknop domineert alle andere knoppen, behalve bij de sering, waar hij wegwijnt en twee zijknoppen de taak overnemen. Door zijn grote produktie aan auxine, een plantaardig hormoon, stimuleert hij de wortelgroei, trekt de sapstroom grotendeels naar zich toe en onderdrukt de groei van de onderstaande knoppen. Bij het wegnemen van de bovenste knop, neemt de onmiddellijk daaronder staande die functie na enkele dagen reeds over. Op dat principe berust ook het systeem

Struikheide (l.) en Lork (r.)

Tekening: Ch. De Schepper

Rododendron

Tekening: Ch. De Schepper

dat de fruittelers toepassen wanneer zij een bepaalde knop extra-sterk willen laten uitgroeien. Zij maken enkele millimeters boven

de knop een vrij brede inkerving, net zo diep die dat wel de zeefvaten, maar niet de houtvaten doorgesneden worden. Zo kan er geen auxine bij die knop komen om zijn groei te remmen.

Het kan niet voldoende benadrukt worden dat gebrek aan vocht en niet het gevaar voor bevroren bomen ertoe aanzet om hun bladeren af te gooien. Planten die dat niet doen zoals spar, pijnboom, Hulst, rododendron en verschillende anderen, hebben zich tegen uitdroging beschermd door een laagje was op hun bladeren af te scheiden. De bemoeilijkt de verdamping, ook in de zomer. Daardoor groeien zij in die periode minder snel dan bladverliezende bomen en struiken. Ze compenseren dat euvel door in het vroege voorjaar en in het late najaar bij gunstige temperaturen ook aan bladgroenverrichting te doen. We kunnen zeker niet zeggen dat ze het qua globale groeikracht slechter zouden doen dan de anderen, al zijn er hier ook trage broertjes: *Taxus* en *Palmboompeje*.

Uit: 't Groene Waasland', november 1984.

D. De Roose, Belseledorp 35 A, 9180 Belsele

Vogels van kunstige pluimage: Houtsnippen

Robert De Lust

Als de novembernevels de polders bevangen, arriveren de Houtsnippen. Tenminste, dat is grosso modo het tijdstip waarop *Scolopax rusticola* uit Noordelijke en Midden Europese broedgebieden, naar de westelijke zomen van ons continent uitwijkt. Om deze migratie toch iets beter te situeren, beperken we ons ertoe, de hoofdmeute van de Noorse, Zweedse, Deense en Noordduitse populaties vooral langs geleidingsbanen naar de Atlantische kusten van Europa te duiden, terwijl de oostelijker broedvogels van Finland, Midden- en Oost-Europa blijkbaar over méér centraal gelegen banen naar het zuiden van dit vasteland vliegen.

Die intocht van de Houtsnippen houdt iets heimelijks in zich, want van zichtbare trek kan men eerder moeilijk gewagen, in de betekenis dan van visuele, zelfs op het gehoor vast te stellen, bewegingen van houtsnippesilhouetten aan het uitspansel. Zelfs heeft het weinig zin, zich bij invallend duister buiten op te stellen, specifiek met de bedoeling, Houtsnippen 'op

trek' te verrassen. Houtsnippen vallen veeleer 'toevallig' uit de lucht en binnen het gezichtsveld van de waarnemer.

Niettemin verplaatst een aanzienlijke massa Houtsnippen zich gedurende oktober, november, zelfs december en in zachte late winters ook in januari nog over ons grondgebied. Er is geen beter middel om Houtsnippen te detecteren, dan de dieren op te zoeken, waar men ze uit de aard van hun terreinvoorkeur kan verwachten, namelijk waar enig houtbestand, een hakhoutbos, een verwilderde dijkhelling, een moerasbos of een luttel coniferenaanplant voldoende dekking verschaft én toch ook een strooisellaag die in haar diepere geleidingen lang weerstand biedt aan vorst. Want daar foerageren deze geblokte snippen. Ook bosranden zijn interessant omdat men ook daar nogal eens snippen opjaagt. We zoeken ze dus op weke, door bladmolm afgedekte bodems, waar een wakke geur hangt van humus en verterend hout.

Als we in de cijfergegevens van onze eigen

Tekening: G. Van Avermaet

Atlas van de Broedvogels (Lippens & Wille, 1972) en het meer recente *Atlas van de Nederlandse Broedvogels* (Texeira, 1979) redelijk betrouwen mogen betonen, zouden aantallen van ± 600 broedparen voor België en 2 tot 3000 (?) voor Nederland, érgens een beeld moeten geven van de status van de Houtsnip alhier. We hoeven Houtsnippen dus niet onmiddellijk als extravaganten te omschrijven. Maar één feit blijft zonneklaar: Houtsnippen voeren een tweeslachtige faam met zich mee. Zo efficiënt de aanwending is van dat fenomenale vermogen, geheel en al op te gaan in de omgeving, zich letterlijk voor de voeten van de argeloze woudloper te 'grijpen' leggend, zo volkomen effectief weten broedende Houtsnippen hun nestelgedrag te versluieren, quasi ongemerkt zelfs te beleven. Zelfs ervaren boswachters halen machteloos de schouders op bij het erkennen van dit meesterlijk vertoon van leven, paren, broeden en jongen verzorgen, gedurende de weken van een bijna cryptisch bestaan.

Alleen de baltsvluchten zijn onmiskenbare signalen voor wie Houtsnippen intiemer wil leren kennen. Soms krijgt ook de vogelkijker uit de kust- en Scheldepolderstreken daar een luttel fragment van te zien. Want laat januari wak en tam blijven, februari een weifelend slot bouwen aan een Vlaamse kwakkelwinter, dan broeit het voorjaar al vroeg in dat broze lijf van die enkele vogelsoorten, die dan al willen paren en eieren verwarmen, op een ogenblik

dat geen redelijk mens al over lente durft te spreken. Tussen het blote gebinte van ijl geordende bomen, zwenken die gedrongen vogels in dolle paarvluchten, met kantel- en buitelmaneuvers die wel eens aan grote vlinders doen denken.

Voor al de beboste hellingen die de Ardense rivieren aflijnen, zijn uitverkoren balts- en nestelgebieden voor de Houtsnippen van eigen bodem. In Scandinavië zijn er vele duizenden broedparen over de immense woud- en taiga-gebieden verspreid. Het is een sensatie, zelfs in de eerste julidagen nog, de onmiskenbare geblokte snippeschimmen door de avondlucht te zien scheren, hun typische 'orrk-orrk'-gemor de naaldbomen die zich eindeloos herhalen. De julinachten blijven daar oker-licht te horen wegiljen boven de toppen van en alleen de voeten van de bomen verliezen zich in die onbestemde schaduw die alle sparrewouden eigen is. Kéér op kéér snellen diezelfde vogels, of zijn het toch anderen, over en weer, klaarblijkelijk gebonden aan die éne uitverkoren plek, waar jonger houtbestand wat licht en ruimte biedt, maar ook dekking en een oud bed van bladeren vooral. Men weet dat Houtsnippen hun jongen kunnen vervoeren, als ze zich ontdekt of belaagd weten. Wie blijft zich niet verwonderen bij de schitterende tekening van Ad Cameron in *De Wondere Wereld der Vogels*?

Ieder jaar verrassen we Houtsnippen, enkele vogels ook in de gaping van klam-gesneden

kleivoren, op akkers die géén dekking bieden. Houtsnippen foerageren bij tijd en wijle dus graag op labourland. Ze liggen bij ontdekking verkrampd, roerloos één geworden met de aarde, één oog peilend boven de kluitrand, niet berekend op het spiedend zoeken van de veldkijker of telescoop. Jagers die hun 'kunde' willen etaleren, steken de staartpluimpjes van deze merkwaardige vogel op hun hoed. Een opvliegende Houtsnip schiet werkelijk plots en fel tussen de bomen weg, maar wat baten dat verrassende gedrag en de luttele voorsprong dit markante dier, tegen de openslaande hagel van zich herhalende knallen?

Zo'n naïeve vogel, tegen de ploegvoor van een open akker geplakt, heeft nog minder ontsnappingskansen.

Kan een vogeldood niettemin banaler zijn dan het bruuske knappen van nek en schedel tegen een ruitraam, waarin bos en veld zich onbegrensd weerspiegelen? Iedere winter meldt wel iemand zo'n snip, die zich blind te pletter vloog. En in maart suggereert een laat houtsnippenduo, door bedrijvige avondvluchten, wel eens luttele hoop op een broedgeval op een 'nieuwe plek'. Maar dan werkt een blik op de verspreidingskaartjes in beide genoemde naslagwerken, vrijwel ontnuchterend. Houtsnippen zijn in ieder geval gebonden aan bossen met voldoende strooisellaag. Trouwens, de vlucht van één of meer bolderende vogels geeft nooit een duidelijk uitsluitsel nopens de geschiktheid van het terrein. Denken we maar aan voorjaarsgedrag van méér vogelsoorten,

op ongewone plekken, louter en alleen omdat de klimaatsomstandigheden en dat wondere hormoonenspel die frele vogellijven tormen-teren.

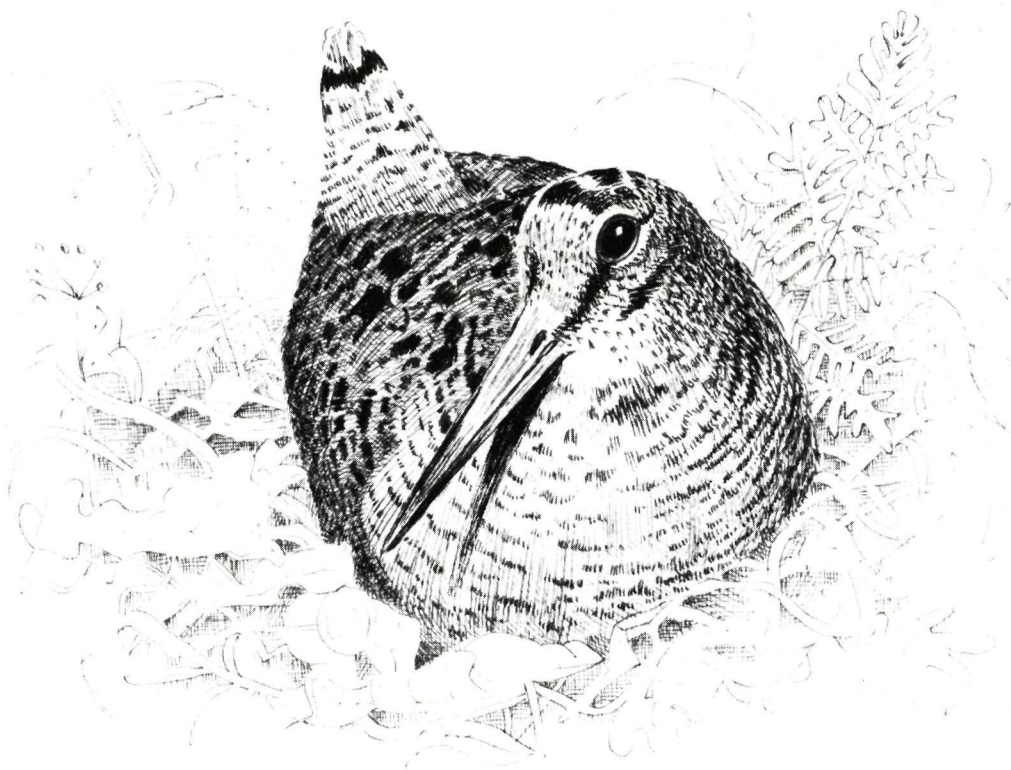
Houtsnippen vertonen overigens in verschillende opzichten, een complexe variabiliteit aan gedragingen.

Laat deze soort in grote mate een solitaire leefwijze vertonen, nog gekarakteriseerd door het 'einzelnwändern' van de mannetjes die licht geneigd blijken tot veelwijverij. Toch zijn de wijfjes niet vrij te pleiten van enige vorm van eigengereidheid, als we mogen aannemen wat sommige onderzoekers veronderstellen, namelijk dat de wijfjes mogelijk ook bezoek zouden krijgen van 'andere' mannen. Over het partnerschap van Houtsnippen in de broedtijd, lopen de meningen van verschillende waarnemers vooralsnog uiteen. Polygamie zou niet onomstotelijk vaststaan bij ieder broedgeval en zelfs de omvang van ieders rol in het partnerverwerven geeft aanleiding tot uiteenlopende zienswijzen. Volgens bepaalde waarnemers wisselt het wijfje dus soms van partner, binnen hetzelfde broedseizoen. Een andere onderzoeker wijst op de eerder korte periode (3 à 4, soms méér dagen) tijdens dewelke het mannetje bij zijn partner blijft, als ze broedt.

In andere gevallen werd niettemin een duidelijke, vaste partnerband geconstateerd, maar wát te denken van Houtsnipwijfjes die afgeschoten werden, halfgevormde eieren in hun lichaam meedragend en dát op plaatsen waar ze normaliter niet tot broeden komen? Vormen

Tekening: G. Van Avermaet

Tekening: G. Van Avermaet

de mannetjes en wijfjes dus zelfs occasioneel paren in de winterkwartieren en wordt deze band naargelang de omstandigheden al dan niet verbroken?

Ook het eenzame broeden wordt soms in vraag gesteld, daar soms legfels binnen korte afstand kunnen gevonden worden, bijvoorbeeld in bij uitstek geschikte broedbiotopen (enkele legfels binnen een straal van hectometers, in een overigens hectarengroot, geschikt gebied).

Houtsnippen ondernemen hun foerageer-vluchten vooral in de nachtelijke uren, terwijl ze overdag, duidelijker geneigd zijn binnen de beschutting van bos of houtopslag te blijven. Het gemis aan onderscheid in de geslachten, bemoeilijkt begrijpelijkerwijze het verzamelen van betrouwbaar feitenmateriaal. Engelse en Franse onderzoeken, bij middel van vogels die een radiozendertje meekrijgen, leidden tot nog toe tot interessante, maar niet altijd eensluidende conclusies. Het ineenpassen van die uiteenlopende gedragsaspecten, gebeurt dus mondjesmaat door samenvoeging van fragmentarische bevindingen.

De aanwending van allerlei geluiden tijdens de baltsvluchten, die even zovele facetten lijken te

bevatten, is stof voor discussie. Deze vluchten kunnen door één vogel (mannetje?), maar ook door duo's en zelfs méér mannetjes uitgevoerd worden en geven aanleiding tot hypothesen. Dient dergelijke vlucht van een solitaire vogel tot het zich manifesteren aan eventuele partners, of zoeken de vogels anderzijds tijdens gezamenlijke vluchten, de wijfjes op, die in paarconditie verkeren?

Het is zéker een merkwaardig feit, dat deze Houtsnippen een rijk gamma van geluiden produceren, dat aangewend wordt naargelang de omstandigheid. Snorrende, snorkende en niesgeluiden, piep- en blaasgeruchten hangen samen met vlucht-, angst-, opwinding-, agressie- of paarintenties. Men zou de auditieve capaciteiten van deze 'schitterend-wanstaltige' vogel oneer aandoen, door ze als beperkt te omschrijven. *Scolopax rusticola* spreidt een heus geluidenlexicon tentoon.

In het honderd jaar oude standaardwerk van J.F. Naumann *Natürgeschichte der Vögel Mitteleuropas* staan de eieren van de Houtsnip precies afgebeeld. Ook in volume III van Cramp et al. staat een stel afgedrukt. Ze zijn sober, zowel van kleur als tekening. Des te fabuleuzer is het verenkleed van de vogel zelf.

Neem je vogelboeken ter hand, of blader in je herinneringen. Je zal jezelf werkelijk vergenoegen met het bekijken van de Houtsnippen-couture en vergelijk even met die andere méésterlijke omhulsels van de Draaihals, van de Nachtzwaluw, de Trappen en de Zandhoenders. Om déze en zoveel andere uiterlijke én gedragskenmerken te méér, is de Houtsnip een gedreven zoektocht waard, ondanks vrieskou, ondanks de somberste nevelslierten en de wakke dampen van bruin akkerland of zwijgende bossen.

Laat deze bondige beschouwing bij de Houtsnip alles behalve volledigheid betrachten, toch nodigt de 'priemsnavel' ons uit, kort ook het voedsel van deze tot poeren en tasten gedoemde vogel te omschrijven. Houtsnippen benutten een veelzijdig menu, uit allerlei bodemdierpjes bestaande, o.a. aardwormen, larven van kevers, spinnen, poppen, duizend-

poten, bladluizen, wormen, geregeld aangevuld door zaden. Héél wat menugegevens liggen ter beschikking uit maagonderzoeken van... geschoten vogels. Het voedselpakket is duidelijk beter uitgediept dan de gedragsaspecten. Daarmee is de Houtsnip helemaal geen uitzondering op de regel, want wie zal het ontkennen? Blijft die buitengewoon gecamoefleerde en zich gedekt houdende vogel geen moeilijk studieobject? Iedere ontmoeting met één, met enkele Houtsnippen is dus mogelijk waardevol, als zij ook maar een luttel iets toevoegt aan de kennis die daaromtrent reeds verzameld werd.

Die éne bonkige snippeschim in het halfduister van de vooravond buiten, verzoent de vogelaar met alle kou, met alle wachten en twijfel.

R. De Lust, Leegstraat 19, 9960 Assenede.

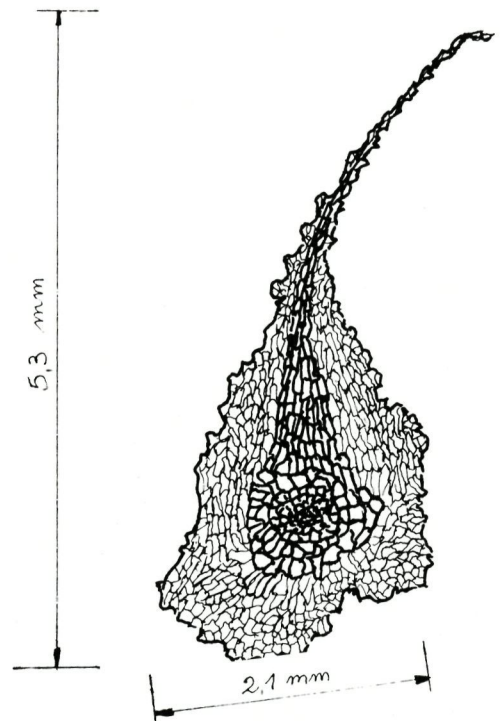
Determinatieproblemen bij Eikvaren *Polypodium vulgare*.

André De Jonghe

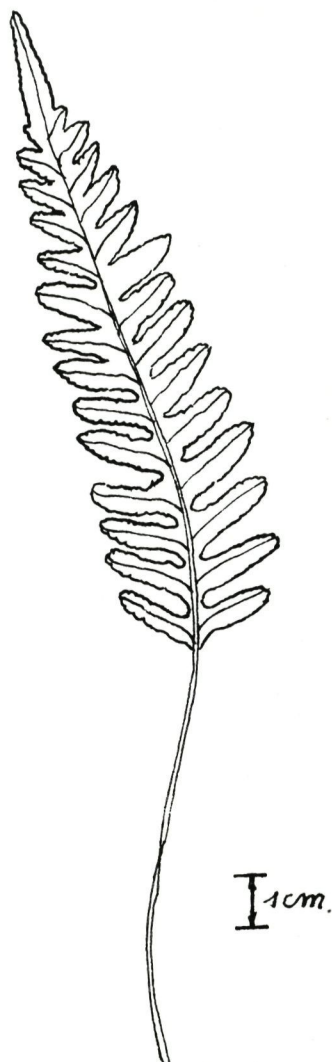
Reeds de Oude Grieken kenden Eikvaren. De familienaam *Polypodium* ontstond uit de woorden "polus": "veel" en "pols": "voeten." Over de betekenis van het laatste naamwoord worden 2 hypothesen naar voren geschoven. Waarschijnlijk werd de rijkvertakte wortelstok bedoeld, maar het is evenzo mogelijk dat de bladslippen met voeten werden vergeleken. Onze voorouders beschouwden de zoetsmakende wortelstok als een lekkernij, wellicht bij gebrek aan andere versnaperingen; vandaar de namen Engelzoet en Wild Zoethout. De suiker en glycerine bevattende wortelstok was in de geneeskunde gekend als *Rhizoma Polypodii* en werd aangewend als urineafdrijvend middel bij leverklachten en jicht. Een aftreksel van de wortelstok was nog niet zo lang geleden een bekend geneesmiddel tegen het hoesten en de daarbij horende heesheid. Verder diende hij nog als laxeer- en galopwekkend middel.

Thans worden de wortelstok en de wortels, net als de zeldzaam geworden Koningsvaren, in de boementelt als voedingsbodem voor orchideeën aangewend.

Bij het medicaal gebruik werd geen aandacht aan de systematische waarde van het *Polypodium* complex gehecht. Thans onderscheidt de flora (De Langhe *et al*, 1983) de

Polypodium vulgare subsp. *vulgare*
Schub van de wortelstok.

Polypodium vulgare subsp. *vulgare* - blad.
Originele tekening naar C.M. Bänziger (in Heigi p. 280)

ondersoorten *vulgare* en *prionodes*. Omdat het niet altijd even gemakkelijk is deze twee met zekerheid te onderscheiden zal ik even dieper op hun verschillen ingaan.

Bij Eikvaren s.l. staan de bladeren in twee rijen op een kruipende wortelstok ingeplant. De rhizomen kunnen bovengronds of net onder de grond groeien. De wortelstok is bezet met bruine schubben met een donkerder midden-gedeelte.

Deze schubben zijn bij de ondersoort *vulgare* aan de basis weinig verbreed, borstel- of lancetvormig en ongelijk getand (zie tekening). De bladeren ontwikkelen zich ook eerder dan bij de andere eikvarensoorten en zijn half juli volledig uitgegroeid. Ze blijven groen tot de lente van het daaropvolgende jaar

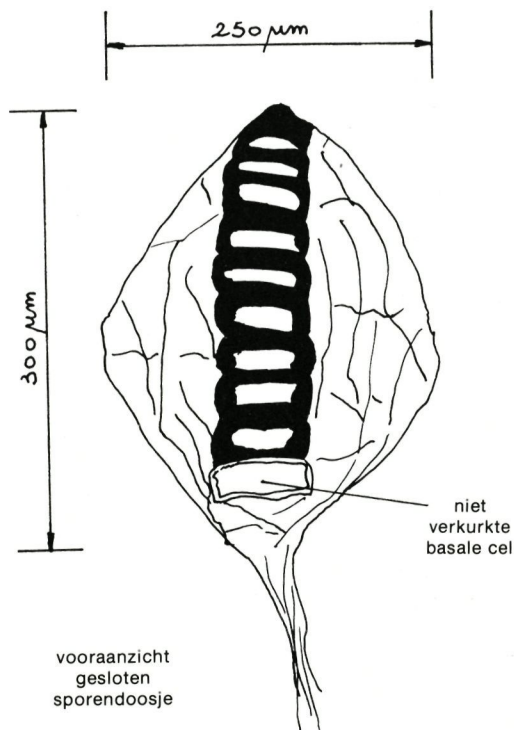
en kunnen zelfs een strenge vorstperiode met goed gevolg doorstaan. De bladsteel heeft een strogele of groene kleur en is korter dan de bladschijf.

Het blad is lederachtig met afwisselend staande, gave of iets gezaagde segmenten.

Aan de onderkant van de bladeren bevinden zich de ronde, roodbruine sporenhoopjes (sori). Beide ondersoorten missen het dekvliesje (indusium). De scheuring van het sporendoosje (zie tekening) bestaat uit een aantal verdikte cellen. Hierover verschillen de cijfers, naargelang van de bron, nogal eens. Hegi (1984) meldt 11 tot 14 en uitzonderlijk 20 cellen. Shivas (1961) houdt het bij 7 tot 17 cellen met overwegend sporangia met 10 tot 14 verdikte cellen.

Onze flora haalt enkel het aantal 10 tot 14 aan, wat eveneens de mening van Page (1982) is. De wanden van de cellenring (annulus) zijn verkurkt. De buitenwand van die cellen is erg dun, terwijl de binnenwand sterk verdikt is. Als de sporen rijp zijn zal, tijdens een droogteperiode, het vocht uit de cellen verdampen

Polypodium vulgare subsp. *vulgare*

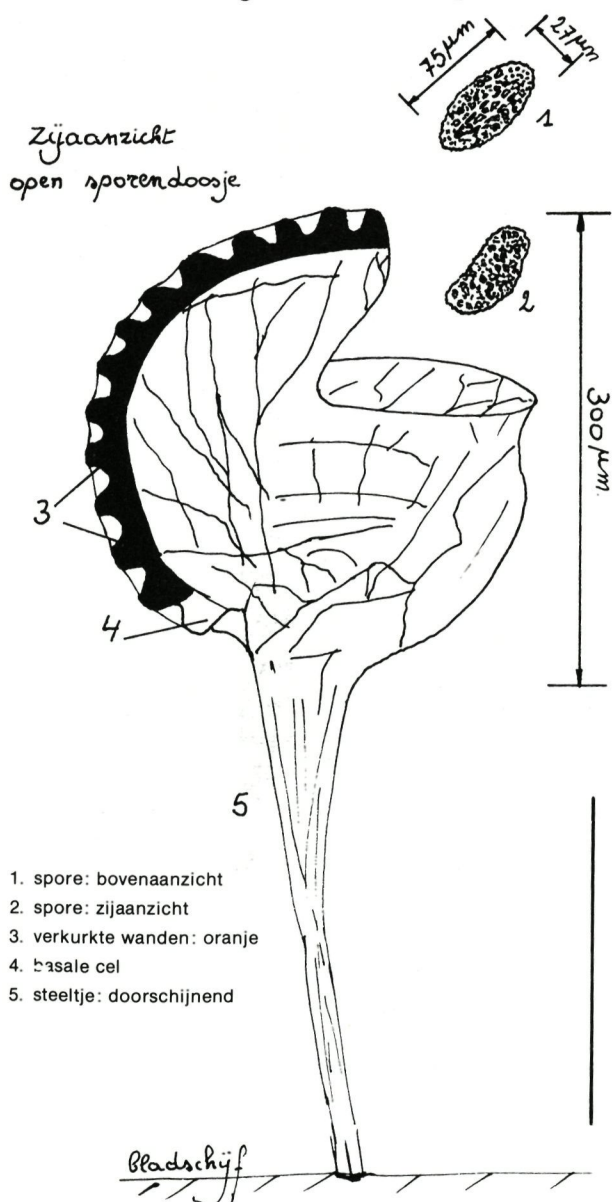

zonder dat deze opnieuw water kunnen opnemen.

Er ontstaat een spanning doordat de verkurkte cellen aan de binnenkant krimpen en dicht bij elkaar komen te staan. De annulus buigt zich naar buiten en de gewone cellen van het sporendoozje scheuren dan langzaam open. Als de binnenzijde van het sporangium volledig opgedroogd is, zal de cellenring zich nog verder naar buiten krommen en als een veer de sporen wegslingeren.

Polypodium vulgare subsp. *vulgare*

Zij aanzicht
open sporendoozje

1. spore: bovenaanzicht
2. spore: zij aanzicht
3. verkurkte wanden: oranje
4. basale cel
5. steeltje: doorschijnend

De verharde cellen van de annulus zijn blijvend donkerroodbruin en eindigen in 1 enkele, smalle en niet verdikte basale cel, waarvan de breedte iets groter dan of gelijk is aan de andere cellen.

De gele sporen hebben een lengte van 60 tot 75 µm en rijpen in juli en augustus. Het bovenaanzicht van de pore toont een onduidelijke smalle, langwerpige band: het is de plaats waar de spore zal scheuren bij het ontkiemen.

De ondersoort *prionodes* heeft ei- tot lancetvormige wortelstokschubben die plots boven een brede basis versmallen.

De bladeren zijn meestal langer: 15 tot 70 cm., smal eirond, langwerpig tot driehoekig. De grootste bladinsnijdingen bevinden zich ongeveer in het midden, van daar verkleinen ze geleidelijk naar de top toe. De onderste paren bladslippen zijn duidelijk langer dan de volgende en een beetje afstaand. De bladsegmenten zijn ondiep gezaagd en eindigen in een spitse punt, in tegenstelling tot die van *P. vulgare* die meer afgerond zijn.

Het woord „prioon” betekent in het oude Grieks „zaag” en het suffix „-odes” duidt hier een herhaling van het naamwoord „prioon” aan en vandaar de betekenis „getand als een zaag”.

Nieuwe bladeren ontwikkelen zich in de nazomer en de herfst. Volgroeide bladeren hebben een meer gebogen uiterlijk dan bij *P. vulgare*, waar ze rechtop staan en stijver zijn. Op onbeschutte plaatsen worden alleen in de bovenste helft of bovenste 2/3 van het blad sporenhooftjes gevormd; deze liggen dieper in de bladschijf verzonken en zijn aan de bovenkant als kleine verhevenheden te bemerken. De omgeving bepaalt mede het uiterlijk van de varen. In een schaduwrijk milieu zullen de bladslippen sterker gezaagd zijn dan op een meer open terrein.

Blootgesteld aan weer en wind zal de bladschijf meer lederachtig en tevens geelgroen van kleur worden.

Minder goed ontwikkelde exemplaren kunnen dan gemakkelijk met de ondersoort *vulgare* verward worden.

Daarom is het veelal nodig om de determinatie microscopisch na te kijken. De vorm van de sori varieert van ovaal tot cirkelvormig en de kleur is geelbruin bij rijpheid. Het aantal verharde annuluscellen is doorgaans kleiner dan bij *P. vulgare*. Ook hier zijn de meningen verdeeld. Hegi meldt 4-6-12 tot 20 cellen, maar in de praktijk zal het aantal cellen niet meer dan 13 bedragen, meestal zelfs maar 7, 8 of 9. Belangrijker echter zijn de 2, 3 of heel uitzonderlijk 4 basale cellen aan het uiteinde van de annulusring. De kleur van de verharde cellen is erg variabel en kan bleekgeel,

goudbruin of lichtgeel zijn. De sporen rijpen vanaf augustus tot december.

De bredere en meer langgerekte bladvorm met spitsere bladslippen en de vorm van de sori zijn slechts gedeeltelijk betrouwbare veldkenmerken. Enkel als de varens in een voor hen optimaal milieu staan zijn ze best bruikbaar.

Het milieu is trouwens een eerste indicator. *Prionodes* groeit eerder in een zwak basische omgeving en vraagt een vochtiger standplaats dan *vulgare*. In extreem zure situaties, zoals in vele heidegebieden, zal enkel *vulgare* kunnen standhouden. Zijn voorkeur voor meer open landschappen doet trouwens een meer lichtminnende standplaats vermoeden. Beide kunnen als epifiet op muren en zelfs op bomen groeien, maar ook hier verkiest *prionodes* vochtiger omstandigheden.

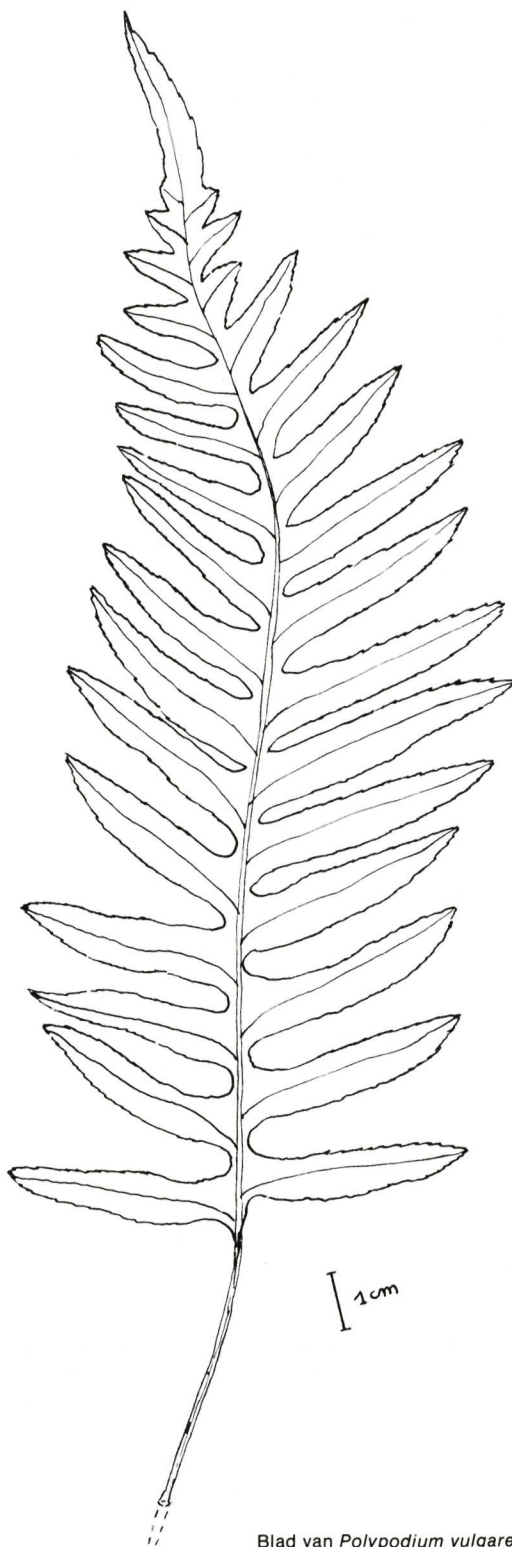
Door de meeste auteurs wordt de ondersoort *prionodes* echter als een afzonderlijke soort beschouwd: *P. interjectum*.

Volgens Shivas ontstond deze varen door chromosomenverdubbeling uit de Gewone Eikvaren en *P. australe*. Deze laatste komt niet in België voor, maar wel in o.a. Duitsland, Zwitserland (het Rhônedal) en Italië. *P. australe* onderscheidt zich van de andere twee varens doordat de sori langwerpig-elliptisch zijn met parafysen ertussen. Parafysen zijn steriele, vertakte, draadachtige lichaampjes in de sori tussen de sporangia. De bladeren sterven in de lente af en ontwikkelen zich opnieuw in de herfst. De bladschijf is driehoekig tot eivormig en de wortelstok is bezet met 5 tot 11 mm. lange schubben.

Bij de andere Eikvarens is de lengte van de schubben tussen 3 en 6 mm. begrepen. Op de te merken valt dat alhoewel *P. vulgare* en *P. interjectum* geen of zelden parafysen hebben tussen de sori wel klierharen aanwezig zijn. Aldus is, nog steeds volgens Shivas, *P. interjectum* in Europa ontstaan en kan hij nog steeds ontstaan. De bovenstaande en meestal algemeen aanvaarde theorie is echter experimenteel nog niet bewezen.

Gewone Eikvaren zou eveneens door een chromosomenverdubbeling uit *P. virginianum* en *P. glycyrrhiza* ontstaan zijn. *P. virginianum* hoort thuis in N-W en N-O Amerika en Oost-Azië. De andere stamvader is inheems in N-W-Noord-Amerika. Vermoedelijk is de Gewone Eikvaren lang geleden aan de rand van het Europese continent ontstaan en heeft hij zich van daaruit kunnen verspreiden.

Tenslotte dient nog vermeld te worden dat af en toe de bastaard *P. mantoniae*, met intermediaire kenmerken van *P. vulgare* en *P. interjectum* (of ssp. *prionodes*?), gevonden wordt.

Blad van *Polypodium vulgare*
subsp. *prionodes*.

Bij deze varen begint de bladontwikkeling pas half juli. *P. vulgare* heeft dan reeds volledig uitgegroeide bladeren terwijl bij *P. interjectum* de nieuwe bladeren pas over enkele weken zullen verschijnen. Op dat ogenblik is het relatief gemakkelijk de soort in het veld te onderscheiden. Het blad is smaller dan bij *P. interjectum*, met erg parallel lopende bladslippen en meer afgeronde toppen. De sori hebben dezelfde donkere annulusring als bij *P. vulgare*. De afwezigheid van een normaal aantal kiemkrachtige sporen is echter een goede aanwijzing om deze varen op het spoor te komen.

Dankwoord

Ik dank Paul Van den Bremt voor het toesturen van aanvullende documentatie en het kritisch doornemen van de tekst.

Literatuur

Hegi G., e.a., 1984. Illustrierte Flora von Mittel

Europa. Pteridophyta-Spermatophyta. Band I: Pteridophyta, Teil 1, 3° oplage.

Natural Conservancy Council. Guide to the identification of some difficult plant groups. England Field Unit Occasional Paper n° 1.

Hyde, H.A., A.E. Wade and S.G. Harrison. 1969. 4th. Edn. Welsh Ferns. National Museum of Wales.

Shivas, M.G. 1961 a en b. Contributions to the cytology and taxonomy of species of Polypodium in Europe and America. I-II. Journ. Linn. Soc. London (Bot.) 58 (39): 13-25, 27-38.

De Langhe J.E., L. Delvosalle, J. Duvigneaud, J. Lambinon, C. vanden Berghen, 1983. Flora van België, het Groothertogdom Luxemburg, Noord-Frankrijk en de aangrenzende gebieden. Meise. Nationale Plantentuin van België. Page C.N. (1982). The Ferns of Britain and Ireland. Cambridge University Press.

A. De Jonghe, Mijlstraat 179, 2570 Duffel.

Kerkuilenonderzoek in de Netevallei

Ludo Smets en de V.W.G.-Netevallei

Inleiding

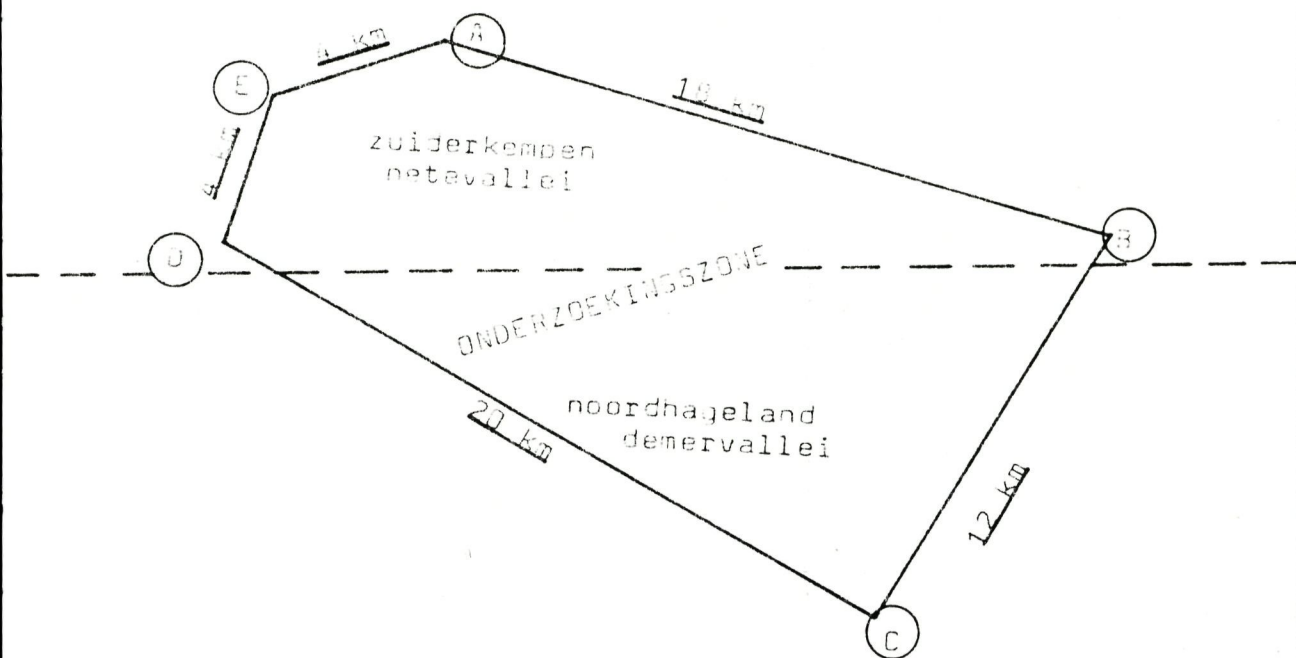
Na een vooronderzoek in '79 en '80, waarin men de oorzaken voor de achteruitgang van het kerkuilenbestand ging ontleden, startte de Nationale Vogelwerkgroep van de Wielewaaljongeren in 1981 met het kerkuilproject, in een actie ter bescherming en behoud van deze bedreigde nachtroofvogel.

Men kon vaststellen dat het aantal geschikte broedplaatsen gevoelig was afgenomen omdat voor galmgaten en invliegopeningen van de meeste kerken gaas werd aangebracht om verwilderde en verdwaalde reisdruiven te weren. Hierdoor worden deze plaatsen ook ontoegankelijk voor de Kerkuilen.

Het hoofddoel van het nationaal kerkuilenproject was dan ook het creëren van (nieuwe) broedplaatsen door het aanbrengen van nestbakken op daarvoor geschikte plaatsen. In totaal werden in Vlaanderen meer dan 300 nestbakken geplaatst.

In een eerste verslag over het project (periode '80-'82) kon men meer gegevens melden over het onderzoek naar de verspreiding van de Kerkuil. Toen de verspreiding van de broedgevallen werd nagegaan en op kaart gezet, kon men vaststellen dat de meeste broed-

koppels in geïsoleerde gebieden voorkwamen. Binnen deze 'eilanden' kwamen relatief veel koppels tot broeden. Buiten deze gebieden werden slechts sporadisch broedgevallen aangetroffen. Verder kwamen interessante gegevens uit een geïntegreerd voedselonderzoek bij de soort aan het licht.

Vermits we intussen bijna niets meer over het project vernomen hebben, en blijkbaar de werking op nationaal vlak enigszins verzwakt is, hebben we zelf het initiatief genomen om dit verslag voor ons werkingsgebied samen te stellen. (Recent werd de actie terug opgestart n.v.d.r.)

Situering van de onderzoekingszone

Met opzet geven we slechts een vage schets van het gebied waar de Kerkuil nog vrij goed in aantal aanwezig is. Vroegere ervaringen hebben ons geleerd dat niet iedereen even nobele bedoelingen heeft met onze zeldzaam geworden Kerkuil. We moeten spaarzaam zijn met de restpopulaties die nog voorkomen, en het zou dan ook spijtig zijn dat naar aanleiding van dit artikel enkele Kerkuilen gedood zouden worden. We hopen dat U hiervoor begrip kunt opbrengen.

Kerkuilstatus

Meningen over de kerkuilstatus zijn verdeeld, maar ons inziens is hij beter vast te leggen

n.a.v. de resultaten van onderzoeken dan n.a.v. cijfergissingen op basis van (schaarse) waarnemingen.

De Kerkuil blijft hoe dan ook een zeldzame vogel die nog altijd, door allerlei bedreigingen en ondanks de hulp van het nationale kerkuil-project, in aantal blijft achteruitgaan.

Kerkuil

Foto: L. Smets

Jaar	Aantal broedplaatsen	Aantal gecontroleerde broedgevallen	Geringde pulli	Adulten aanwezig, maar geen broedgeval
1984	13	10	32	1
1985	9	8	31	4

Het nationaal kerkuilproject, waaraan onze werkgroep (Vogelwerkgroep Netevallei) sinds 1981 meewerkt, heeft uitgewezen dat de Kerkuil in Vlaanderen teruggevallen is tot enkele "rest-populaties".

Daarbuiten komen slechts sporadische broedgevallen voor. We noemen dit de "eilandtheorie".

Het zijn eilandsituaties van "geschikte biotopen" die overgebleven zijn op de totale oppervlakte. Deze leefgebieden kunnen een tamelijk kleine oppervlakte hebben.

Ze kunnen op natuurlijke wijze ontstaan, bijvoorbeeld door isolatie van de prooidieren die in relatie staan met de Kerkuil, of kunstmatig door het creëren van broedgelegenheid aan de hand van nestbakken. In het laatste geval dient zulks echter te gebeuren in een geschikt biotoop waar de Kerkuil geen broedgelegenheid op natuurlijke wijze meer voorhanden heeft.

De eilandtheorie leert ons dat elke soort een minimum aan leefruimte nodig heeft om te kunnen overleven. Vogels hebben een goed verspreidingsvermogen en kunnen na een tijdelijke afwezigheid terug in een vroeger verlaten gebied tot broeden komen. Zo kunnen ook tijdelijke verschuivingen van het broedbiotoop ontstaan. Dit laatste kan wederom beïnvloed worden door verplaatsingen van de prooidieren.

Deze migratie is echter niet van die aard om de aantallen binnen het biotoop drastisch te wijzigen. Na enige tijd ontstaat een evenwichtssituatie t.o.v. de oppervlakte van het eiland en de afstand die de vogels moeten afleggen tot gelijkaardige habitats.

Met de werkgroep hebben we het geluk ons onderzoek te kunnen uitvoeren in zo'n "eiland".

De populatie in de onderzoekingszone is op natuurlijke wijze ontstaan, pas later hebben we zo'n 25 nestbakken voor de Kerkuil geplaatst, waarvan er nadien enkele werden bezet.

In de onderzoekingszone, waar op ongeveer 20 plaatsen Kerkuilen aanwezig zijn, zijn er 15 broedplaatsen (koppels) waarvan 12 vaste. Op 11 plaatsen is er een sporadische aanwezigheid of worden sommige jaren broedgevallen aangetroffen.

We geven een beknopt overzicht voor 1984 en 1985, twee jaren met een goed broedsucces. Het gemiddeld aantal jongen (pulli) per nest was 3 op 4. (zie tabel hierboven).

Zoals U kan merken werden enkele nesten niet geringd. Dit komt omdat de nestplaats onbereikbaar was; het aantal jongen dat die broedsels bevatten is dan ook niet gekend.

Bijna alle koppels broeden op een voor hen

Ringnummer	pulli	ringdatum	datum v. vondst	plaats	afstand	richting
H-0782	p.C/4	19/06/'81	18/09/'81	GINGELOM Limburg	47 km	ZO
H-48518	p.C/3	05/06/'84	24/06/'84	TER PL. Antwerpen	- 10 km	—
H-48524	p.C/2	05/06/'84	18/01/'85	BUDINGEN Brabant	36 km	ZO
H-48538	p.C/3	25/06/'84	04/02/'85	KWADENDAMME Nederland	71 km	NW
H-48544	p.C/4	26/07/'84	00/01/'85	TER PL. Antwerpen	- 10 km	—
H-48545	p.C/4	26/07/'84	20/02/'85	RUMEGIES Frankrijk	115 km	ZW

natuurlijke nestplaats, slechts enkele koppels hebben de voorkeur gegeven aan de geplaatste nestbak.

Enkele resultaten

Tot nog toe hebben we voor wat het ringwerk in ons onderzoeksgebied betreft, volgende resultaten kunnen boeken. (zie tabel) Alle vogels werden dood aangetroffen.

Alle pulli zijn geringd in de provincie Antwerpen (voor de tabel) en de laatste twee zijn, zoals je kan merken, uit hetzelfde nest. Alle zes de terugmeldingen betreffen vogels in hun eerste kalenderjaar, wat op een hoge mortaliteit in de eerste levensmaanden wijst.

De winter 1984-1985

Ondanks de erg strenge winter hebben onze Kerkuilen in de onderzoekszone geen drastische verliezen geleden. Tien broedparen werden bijgevoerd, doch het aangeboden voedsel (ééndagskuijken en muizen) werd niet benut. Toch zijn er meldingen van wintersterfte die een nefaste invloed hadden op de broedvogelstand.

Er zijn zelfs tellingen uit het verleden die wijzen op een afname met 80 % van de totale kerkuilenpopulatie in strenge winters. Vooral Nederland kent deze problemen. Waarom zijn onze Kerkuilen dan blijkbaar minder gevoelig voor het winterweer dan deze in Nederland?

Ze zijn niet minder gevoelig, maar ze kunnen hier bij ons, zelfs in strenge winters, nog veel makkelijker aan hun voedsel komen dan de Nederlandse Kerkuilen. De oorzaak was te zoeken in het landschap!

Nederland kent grotendeels een open land-

schap met grote vlakten en veel water. De uitgestrektheid en de monocultuur spelen de Kerkuilen parten wanneer ze in de winter grote afstanden moeten afleggen om aan hun nodige voedsel te komen. Het territorium van een Nederlandse Kerkuil is dan ook veel groter dan bij ons, temeer omdat de prooidieren over grotere afstanden ten opzichte van de verblijfplaats van de Kerkuil leven. Nederland kent weinig houtwallen of ruige hoekjes waar de prooidieren in tieren.

In ons land kennen we ten opzichte van vele delen van Nederland een meer agrarisch landschap waar de kleinschaligheid nog her en der voorkomt. We treffen de hooimijten, stalletjes en schuren met graan en stroöpslag, silo's, greppels, houtkanten, bosjes van kreupelhout e.d. aan, allemaal plaatsen waar prooidieren in de winter geconcentreerd zitten. Het is dan ook niet moeilijk voor onze kerkuilen om kort bij de verblijfplaats een rijk gedekte dis te vinden. Vooral dit verschil in biotoop speelt de Nederlandse Kerkuilen parten. Daar is het geen uitzondering dat in erg strenge winters de Kerkuilenstand tot op één derde terugvalt. Verhongering, bevriezing en verhoogde vatbaarheid voor ziekten spelen daarin een rol, maar de massasterfte is te wijten aan uitputting door het zoeken naar prooidieren.

Erg strenge winters met grote sterfte onder de Kerkuilen waren tot nog toe: 1921-22, 1934-35, 1938-39, 1944-45, 1947-48, 1950-51, 1953-54, 1956-57, 1962-63, 1978-79 en 1984-85.

We mogen ons gelukkig achten dat deze extra tol aan ons al zo schaarse kerkuilenbestand grotendeels bespaard blijft.

L. Smets - V.W.G.-Netevalllei, Gebr. Tassetstraat 63, 3018 Wijgmaal-Leuven.

ZOEKERTJES

Na het succes in 1986 organiseren we opnieuw een **Spitsbergenreis** in juli 1987. We zoeken nog enkele mensen die voor 2 of 3 weken met een groep van ongeveer 12 personen van de hoogarctische natuur willen gaan genieten. Meer informatie op tel. nr. 03/216.18.27 (rond 18 u.), M. Sloodmaekers.

Gezocht:

1) *The Atlas of breeding birds in Britain and Ireland* (3^e uitgave) (Sharrock)

2) (Nethersole) *Pine crossbills*

Yvan Desseyn, Fabiolalaan 60, 8600 Menen, 056/51.29.68

Gezocht: *Zadenatlas van de Nederlandse Flora* van W. Beyerinck, Wageningen, 1947. Schrijven naar: Philippe L., Vijverstraat 51, 3900 Lommel.

Gezocht voor een reis naar IJsland (eerste twee weken van juni 1987) een achttal medereizigers. Mt

Gezocht voor een reis naar IJsland (eerste twee weken van juni 1987) een achttal medereizigers. Met het vliegtuig heen en terug naar IJsland, ginder verplaatsingen met een minibus. Overnachtingen in jeugdherbergen of „sleeping bag accomodation”. Meer inlichtingen bij Jan Goddefroy, Blekerijstraat 67, 8320 Brugge. Telefoon tijdens de kantooruren: 050/33.59.96.

Een natuurreservaat in de kijker

In het septembernummer (86) van Wielewaal verscheen een beknopt verslag over de eerste Westvlaamse provinciale Wielewaaldag te Ploegsteert. Hierna willen wij u dit prachtige gebied voorstellen:

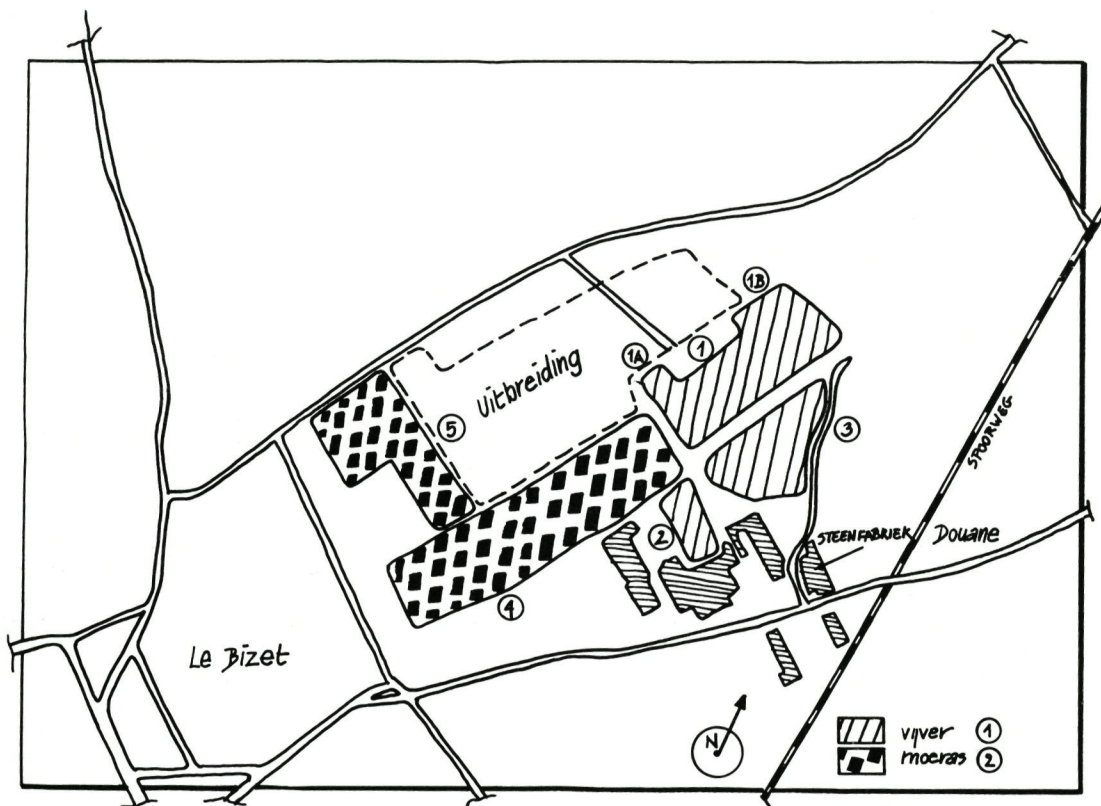
De kleiputten van Ploegsteert

José Tahon, Vincent Goethals, Herman Delvoye, Diane Van Daele

Voorwoord

Toen José Tahon, ondervoorzitter van Wielewaal Westland, in 1961 in dienst trad bij de NV Steenbakkerijen van Ploegsteert werd hij onmiddellijk geboeid door de grote mogelijkheden die de uitgegraven putten kunnen bieden voor de bescherming van de natuur en de moerasbiotopen in het algemeen en de vogels in het bijzonder. Behoedzaam probeerde hij de heer Joseph De

Bruyn, Directeur-Generaal en Afgevaardigd Beheerder, te overtuigen de ontgonnen putten niet langer als visvijver te laten onderlopen maar de moerasbiotoop in stand te houden. Een hele klus vermits een vissersclub een vrij sterke positie had in de ondernemingsraad en daar bovendien het instandhouden van het moeras de onderneming geld kost. Dank zij de grote, daadwerkelijke steun van de Directeur-

Kleiput tijdens...

Generaal werden de voorstellen van José Tahon uitgevoerd. Als natuurliefhebbers willen wij de heer Joseph De Bruyn hier oprecht danken voor zijn jarenlange grootmoedige hulp.

Situering en historiek (zie kaartje)

De kleiputten van Ploegsteert liggen in de enclave van Komen, ten noordoosten van Rijsel en ten zuiden van Ieper, stroomopwaarts van de samenvloeiing van de Leie en de Deûle. Geografisch gezien situeren zij zich in het heuvelland. Het gebied is omringd door verschillende interessante waterrijke zones wat een intense beweging in de regio tot gevolg heeft. Naast de kleiputten van Ploegsteert zijn er

- de vallei van de Leie met haar overstromingsgebieden gedurende de winter
- de „Prés Duhem”, een vochtig gebied rond de oude Leie, met een merkwaardige rietvegetatie, op 2 kilometer in vogelvlucht
- de kleiputten van Waasten (een andere steenbakkerij)

Op het kaartje kan ook de evolutie van het kleigraven gevolgd worden, dat begon in 1931 in put 1A en in 1947 werd verdergezet in put 1B. Daarna werden de zones 2, 3 en 4 uitgedolven en thans is put 5 in ontginning. De maximale diepte van de uitgravingen bedraagt 7 meter. Het totale gebied beslaat ± 120 ha.

Putten 1A, 1B, 2 en 3 liepen na het ontginnen langzaam onder water waardoor de moerasvegetatie verdween, ze worden nu als visvijvers gebruikt. Vanaf 1970 werden de moerasbiotopen actief beheerd zodat put 4 van totaal onderlopen gered werd.

Het jaarlijks budget werd eerst besteed aan het herstellen van een oude pomp waarmee het waterniveau onder controle kon gehouden

en na de exploitatie

Foto's: H. Delvoye

worden (max. 60 cm.). Thans kan per maand ongeveer 26 miljoen liter water gepompt worden, heus geen klein bier en voor de onderneming een vrij dure aangelegenheid!

Vervolgens werd gedurende verschillende jaren een aardig bedrag besteed aan de aankoop van jonge bomen (o.a. 25.000 elzen). Alle bomen en struiken, met uitzondering van de wilgen, werden aangeplant tussen 1976 en 1982. Dit kon gerealiseerd worden met de hulp van de mensen van de onderneming, van Wielewaalafdeling Westland en van Cadec Komen.

Het gebied werd in het gewestplan opgenomen als "R"-zone, een natuurreserveaat of gebied met hoge wetenschappelijke waarde, statuut dat het zeker verdient. Ook door het Planbureau werd dit gebied als waardevolle vochtige zone geklasseerd.

Flora en fauna

Tot op heden werd nog geen volledige planteninventarisatie in het gebied gemaakt. De studie van de fauna beperkte zich vooral tot de vogels (zie verder).

Wielewaal en JNM Westland plannen voor volgend jaar een inventarisatie onder leiding van Vincent Goethals, die de volgende gegevens reeds doorgaf.

De pas uitgegraven gebieden worden in eerste instantie gekoloniseerd door pioniersplanten als Klein Hoeffblad, Moerasandjvie en paardestaarten. Later evolueert die naar een enorme diversiteit aan moeras- en waterplanten. Langs de oevers en onder de aanplantingen zijn algemene en zeldzame soorten waar te nemen. Een kleine greep uit de reeds gedetermineerde soorten: Waterviolier, Reuzenpaardestaart, Wilde Kaardebol, Fonteinkruid, Waterranonkels, Dubbelkelk, Vingerhoedskruid, Konings-

Bosorchis

Foto: L. Delvoye

kaars en Bosorchis.

Een ernstig probleem vormt de enorme opslag van wilgen (zie verder).

Tijdens de beheerswerken werden de Grote Keizerslibel, Platbuik, Gewone Oeverlibel, Bloedrode Heidelibel, Lantaarntje en Azuurwaterjuffer gezien.

Vogels

Dit moerassige gebied met een beschuttende struik- en boomrand, gelegen in een streek met verschillende watervlakken, vormt een zeer interessante schuilplaats voor talloze watervogels die er een belangrijk voedselaanbod vinden. De avifauna werd er intens onderzocht door de Wielewaal en Aves. Er werden 163 soorten waargenomen.

Op en rond de kleiputten broeden Fuut, Dodaars, Woudaapje, Roerdomp, Wilde Eend, Zomertaling, Tafeleend, Knobbelswaan, Waterhoen, Meerkoet, Kievit, Kleine Plevier, Watersnip, Holenduif, Houtduif, Inlandse en Turkse Tortel, Koekoek, Steenuil, Ransuil, Gierzwaluw, IJsvogel, Grote Bonte Specht, Veldleeuwrik, Boeren- en Huiszwaluw, Graspieper, Witte en Gele Kwik, Winterkoninkje, Heggemus, Grote en Zanglijster, Cetti's Zanger, Grote en Kleine Karekiet, Bosrietzanger, Rietzanger, Spotvogel,

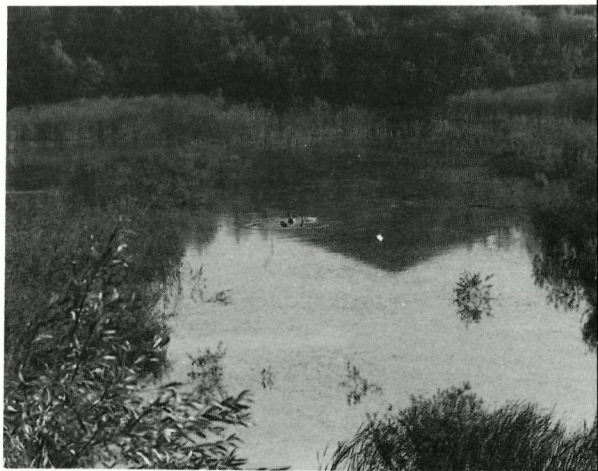
Zwartkop, Tuinfluiter, Grasmus, Braamsluiper, Fitis, Tjiftjaf, Grauwe Vliegenvanger, Koolmees, Pimpelmees, Matkop, Boomkruiper, Grauwe Gors, Geelgors, Rietgors, Groenling, Putter, Kneu, Vink, Huismus, Ringmus, Spreeuw, Wielewaal, Zwarte Kraai en Ekster.

Regelmatige gasten, die niet broeden in het reservaat, zijn de Blauwe Reiger, Bergeend, Torenvalk, Waterral, Oeverloper, Kauw, Vlaamse Gaai, Kluut, Oeverzwaluw (van de Waterral wordt een broedgeval vermoed).

De wintergasten zijn onder meer Aalscholver, Wintertaling, Slobeend, Blauwe Kiekendief, Visarend, Smelleken, Zilverplevier, Goudplevier, Bontbekplevier, Grote en Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Stormmeeuw, Kokmeeuw, Ransuil, Groene Specht, Waterpieper, Kramsvogel, Koperwiek, Goudhaantje, Vuurgoudhaantje, Zwarte Mees, Staartmees, Sijsje, Barmsijs, Keep en Roek.

De kleiputten zijn van zeer groot belang voor trekvogels, zowel in voor- als bij najaarstrek. Als regelmatige doortrekkers noteerden we Roodhalsfuut, Krakeend, Smient, Pijlstaart, Slobeend, Kuifeend, Buizerd, Sperwer, Rode en Zwarte Wouw, Bruine Kiekendief, Houtsnip, Wulp, Grutto, Witgatje, Bosruiter, Scholekster, Tureluur, Zwarte Ruiter, Groenpootruiter, Kanoetstrandloper, Bonte Strandloper, Kempshaan, Zwarte Stern, Visdiefje, Boompieper, Grote Gele Kwik, Tapuit, Paapje, Bonte Vliegenvanger, Ortolaan, Grauwe Gors.

Daarnaast werden ook volgende onregelmatige gasten waargenomen: Roodkeelduiker, Purperreiger, Kwak, Lepelaar, Toppereend, Brilduiker, Zwarte Zeeëend, Eidereend, Middeleste Zaagbek, Nonnetje, Dwergmeeuw, Hop,

Een interessante schuilplaats voor watervogels...

Foto: H. Delvoye

Regelen van het waterpeil is van het grootste belang.

Foto: H. Delvoye

Kleine Bonte Specht, Draaihals, Grauwe Klauwier, Snor, Baardmannetje, Europese Kanarie, Goudvink.

Beheer

Een moeras vormt een overgangsfase tussen open water en verlanding. De bedoeling van alle beheerswerken is duidelijk het moeras zelf te behouden. In verlaten groeven wordt men hierbij vaak met wateroverlast geconfronteerd. Dank zij de financiële en logistieke steun van de NV Steenbakkerijen van Ploegsteert zijn we bij machte om het hoogtepeil van het water in te stellen, te kiezen en aan te passen. De plantengroei eigen aan de verlandingsfase

profiteert hier echter ook van. Met lede ogen zagen we de enorme opslag van meerdere wilgensoorten die stilaan het hele gebied overwoekeren. Zonder ingrijpen zou het moeras over enkele jaren verdrongen zijn door een monotoon wilgenbos.

Tijdens de vorige jaren werd gepoogd de wilgenopslag tegen te gaan door het instellen van een adequaat waterniveau dat de wilgen beperkt maar de moerasvegetatie niet in zijn ontwikkeling en groei remt. Wielewaalafdeling Westland komt in de winter regelmatig wilgen kappen.

Omdat al deze ingrepen en maatregelen de voortschrijdende wilgenopslag niet konden indijken, werd vanaf 1986 geëxperimenteerd met een selectieve sproeistof waarmee alleen de jonge uitschieters van wilgen behandeld werden. Het biochemisch product (hormoon) Garlon 4, dat ook in Nederland op grote schaal in reservaten wordt gebruikt en totaal onschadelijk is voor vogels, insecten, vissen en kikvorsen, werd aangewend. Deze proefneming wordt aandachtig gevolgd door andere conservators die met dezelfde problemen te kampen hebben. Het resultaat tot op heden kan een reëel succes genoemd worden.

Toegankelijkheid

Het gebied kan door de Wielewaalafdelingen worden bezocht. Een aanvraag hiertoe dient gericht aan de heer José Tahon.

J. Tahon, Populierendreef 4, 7790 Neerwaasten.

V. Goethals, Westouterstraat 62, 8970 Poperinge.

H. Delvoye, E. Cauchestraat 4, 7790 Waasten.

D. Van Daele, Garenmarkt 4 bus 1, 8000 Brugge.

Voor u gesprokkeld

— In 1985 broedden er in Wallonië reeds een honderdtal Orpheusspotvogels.

— De kleur van het ooglid bij gevangen Staartmezen kan in enkele minuten tijd van bleek geel naar diep rood veranderen; dit houdt verband met de gemoedsgesteldheid van de vogel.

— Pech voor een aantal muizen die opge-

schrikt door twee jagende Wezels zo een gemakkelijke prooi werden voor een vanop een telefoonpaal opererende Torenvalk.

— In sommige kolonies van de Jan van Gent bestaat meer dan de helft van het nestmateriaal uit plastieken vislijnen en stukken synthetisch visnet.

— De Britten vonden *Shorebirds* van Peter

Hayman, John Marchant en Tony Prater het beste ornithologisch boek voor 1986.

— In 1984 werden 5 nesten van de Visarend in Schotland door eierverzamelaars geroofd.

— Er werd een Visarend waargenomen die bij de duik in het water zowel links als rechts een geslagen vis droeg; kras was ook dat het twee verschillende soorten voorn waren. Twee keer toeval?

— Uit een onderzoek (1982 en 1984) blijkt dat er in Frankrijk ongeveer 2000 roepkasten waren van de Kwartelkoning. Paapjes en Grauwe Gorzen worden frequent in de kwartelkoningbiotopen waargenomen.

— Het aantal broedparen Brilduiker stijgt elk jaar in Groot-Brittannië. Enkele cijfers:

	broedparen	uitgekomen jongen
1974	3	19
1978	12	40
1982	27	220
1984	53	311

— Pech voor een Kievit die door een Sperwerwijfje werd geslagen boven een vijver en dan ondergehouden tot hij verdronk; na drie minuten vloog de Sperwer op met de natte en dode Kievit in de klauwen.

— Ook Grauwe Vliegenvangers houden van een zonnebad.

— Op 9 juli 1986 werden er aan het sas te Lozen (Nederland) drie Kokmeeuwen waargenomen die in een kerselaar kersen aan het plunderen waren.

— De Cetti's Zanger handhaaft zich als broedvogel in Engeland.

— Twee Huiszwaluwen die door het gure weer einde mei genoodzaakt waren laag over het water te vliegen op zoek naar insecten, werden door dobberende Grote Zaagbekken gesnapt, gedood en opgegeten.

— Een Veldleeuwrik die door een vrouwtje Smelleken werd achtervolgd, vloog in paniek (of bewust?) naar een groep wandelaars om aan zijn moordenaar te ontsnappen. Met succes: het Smelleken remde ongeveer 30 meter vóór de wandelaars en schoot als een pijl de lucht in.

— Aan de straat van Messina, tussen Italië en Sicilië, worden door jagers tijdens het voorjaar slachtpartijen aangericht waarvan doortrekkende Wespindieven en Bruine Kiekendieven de grote slachtoffers zijn. Dit afschot gebeurt illegaal.

— Een meeuwenlaapplaats moet naast de rust-, roest- en slaapfunctie nog andere doeleinden hebben.

— De Zweedse Oehoe's bezetten in 1984-1985 meer dan 230 biotopen; na een re-introductie van vreemde vogels steeg het aantal vermoedelijke broedparen met ongeveer 40.

— Nieuwe soort voor Denemarken in 1982-1984: de Nachtzwaluw.

Bronnen: *Aves, British Birds, De Giervalk, Voedertafel voor Ringers, Zonnedaauw.*

Rogier De Fraine

De bescherming van de Monniksrob krachtens het Verdrag van Bern

De Monniksrob is ongetwijfeld het meest bedreigde zoogdier in Europa. Nog geen 500 exemplaren leven in uiterst moeilijke omstandigheden in het Middellandse Zeebekken, langs de kusten van de Sahara en op de archipel van Madeira.

De Raad van Europa houdt zich bezig met het lot van de Monniksrob, vooral op grond van het Verdrag van Bern: daarin is het dier opgenomen in Bijlage II als een soort die streng beschermd moet worden, evenals trouwens zijn leefmilieu!

Zoals men weet wordt in dit verdrag bijzondere aandacht besteed aan soorten die op het punt staan uit te sterven, en dat is helaas met de Monniksrob het geval. Twee lidstaten van de Raad van Europa, Griekenland en Turkije — die tegelijkertijd ook Partij zijn bij het verdrag — huisvesten ongeveer drievierden van de wereldpopulatie van de Monniksrob. Dat is de reden waarom de daadwerkelijke tenuitvoerlegging van het verdrag van Bern van essentieel belang is voor het overleven van dit zeezoogdier. Het Verdrag schrijft voor dat zowel de soort als ook zijn habitat — dat zijn voornamelijk de onbewoonde eilandjes en de rotskusten op het vasteland — wettelijk beschermd moeten worden.

De Monniksrob staat in het Middellandse Zeegebied als gevolg van de voortdurende uitroeiing door lokale vissers en door de nog steeds groeiende toeristenindustrie op het punt uit te sterven. Alleen onmiddellijke en efficiënte actie zal de soort nog kunnen redden.

Verdrag van Bern ook voor Afrikaanse landen?

Europa en Afrika hebben op het gebied van de natuurbescherming gemeenschappelijke belangen en identieke doelstellingen en moeten daarom ook gezamenlijk actie voeren, ook ten aanzien van de migrerende dieren en hun leefmilieu. De meeste van deze diersoorten worden namelijk bedreigd, onder meer omdat

Inhoud Wielewaal 1986

Allaerts W., Ten geleide...	209
Allaerts W., Over Amerikaanse soortenrijkdom, door een Europese bril bekeken	237
Asselberg R.H., Even voorstellen: de Bruinvis!	210
Billiau R., K. Verschoore, Een natuurreservaat in de kijker. Het gemeentelijk reservaat „De Oosthoekduinen”.	81
Burggraave G., Bijenwolven in Het Zwin	98
Criel D., Roofdieren: huidige situatie en toekomstperspectieven	215
De Lust R., Dansend op zijn spiegelbeeld: de Grote Gele Kwikstaart	131
Deman R., Langs rietgordels en wijngaarden. Ornithologisch verslag van de Wielewaalreis naar Neusiedler See	45
De Meulder H., <i>Xylaria oxycanthae</i> Tul., nieuw voor de Belgische fungiflora	17
Desmet J., Nieuwe bijzonderheden over de stranding van een Gewone Vinvis <i>Balaenoptera physalus</i> op het Belgische strand in 1939	94
Desmet J., Historische bijzonderheden over de aanwezigheid van enkele grote zoogdieren in de streek van Gent	134
Desmet J., Vangsten van vermeend schadelijke zoogdieren op Waalse jachtrevieren, periode 1946-1972	218
De Waele K., Dertien jaar planteninventarisatie in Schelde en Leie	137
Dierckx J., G. Van Gucht, G. Verbeken, Een natuurreservaat in de kijker. De Vlassenbroekse Schorren en het Wielewaalreservaat te Dendermonde	53
Franckx H., Brief van de voorzitter	1
Franckx H., Gevleugelde houthakkers	8
Franckx H., Reis naar Neusiedl van 4 tot en met 12 mei 1985	37
Franckx H., P. Symens, Israël van 6 t/m 20 oktober 1985	169
Franckx H., Uit het Wetstraatje. Jacht en vogelvangst in Vlaanderen	243
Freson P., Roofdieren bij ons: de Otter	49
Goddeeris B.R., De Kleine Zeenaald <i>Syngnathus rostellatus</i> Nilsson	92
Kiebooms J., Rembert Dodoens	189
Lefevre A. zie Vantorre A.	
Luyts G., Struinend langs de stranden van de Westkust	87
Luyts G., Breiden de Eikelmuisen hun areaal uit aan de kust?	92
Meesters L., Het Zammelsbroek te Geel	2
Rombaut E., De botanische betekenis van het Wase Krekengebied	125
Symens P. zie Franckx H.	
Tavernier J.M., K. Wouters. De Havenpissebed <i>Ligia oceanica</i> (Linnaeus, 1758) in België	100
Tys S., Uit het Wetstraatje. Reglementering en regionalisatie	21
Tys S., Uit het Wetstraatje. Het statuut van enkele diergroepen in het Vlaamse Gewest	104
Tys S., Uit het Wetstraatje. De Overeenkomst van Ramsar (1971) is voor België in werking getreden	192
Tys S., Uit het Wetstraatje. Reglementering en regionalisatie. Aanvulling.	244
Uyttendaele A., Een natuurreservaat in de kijker. Fort 7 te Wilrijk-Antwerpen	12
Van Gucht G. zie Dierckx J.	
Vanheeuverswyn J., Een natuurreservaat in de kijker. De Langemeersen: een hooilandreservaat	144
Vantorre R., A. Lefevre, Inventariseren van vleermuisen, binnen de mogelijkheden	223
Verbeken G. zie Dierckx J.	
Verschoore K. zie Billiau R.	
Wouters K. zie Tavernier J.M.	
Boekbespreking: 80, 124, 165, 207, 259	
Goed om weten: 35, 77, 122, 161, 204, 255	
In het spaarvarkentje - Ons reservatenfonds: 33, 76, 120, 159, 204, 255	
Nieuwe uitgaven: 36, 79, 168, 208	
Van Aalscholver tot Zeis - Nieuws uit onze reservaten: 32, 75, 120, 157, 202, 253	
Verenigingsberichten: 25, 63, 109, 153, 196, 247	
Vijf vòòr twaalf: 23, 103, 152, 191, 236, 241	
Voor u gesprokkeld: 19, 61, 108, 148, 193, 245	
Wel en wee in onze afdelingen: 29, 70, 118	
Werk op de plank: 30, 72, 118, 157, 252	

Boekhandel DE WIELEWAAL

GUIDE DES COLEOPTERES D'EUROPE

du Chatenet G., Delachaux & Niestlé
Neuchâtel-Paris, 1986 480 blz.
ISBN 2-603-00582-0

1527 bfrs

Dit boek omvat 768 soorten, afgebeeld op 55 blz. met kleurplaten, samen met 516 verspreidingskaarten en talrijke tekeningen. Habitat, waarnemingsdata en verspreiding in West-Europa worden uitvoerig besproken. Alle grotere keversoorten worden behandeld, evenals vele andere kleine soorten die bijzonder representatief zijn. Ook worden de (soms zeldzame) soorten beschreven die tot door verzamelaars zeer geliefde families behoren, zoals de Cicindelidae, de Carabidae, de Lucanidae en de Cetonidae. Daar de orde der Kevers de soortenrijkste uit de dierenwereld is, was het niet mogelijk alle soorten van een uitgestrekt gebied als West-Europa binnen het kader van dit boek op te nemen. Het is aldus noodzakelijk gebleken de kleinste soorten, waarvan sommige nog geen millimeter groot zijn, terzijde te laten. Zo werden ook de zeer gelijke soorten overgeslagen, in het bijzonder diegene die uiterlijk gelijk zijn en slechts na studie van de geslachtsdelen van elkaar te onderscheiden zijn, hetgeen voor een niet-specialist zeer moeilijk is. De morfologie van het volwassen dier, de larve, de pop, voortplanting, ontwikkeling, gedaanteverwisseling, gedrag, verspreiding van de soorten in West-Europa en de verschillende geslachten waaruit het huidige bestand voortgekomen is, worden bestudeerd in de algemene gegevens die het systematisch gedeelte voorafgaan. Tenslotte onderzoekt de auteur de verschillende vangmethoden evenals het doel en het benodigde materiaal voor het opzetten en bewaren van een verzameling.

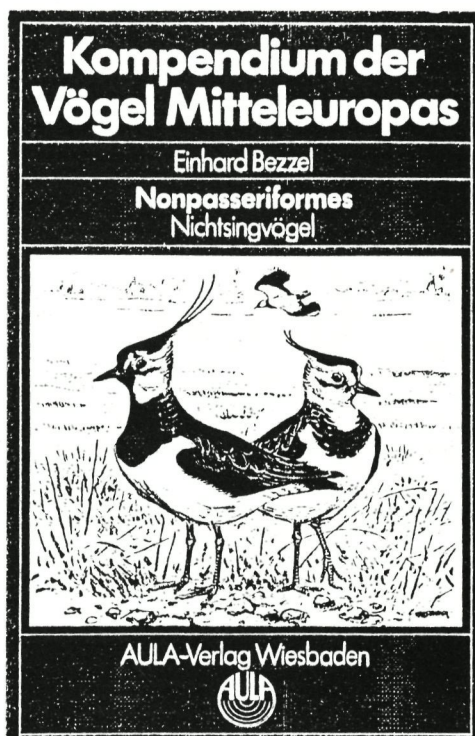

KOMPENDIUM DER VOGEL MITTELEUROPAS NONPASSERIFORMES

Bezzel E., Aula Verlag Wiesbaden, 1985. 792 blz.
ISBN 3-89104-424-0

2010 bfrs

Het „Kompendium der Vögel“ levert een schat aan informatie over de biologie van alle Midden-Europese niet-zangvogels. De informatie is op die manier opgevat dat vooral voor het praktisch gebruik een betrouwbaar naslagwerk beschikbaar wordt gemaakt met daarin de nieuwste wetenschappelijke inzichten. Iedere soort wordt in een eigen hoofdstuk behandeld, met een beschrijving, gegevens over verspreiding, bestand en trekbewegingen. Informatie over biotoop, gedrag, voortplanting, rui, leeftijd en sterfte. Op deze manier wordt dit boek een waar Kompendium. De bedoeling was een massa informatie bij elkaar te brengen die in een gewone veldgids niet aan bod komt. De tekst is aangevuld met 198 (detail-) tekeningen en 127 verspreidingskaarten.

THE SPARROWHAWK

Newton I. T & AD Poyser Calton, 1986.

396 blz.

ISBN 0-85661-041-0

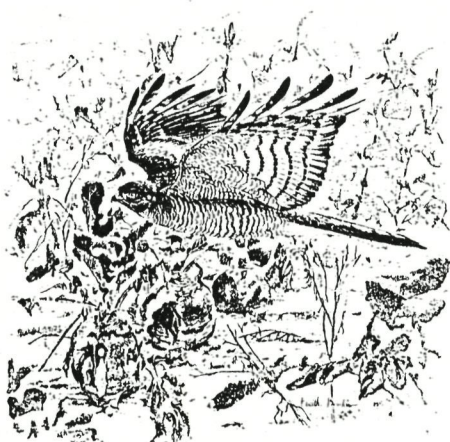
1248 bfrs

Dit werk getuigt van de zeer uitgebreide kennis van de auteur over de Sperwer. Hij geeft een gedetailleerd overzicht van de levenswijze, populatiedichtheid, evoluties en de invloed van mens en omgeving in het recente verleden. Dit boek getuigt ook van Dr. Newtons bijzondere interesse voor aantalsevolutie en broedgedrag en voor het opmerkelijk verschil in afmetingen tussen mannetjes- en wijfjessperwer (de mannetjes zijn half zo zwaar als de wijfjes). Aldus komt de uiteenlopende keuze in biotoop en voeding aan de orde, bijna alsof het over twee verschillende soorten zou gaan.

De tekst wordt verduidelijkt door talrijke diagrammen, tabellen, foto's en duidelijke tekeningen.

The SPARROWHAWK

IAN NEWTON

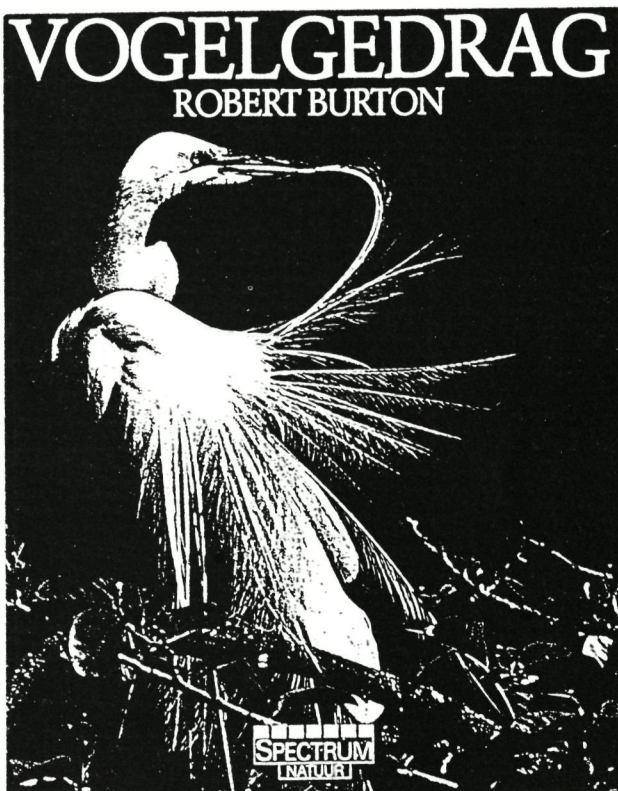
VOGELGEDRAG

Burton R., B. Campbell, Het Spectrum Antwerpen 1985. Oorspronkelijke titel: Bird behaviour (Roxby Natural History Ltd, London 1985).

ISBN 90-274-7836-8

795 bfrs

Robert Burton is erin geslaagd de meest recente ontdekkingen over het leven en de gedragingen van vogels in dit boek op een heldere manier voor iedereen toegankelijk te maken. Bijna 600 sublieme kleurenfoto's begeleiden de tekst op een uitstekende wijze en roepen het opwindende en boeiende gevoel van het observeren van vogels in hun natuurlijke omgeving op. Veel van deze foto's zijn speciaal voor dit boek gemaakt en nooit eerder gepubliceerd.

GREIFVOGEL

Gensbol B., BLV-Verlag München, 1986.

385 blz. Vertaling van de Deense uitgave Rovfuglene i Europa, Nordafrika og Mellemøsten. (G.E.C. Cads Forlag 1984).

ISBN 3-405-13152-9

1218 bfrs

Dit uniek naslagwerk geeft de vogelkenner een volledig antwoord op alle vragen over roofvogels en maakt het hem mogelijk een preciese determinatie te maken van alle roofvogelsoorten uit Europa, Noord-Afrika en het Nabije Oosten.

- Biologie, levenswijze en bedreiging van de roofvogels.
- Biotoop, roep, broedbiologie, voeding, jacht-techniek en biologische bijzonderheden.
- Bij iedere soort: verspreidingskaarten, actueel bestand en bestandsontwikkeling voor ieder land en oorzaken van de bedreigingen.
- Determinatiekenmerken: verenkleed, vliegbeelden en typisch vlieggedrag, jeugdkleed, afmetingen en vergelijkingskenmerken.
- Uitgebreide literatuurlijst.

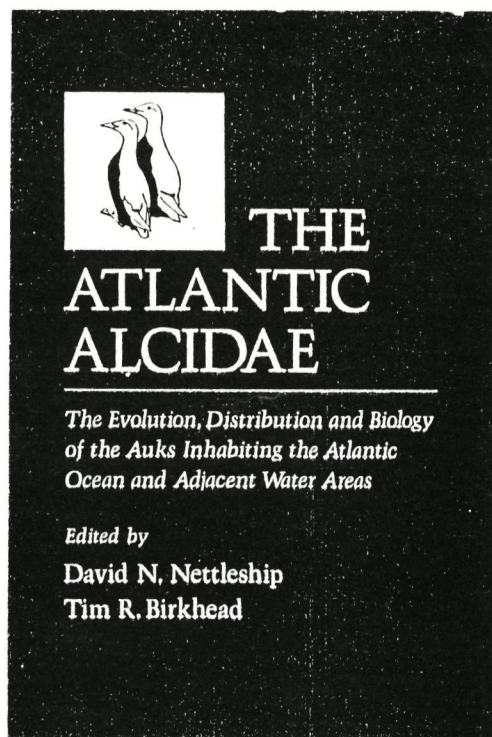
THE ATLANTIC ALCIDAE

Nettleship D.N., T.R. Birkhead. Academic Press London 1985. 574 blz.

ISBN 0-12-515671-5

1486 Bfrs

„The Atlantic Alcidae” is het eerste uitgebreide overzicht van de Atlantische Alken. Het geeft een samenvattend en beknopt beeld van de algemeen bekende gegevens over deze vogels. Het werk bevat twee duidelijk onderscheiden delen: de hoofdstukken 1 tot 4 geven brede inleidende overzichten van de hoofdkenmerken. De hoofdstukken 5 tot 10 behandelen meer specifieke onderzoeksdomeinen. De medewerkers aan dit boek zijn allen zeer actieve onderzoekers op het vlak van de ecologie en het gedrag van zeevogels.

Aan onze leden wordt een korting van 10 % gegeven vanaf een som van 200 F; vrachtkosten worden aangerekend.

Bestellingen worden contant betaald na ontvangst door middel van het bijgevoegde overschrijvingsformulier.

in de broedgebieden, rustplaatsen en overwinteringsgebieden hun habitat wordt vernietigd. Met het oog daarop zijn initiatieven genomen om de Afrikaanse staten ertoe te brengen toe te treden tot het Verdrag van Bern. In het kader van deze actie is een brochure uitgebracht in de Franse taal — de Engelse uitgave volgt later — waarin een uiteenzetting wordt gegeven van de mogelijkheden die het Verdrag biedt om samen te werken.

Bescherming van schildpadden in Frankrijk...

In Zuid-Frankrijk is een station ingericht voor de observatie en het behoud van de schildpadden in het Mauresgebergte (SOPTOM). Een eerste project omvat een onderzoek naar de Griekse Landschildpad. In de lente van 1985 zijn een aantal eieren overgebracht van de oorspronkelijke nesten naar nabijgelegen maar beter beschermde nesten. De eieren zijn uitgekomen en niets staat de voorspoedige groei van de jonge schildpadden in de weg.

...en op Madeira

Voortaan zal het verboden zijn om in de wateren rondom Madeira zeeschildpadden te vangen, in het bezit te hebben of opzettelijk te doden. De volgende soorten vallen onder het verbod: de Onechte Karetschildpad, de Karetschildpad, de Kemp's Zeeschildpad, de Soepschildpad en de Lederschildpad. Iedere handel in deze soorten wordt eveneens verboden.

Italië: toevluchtsoord voor karetschildpadden

De komende zomer zullen de kusten van het meest zuidelijke eiland van Italië gesloten worden voor het publiek. Afgelopen juni heeft men er een Onechte Karetschildpad ontdekt die daar eieren legde. Omdat deze soort op het punt staat uit te sterven hebben de autoriteiten in Lampedusa het Isola dei Conigli, ten zuiden van Lampedusa, van juli tot september 1986 tot schildpadreservaat verklaard. Ook in Griekenland, op het eiland Zakynthos worden pogingen ondernomen om het dier te behouden; de toestand blijft echter zorgwekkend. Wel werd onlangs in Griekenland een vereniging voor het behoud van de zeeschildpadden opgericht die zich voornamelijk met Karetschildpadden zal bezighouden.

(Bron: Nieuwsbrief Raad van Europa)

— China bouwt aan een nieuwe Grote Muur, deze maal van grassen, struiken en bomen. Deze groene muur moet de woestijn tegenhouden. Hij moet 7000 km lang worden, een zesde van de omtrek van de aarde.

Tijdens de eerste fase, die in 1985 afliep, werden 6 miljoen hectaren braakliggende grond beplant. Ondanks het gure klimaat overleefde 51 % van de bomen. Tegen 1990 moeten nog eens 6 miljoen hectaren groen worden gemaakt. Reeds nu heeft Peking veel minder last in winter en lente van de zandstormen die vanuit Binnen-Mongolië komen. De windsnelheid liep met 30 % terug, waardoor de landbouw 20 % meer opbrengst kreeg.

(De Standaard 21/7/1986).

— Dank zij milieubescherpende maatregelen zijn in 1985 voor het eerst sinds mensengeheugenis weer Grijze Zeehonden geboren in het Nederlandse Waddengebied. Het zijn de nakomelingen van een dertigtal Grijze Zeehonden, die vanuit Groot-Brittannië zijn overgestoken om zich in het Waddengebied te vestigen. Door de stopzetting van de jacht en de verbetering van het milieu kunnen de dieren daar weer standhouden. Ook het aantal Gewone Zeehonden neemt toe in de Waddenzee. Dit is echter vooral toe te schrijven aan de overkomst van dieren uit Duitsland en Denemarken.

(De Standaard 15/3/1986)

— Na een massale vogelsterfte in 1964 en 1965 door de lozing van afvalwater met insecticiden in het Botlekgebied bij Rotterdam, zijn de typische waadvogels de jongste jaren terug sterk in aantal toegenomen. Volgens het Nederlandse Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) zijn de populaties van Zilvermeeuw en Eidereend weer helemaal op peil.

(De Standaard, 15/3/1986)

— Dank zij orale immunisatie van de Vossen zijn grote gebieden in Duitsland vrij van hondsdoelheid.

(Carnivora 86, nr. 2)

— De Europese Gemeenschap heeft voor 4 jaar de invoer van huiden van jonge zeehonden verboden (in 1982 werden er nog 140.000 gedood, in 1983 maar 50.000 en in 1984 slechts 20.000).

(Eliomys 85, nr. 4)

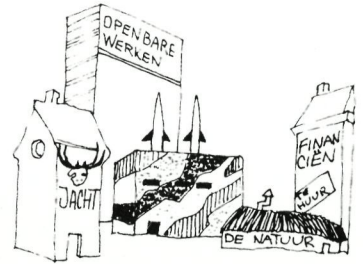
— Irak zou in de Perzische Golf een 12 m lange walvis met een raket gedood hebben. De walvis werd aangezien voor een groot varend doel!

— Noorwegen stopt de walvisvangst! Nu blijven alleen de Sovjetunie, Japan, IJsland en Zuid-Korea nog over.

(Eliomys, 86, nr. 1)

H. Franckx

Uit het wetstraatje

Vogels der Beneluxlanden - reglementaire bepalingen geldig in het Vlaamse Gewest (toestand per 1 januari 1987)

Sylvester Tys

1. Als wild gerangschikte soorten.

1.1. Statuut. (Jachtwet van 28 februari 1882 en uitvoeringsbesluiten)

a. Kleinwild en waterwild.

- Doden: geoorloofd volgens de bepalingen van de openingsbesluiten van de jacht of van art. 6 van de jachtwet.
- Bezit: opgezet: volledig vrij levend of dood: vrij, behalve vanaf de 11e dag volgend op de sluitdag van de jacht tot en zonder de volgende openingsdag, voor handelaars in eetwaren enz.
- Handel: vrij gedurende de openingsperiode + 10 dagen
- Vervoer: vrij gedurende de openingsperiode + 10 dagen daarbuiten alleen zomen een bijzondere toelating bezit of op grond van een bijzonder besluit.

b. Overig wild

- Doden: alleen binnen de perken van de openingsbesluiten van de jacht.
- Bezit, handel, vervoer: gans het jaar vrij zolang geen beperkingen worden ingevoerd bij ministerieel besluit. (Dit gebeurt thans via de jaarlijkse openingsbesluiten van de jacht)

1.2 Lijsten

Basis: Benelux-overeenkomst op het gebied van de jacht en de vogelvangst van 10 juni 1970 en art. 1 bis van de jachtwet.

Tijdens het jachtseizoen 1986-1987 was de jacht in het Vlaamse Gewest geopend op de met een punt (.) gemerkte soorten.

De met een sterretje (★) gemerkte soorten worden ook door de E.G.-richtlijn van 2 april 1979 als wild gerangschikt voor België.

a. Kleinwild

1) *Beneluxlijst*: Fazant (★.), Korhoen (★), Patrijs (★.), Houtsnip (★.)

2) *Belgische aanvulling*: Koperwiek, Grote Lijster, Kramsvogel, Kwartel, Merel, Schots Sneeuwhoen (★).

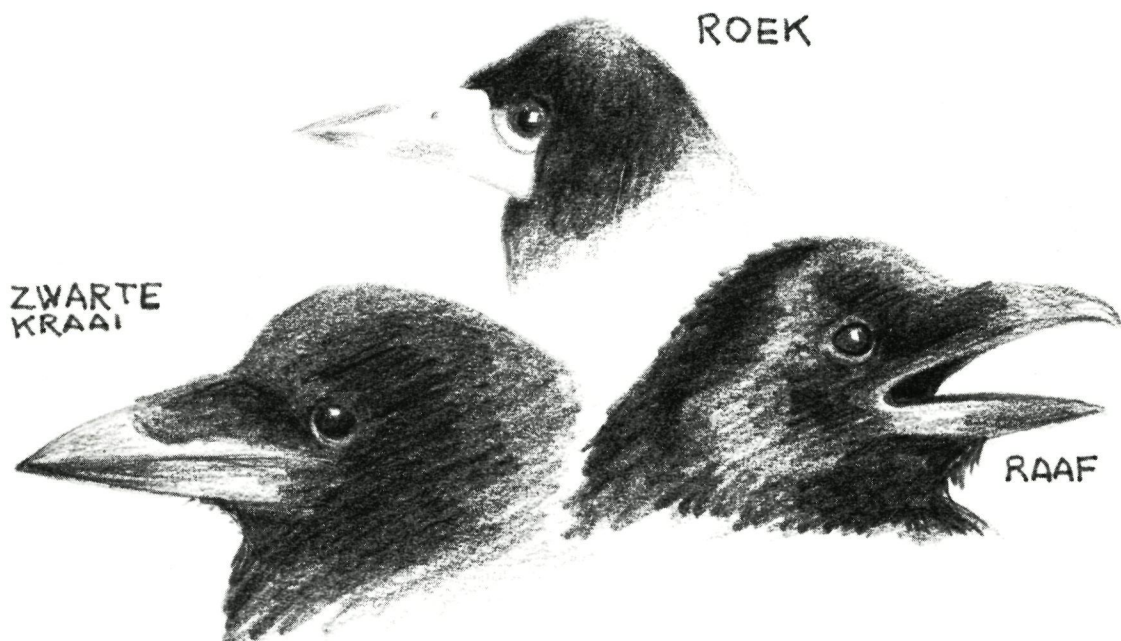
b. Waterwild

1) *Beneluxlijst*: Alle soorten ganzen en eenden (Anatidae) voor zover deze vogels niet als pluimvee worden gehouden. Aandacht: de met (°) gemerkte soorten komen waarschijnlijk niet in het wild voor: Wilde Eend (★.), Wintertaling (★.), Zomertaling (★), Krakeend (★), Smient (★.), Pijlstaart (★), Slobeend (★), Blauwvleugeltaling (°), Bronskoptaling (°), Siberische Taling (°), Amerikaanse Smient, Krooneend, Toppereend (★), Kuifeend, Tafel-eend (★), Witoogeend (★), Amerikaanse Kuifeend (★), Brilduiker, IJseend, Grote Zeeëend, Brilzeeëend (°), Zwarte Zeeëend, Eidereend, Koningseider, Rosse Stekelstaart-eend, Witkopeend, Middelste Zaagbek, Grote Zaagbek, Nonnetje, Bergeend, Casarca (°), Grauwe Gans (★.), Kolgans (★), Dwerggans, Rietgans (★), Kleine Rietgans, Sneeuwgans, Rotgans, Brandgans, Canadese Gans, Roodhalsgans, Mandarijneend, Nijlgans, Harlekijn-eend, Watersnip (★), Poelsnip, Bokje (★) Goudplevier (★), Meerkoet (★.)

2) *Belgische aanvulling*: Kievit (★.), Kokmeeuw (.), Zilvermeeuw (.), Waterhoen (★).

c. Overig wild

Houtduif (★.), Zwarte Kraai (.), Bonte Kraai, Roek, Kauw (.), Vlaamse Gaai (.), Ekster (.)

Zouden geweren, gifeieren en kraaie vallen een onderscheid maken tussen deze soorten?

Tekening: G. Van Avermaet

2. Soorten beschermd door het K.B. van 9 september 1981.

2.1. Statuut

Het koninklijk besluit van 9 september 1981 (K.B.) en het daarbij aansluitend ministerieel besluit van 14 september 1981 (M.B.) regelen in het Vlaamse Gewest de toestand van de in de Benelux-landen in het wild levende vogels, met uitzondering van:

- de als wild gerangschikte vogels
- de als pluimvee gehouden eenden en ganzen
- de zwanen en de tamme duivenrassen.

Voor de vogels die onder de bepalingen van deze besluiten vallen gelden een aantal beperkingen die hierna kort worden samengevat.

2.1.1. Het bemachtigen van vogels.

a. Volledig beschermde soorten (alle soorten van het Europese grondgebied van de lidstaten van de E.G., behalve deze vermeld in de bijlage 1, 2 en 3 van het K.B.)

Het bemachtigen (vangen of doden) van deze vogels is altijd verboden tenzij men een bijzondere vergunning bezit van de bevoegde Minister. Deze vergunning wordt o.m. afgeleverd in het belang van het onderzoek en van het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora. (K.B. art. 8).

b. Kooivogels (28 soorten opgesomd in de bijlagen 2 en 3 van het K.B.)

Het bemachtigen van die vogels is verboden, behalve:

- het levend vangen van vogels behorende

tot de soorten van bijlage 2 met niet-automatische kooien in het raam van de tijdelijke bevoorrading in kooivogels. De bevoegde Minister bepaalt jaarlijks de te vangen soorten en de omvang van het contingent. De gevangen vogels moeten de dag zelf van de vangst van een officiële voertrij worden voorzien en ingeschreven op een ringlijst (M.B. van 14 september 1981, art. 6) voor zover het vogels van bijlage 2a betreft.

- het levend vangen van de vogels vermeld in de bijlage 2 en 3 in het belang van de wetenschap of van het natuurbehoud (K.B., art. 8).

c. Vogels met een beperkte bescherming (opgesomd in bijlage 1 van het K.B.)

Deze vogels mogen tenallen tijd gevangen of gedood worden door volgende personen:

- de grondgebruiker
- de houder van het jachtrecht
- de beëdigde wachters
- de houders van een jachtverlof die schriftelijk vergunning kregen van de grondgebruiker of van de houder van het jachtrecht
- het personeel van Waters en Bossen.

Daarbij mag worden gebruik gemaakt van vuurwapens zonder jachtverlof, en van afschrikingsmiddelen.

d. Zichtbare kleurafwijkingen.

Zelfde toestand als de normaal gekleurde individuen (zie a, b of c hierboven).

2.1.2. Het onder zich hebben van vogels

a. Volledig beschermde soorten (alle soorten van het Europese grondgebied van de lid-

staten van de E.G., behalve deze vermeld in de bijlage 1, 2 en 3 van het K.B.)

Het onder zich hebben van deze vogels is altijd verboden tenzij:

- men in het bezit is van een bijzondere vergunning van de bevoegde Minister. Deze vergunning wordt o.m. afgeleverd in het belang van het onderzoek of het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora (K.B. art. 8)

- de opgezette vogels die eigendom zijn van een onderwijsinstelling of van een openbare onderzoeksinrichting (K.B., art. 6, §4) of van particulieren zo de vogels voorkomen op een inventaris van vòòr 1 november 1972, geïssueerd door de Burgemeester.

b. Kooivogels (28 soorten opgesomd in de bijlagen 2 en 3 van het K.B.)

Het onder zich hebben van die soorten (levend, dood of opgezet) is verboden behalve:

- zo de levende vogels voorzien zijn van een open of een gesloten voeding die voldoet aan de door een bijzonder ministerieel besluit gestelde voorwaarden en zij resp. ingeschreven zijn in een groen of een rood register dat eveneens voldoet aan de gestelde voorwaarden (M.B. van 14 september 1981, art. 1 en 2);
- zo de vogels het voorwerp zijn van een bijzondere ministeriële vergunning afgeleverd in het belang van het onderzoek of van het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora;

- zo de vogels opgezet zijn.

c. Vogels met een beperkte bescherming (opgesomd in bijlage 1 van het K.B.)

Bezit gans het jaar toegelaten.

d. Zichtbare kleurafwijkingen

Bezit gans het jaar geoorloofd (K.B. art. 6, §4)

2.1.3. Het vervoeren van vogels

a. Volledig beschermde soorten (alle soorten, van het Europese grondgebied van de lidstaten van de E.G., behalve deze vermeld in de bijlagen 1, 2 en 3 van het K.B.)

Vervoer levend, dood of opgezet altijd verboden, behalve:

- met een bijzondere vergunning van de bevoegde Minister (K.B. art. 8). Deze vergunning wordt o.m. afgegeven in het belang van het onderzoek, van het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora;

- opgezette exemplaren in het bezit van of bestemd voor onderwijsinstellingen en openbare onderzoeksinrichtingen (K.B. art. 6, §3).

b. Kooivogels (opgesomd in de bijlagen 2 en 3 van het K.B.)

Vervoer verboden, behalve:

1) Voor de levende exemplaren:

- van alle vermelde soorten: vervoer toegestaan op voorwaarde dat de houders in het bezit zijn van het door de bevoegde Minister voorgeschreven eigendomsbewijs (K.B., art. 7)

Zangwedstrijden voor Vinken mogen echter slechts van 16 april tot en met 31 augustus plaatsvinden.

- van vogels die het voorwerp zijn van een ruiling: maar alleen in zover het vervoer verband houdt met deze operatie (K.B. art. 6, §1):

- van alle soorten: met een uitzonderlijke bijzondere vergunning van de bevoegde Minister onder de voorwaarden door hem bepaald (K.B., art. 8);

2) Voor de dode of opgezette exemplaren:

- met een uitzonderlijke bijzondere vergunning van de bevoegde Minister, die o.m. wordt afgegeven in het belang van het onderzoek, van het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora (K.B. art. 8).

c. Vogels met een beperkte bescherming (opgesomd in bijlage 1 van het K.B.)

Vervoer levend, dood of opgezet gans het jaar toegestaan. De kop van de dode exemplaren moet met de pluimen bedekt zijn (K.B. art. 4).

d. Zichtbare kleurafwijkingen

Vervoer gans het jaar geoorloofd (K.B. art. 6, §4).

2.1.4. Het verhandelen van vogels

(verhandelen = kopen, verkopen, te koop stellen, te koop vragen, leveren, enz...)

a. Volledig beschermde soorten (alle soorten van het Europese grondgebied van de lidstaten van de E.G., behalve deze vermeld in de bijlagen 1, 2 en 3 van het K.B.)

Het verhandelen is altijd verboden behalve zo het gaat om opgezette exemplaren die eigendom zijn van onderwijsinstellingen of openbare onderzoeksorganismen (K.B. art. 6, §3) of, met vergunning van de Minister o.m. afgegeven in het belang van het onderzoek van het onderwijs of ter bescherming van fauna en flora.

b. Kooivogels (28 soorten opgesomd in de bijlagen 2 en 3 van het K.B.)

Het verhandelen is altijd verboden, behalve zo het gaat om opgezette exemplaren die eigendom zijn van onderwijsinstellingen of openbare onderzoeksorganismen (K.B., art. 6, §3) of met vergunning van de bevoegde Minister o.m. afgegeven ten behoeve van onderzoek of onderwijs of ter bescherming van fauna en flora.

c. Vogels met een beperkte bescherming (soorten opgesomd in bijlage 1 van het K.B.) Het verhandelen is gans het jaar toegelaten, maar de kop van dode vogels moet van zijn pluimen voorzien zijn. (K.B., art. 6, §2).

d. Zichtbare kleurafwijkingen.

Verhandelen gans het jaar geoorloofd (K.B., art. 6, §4).

2.2. Lijsten

a. Vogels met een beperkte bescherming (K.B. van 9 september, bijlage 1): Huismus, Ringmus, Spreeuw.

b. Kooivogels (inclusief alle ondersoorten en rassen (K.B. van 9 september 1981, bijlage 2): Appelvink (.), Groenling, Putter (.), Sijs, Kneu, Frater (.), Barmsijs (.), Goudvink (.), Kruisbek (.), Vink, Keep, Geelgors (.), Grauwe Gors (.), Rietgors, Zanglijster.

De met (.) gemerkte vogels kunnen alleen het voorwerp zijn van een individuele, zeer beperkte vangvergunning (bijlage 2b van het K.B. van 9 september 1981). De overige soorten kunnen het voorwerp zijn van een jaarlijkse bevoorrading (bijlage 2a van het K.B. van 9 september 1981).

c. Volledig beschermde soorten

De niet als wild gerangschikte soorten, voor zover zij niet in bijlagen 1 of 2 van het K.B. van 9 september 1981 worden vermeld, zijn volledig beschermd. Het doden, het vangen, het verhandelen, het vervoeren en het bezitten van deze soorten is ten allen tijde verboden, behalve eventuele uitzonderlijke en persoonlijke afwijkingen die alleen voor een beperkte periode worden verleend.

Voor de lijst van deze soorten raadplege men de avifauna's van de drie Beneluxlanden. De bescherming geldt voor alle ondersoorten en rassen.

3. Toepassing van het Verdrag van Washington

De Overeenkomst inzake de internationale handel in bedreigde en in het wild levende dier- en plantesoorten, gedaan te Washington (U.S.A.) op 3 maart 1973, werd goedgekeurd bij wet van 28 juli 1981 en is per 1 januari 1984 in werking getreden in België.

Een K.B. van 20 december 1983 regelt de praktische toepassing ervan in België.

Op grond van art. 1 van de wet van 28 juli 1981 zijn de ambtenaren en beambten van Waters en Bossen bevoegd proces-verbaal op te stellen voor de misdrijven bepaald door die wet.

Deze overeenkomst bevat 3 bijlagen:

— Bijlage I omvat alle met uitsterven bedreigde soorten, waarvoor de handel aan bijzonder strenge voorschriften is gebonden

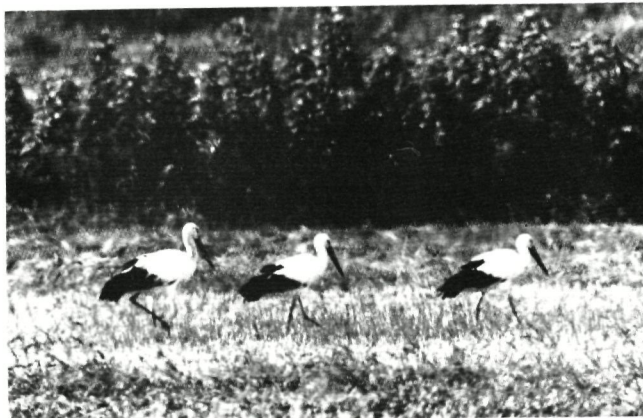
en slechts in buitengewone gevallen wordt toegestaan;

— Bijlage II omvat soorten die aan uitsterven zouden blootstaan, zonder handelsverbod, evenals soorten waarvan de handel moet beperkt worden om de soorten van bijlage I doeltreffend te beschermen;

— Bijlage III omvat soorten waaromtrent een land dat partij is bij de overeenkomst binnen zijn grenzen regelen heeft gesteld om de exploitatie van die soorten te beperken.

Hoewel deze Overeenkomst alleen de internationale handel in de bedoelde dier- en plantesoorten regelt, heeft de nationale goedkeuringwet ook het houden van gemakkelijk identificeerbare levende of dode specimens van soorten vermeld in bijlage I van de overeenkomst verboden.

In bijlage I komen volgende soorten voor die - op grond van zijn artikel 1 - ook onder de beschermingsmaatregelen van het K.B. van 9 september 1981 vallen (vogels van de avifauna van de Benelux): Japanse Ooievaar, Aleoetengans, Zeearend, Slechtvalk, Giervalk, Kraagtrap, de Mississippi- en Cubaanse ondersoort van de Canadese Kraanvogel.

Enkele van de laatste exemplaren van de Japanse Ooievaar.
Foto: Nobuo Takai

In bijlage II komen volgende soorten voor die onder de beschermingsmaatregelen van het K.B. van 9 september 1981 vallen, dit eveneens op grond van artikel 1 van dit besluit (vogels van de avifauna van de Benelux): Zwarte Ooievaar (c 1), Lepelaar (c 1), Rode Flamingo (c 1), Roodhalsgans (c 1), Jankowskizwaan (c 1), Witkoepeend, Grote Trap (c 1), kraanvogelsoorten, Dunbekwulp, alle stootvogelsoorten (c 1) met uitzondering van Slechtvalk en Giervalk die reeds opgenomen zijn in bijlage I, en tot slot alle uilesoorten (c 1) van de avifauna der Beneluxlanden, d.w.z. de soorten die op de bijlage werden opgenomen onder de indeling A.4.

De vermelding c 1 betekent dat deze soort ingeschreven is op de bijlage C deel 1 van de verordening E.E.G. nr. 3626/82, betreffende de toepassing in de Europese Gemeenschap van de overeenkomst van Washington.

De in bijlage opgenomen soorten zijn, op grond van art. 3 van voormelde verordening, in de lidstaten van de Gemeenschap te beschouwen als specimens van soorten vermeld in bijlage I van het verdrag.

De Koning kan, overeenkomstig artikel 3, §§ 1 en 3 van het K.B. van 20 december 1983, een algemene afwijking voor het houden van levende specimens van bijlage I van de Overeenkomst verlenen. Dit geldt voor individuen in bezit van natuurlijke of rechtspersonen op het ogenblik van het inwerking-treden van het besluit - 1 januari 1984 - voor zover deze soorten ingeschreven zijn op een inventaris opgesteld overeenkomstig artikel 2, §1 van dit besluit (vòòr 1 april 1984). Voor latere aanvullingen van de lijsten van de overeenkomst geldt een analoge procedure. Bovendien kan de Koning een individuele afwijking verlenen voor het houden van individuen van bijlage I die na het inwerking-treden van het K.B. van 20 december 1983 werd verworven.

Een K.B. van 19 april 1985 heeft de afwijkingen toegestaan waarvan sprake in de twee voorgaande leden.

In gevangenschap geboren en gekweekte specimens van soorten opgenomen in bijlage I van de overeenkomst worden voor de nationale Belgische wetgeving als specimens van bijlage II beschouwd. De houder moet echter in het bezit zijn van een certificaat afgegeven door de Diergeneeskundige Dienst. Bij geboorte moet deze binnen de 8 dagen worden verwittigd. Voor vogels denkt men ook aan gesloten ringen.

Coördinatie der reglementeringen inzake vogels.

Ongeacht de eventuele vergunningen verleend op grond van de bepalingen van het K.B. van 20 december 1983, mogen de in het Vlaamse Gewest volledig beschermde soorten slechts in bezit worden gehouden of vervoerd zo vooraf een vergunning daartoe werd afgegeven door de namens de Vlaamse Executieve aangeduide overheid op grond van

het K.B. van 9 september 1981 betreffende de bescherming van vogels in het Vlaamse Gewest.

Zonder deze laatste vergunning is het bezit van die vogels illegaal in het Vlaamse Gewest.

De beschermde roofvogels (stootvogels)

A. Lijst der stootvogels en uilen die tot de Belgische avifauna worden gerekend.

Vale Gier, Steenarend, Bastaardarend, Schreeuwarend, Havikarend, Dwergarend, Buizerd, Ruigpootbuizerd, Sperwer, Havik, Rode Wouw, Zwarte Wouw, Zearend, Wespendif, Bruine Kiekendif, Blauwe Kiekendif, Steppenkiekendif, Grauwe Kiekendif, Slangenarend, Visarend, Slechtvalk, Giervalk, Smelleken, Boomvalk, Roodpootvalk, Kleine Torenavalk, Torenavalk, Kerkuil, Dwergooruil, Oehoe, Sneeuwuil, Sperweruil, Steenuil, Bosuil, Ransuil, Velduil, Ruigpootuil.

B. Ingevolge de bepalingen van het B.V.E. van 20 november 1985 zijn de beschermingsmaatregelen inzake roofvogels ook van toepassing op de vogels van het Europees gedeelte van de E.G.-landen.

De lijst der hierboven vermelde dagroofvogelsoorten moet derhalve worden aangevuld. Hij bevat dan volgende soorten: Wespendif, Grijs Wouw, Zwarte Wouw, Rode Wouw, Zearend, Lammergier, Aasgier, Vale Gier, Oorgier, Monniksgier, Slangenarend, Bruine Kiekendif, Blauwe Kiekendif, Steppenkiekendif, Grauwe Kiekendif, een Zingende Haviksoort, (*Melierax metabates*) Havik, Sperwer, Balkansperwer, Buizerd, Arendbuizerd, Ruigpootbuizerd, Schreeuwarend, Bastaardarend, Steppenarend, Afrikaanse Steppenarend, Keizerarend, Spaanse Keizerarend, Steenarend, Dwergarend, Havikarend, Visarend, Kleine Torenavalk, Torenavalk, Amerikaanse Torenavalk, Roodpootvalk, Smelleken, Boomvalk, Eleonora's Valk, Lannervalk, Sakervalk, Giervalk, Slechtvalk, Barbarijse Valk. Drie uilesoorten dienen aan de lijst A.4 te worden toegevoegd: Dwerguil, Oeraluil, Zuidafrikaanse Ooruil.

S. Tys, Beekstraat 16, 2800 Mechelen

AANDACHT - LIDGELD 1987

Zoals vorig jaar wordt het januarinummer van dit blad verzonden aan AL onze leden van 1986. Om een onderbreking van de toezending van dit tijdschrift te vermijden willen wij hen die de bijdrage (450 fr.) voor 1987 nog niet betaalden vriendelijk vragen dit spoedig te doen. Bankrekening: 230-0524745-92 t.n.v. De Wielewaal Turnhout met vermelding van uw stamnummer. Dank U.

Verenigingsberichten

Activiteitenkalender januari-februari 1987

JANUARI

Elke zondagvoormiddag in Januari-Februari-Maart-April.

- Westkust.** Zeetrekstelling Staketsel te Nieuwpoort van 8.30 u. tot 10 u. Leiding: Zeevogelwerkgroep Nieuwpoort afd. Westkust.
- 2 Netevallei.** Neteling: praat- en dia-avond in het lokaal. Diavoorstelling door J. Goossens: „Natuurlandschappen”. Aanvang: lokaal Leopoldlei, 81 te Hallaar om 20 u.
- 4 Fruitstreek.** Natuurwandeling in domein Nieuwenhoven St.-Truiden. Vertrek: 14 u. parking Provinciaal Domein Nieuwenhoven (St.-Truiden). Leiding: D. Deleersnijder.
- 4 Mol.** Excursie naar de Postelse Moeren. Vertrek: Abdij Postel om 9 u. Mee te brengen: Laarzen, kijkers. Einde: ± 12 u.
- 4 Schelde en Leie.** Nieuwjaarswandeling in de Schelde-beemden te Zingem. Na de wandeling gezellig samenzijn in „Ter beemt”. Vertrek: Kerk Zingem om 14 u. Leiding: J. Vanheueverswyn, Burgemeester P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, fototoestel. Einde der wandeling om 16.30 u.
- 9 Merelbeke.** Filmavond over de Spaanse Pyreneeën: „Aragon, la fuente de vida”. Kaarten: 120 fr., 100 fr. in voorverkoop bij de bestuursleden. Aanvang: zaal GITO, Potaardeberg 69, 9220 Merelbeke om 19.30 u.
- 10 Gent.** 'Argonne, Fauna en Flora' door M. Boone. Aanvang: Om 20 u. stipt in het zaaltje van het St. Lievenscollege, Kalvermarkt, Gent.
- 10 Hageland-Zuiderkempem.** Dia-avond over Wales door A. Van Gossum. Aanvang: Abdij Averbode (zaal Antwerpen) 20 u.
- 10, 17, 24. Maasland.** Beheerswerken oude kanaalarm Lanklaar. Vertrek: Brugwachtershuisje Lanklaar 9 u. Leiding: M. Stevens. Mee te brengen: Zaag en bijltje. Einde: ± 12 u.
- 10 Midden-Limburg.** Uitstap met eigen wagens naar de grintgaten aan de Maas. Vertrek: Parking Fraters Zonhoven 8 u. Of samenkomst aan afrit Maasmechelen van de E314 (E 39). Leiding: Chris en Sylveer. Mee te brengen: kijker - laarzen - picknick. Einde: Zonhoven ± 17 u.
- 10 Rupelstreek.** Putten van Walem en Battenbroek. Vogelwaarneming. Vertrek: 9 u. tribune Boom F.C. Leiding: J. Moens. Mee te brengen: telescoop, vogelgids, laarzen, eten en drinken en verrekijker. Einde: ± 17 u.
- 10 Turnhout.** 1. „Finland en Noorwegen” door J. Brijns, J. en S. Elsermans. 2. „Groenland” door L. Renders en L. Van Gompel. Aanvang: Wielewaalhuis te Turnhout 20 u.
- 11 Antwerpen-Centrum.** Met eigen wagens speurend door de Polders rond Zandvliet en Bath. Vertrek: Samenkomst om 10 u. op de markt te Zandvliet. Leiding: L. Vergaelen.
- 11 Brugge.** Ganzentocht in de regio. Vertrek: 13.30 u. Station Brugge. Leiding: G. Orbie, F. De Scheemaecker, D. Van Daele. Mee te brengen: laarzen, kijker, warme kledij. Einde: 17.30 u. Schuur van Ter Doest.
- 11 Groot-Beveren.** Wandeling Prosperpolder (ganzentocht). Vertrek: 13.30 u. kerk te Beveren. Leiding: S. Lockefeer. Mee te brengen: stevig schoeisel, verrekijker. Einde: 17 u. kerk te Beveren.
- 11 Klein-Brabant.** Namiddagwandeling langs de Scheldeboorden te Bornem-Hingene. Vertrek: Romeo-Rijksweg 13.30 u. Leiding: H. D'Hertefelt.
- 11 Land van Waas-Noord.** Ganzentocht naar Saeftinghe en Prosperpolder. Vertrek: 13.30 u. Stadhuis Sint-Niklaas. 14 u. Kerk Kieldrecht. Leiding: S. Lockefeer. Mee te

brengen: verrekijker, laarzen. Einde: 17.30 u. kerk Kieldrecht.

- 11 Land van Waas-Zuid.** Tocht naar Prosperpolder-observatie van ganzen. Vertrek: 13.30 u. Sint-Niklaas (stadhuis) 14 u. kerk van Kieldrecht. Leiding: S. Lockefeer.
- 11 Nete en Aa (Herentals).** Voormiddagtocht naar de Zandputten te Mol. Vertrek: Bouwel De Lindekens 7.45 u. Herentals Klein Sas 8 u. Geel St. Dimpna 8.30 u. Leiding: P. Thielemans.
- 11 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem.** Voormiddaguitstap naar de AWW te Oelegem. Vertrek: 8.45 u. kerk Schilde, 9 u. kerk Olegem.
- 16 Mechelen.** Ledenavond met bestuursverkiezing. Aanvang: Den Halm 19.30 u.
- 16 Westkust.** „Determinatie van meeuwen”, „Geelpoot-meeuw” door N. Rootaert. Aanvang: Dienstencentrum Diksmuide 20 u. Deelname 20 fr./pers.
- 17 Brussel.** Winterwandeling Groenendaal: mogelijk winterbloeiërs. Vertrek: 14 u. Station Groenendaal. Leiding: R. Aerts (657.12.97). Mee te brengen: Laarzen. Einde: Rond 17 u.
- 17 Lier.** Plantenlesavond door K. Wuyts. „De plant in de evolutie bekeken”. Aanvang: 20 u. clublokaal WA-Lier. Rolwagenstraat 10, Lier.
- 17 Maasland.** Ledenfeest. Verdere inlichtingen volgen in „Torenvalk”.
- 17 Westland.** Bezoek aan de kraaienslaapplaats Vloetenveld. Vertrek: 14.30 u. Markt Ieper. Leiding: C. Beel. Mee te brengen: Verrekijker.
- 18 Brugge.** Vogelwerkgroep Achterhaven. Vertrek: 9 u. Distrigas. Leiding: F. De Scheemaecker. Mee te brengen: kijker.
- 18 Denderland.** Vogels kijken in de Flevopolders (Nederland). Vertrek: Station Aalst, 7 u. Leiding: G. Coene en F. Van Damme. Mee te brengen: kijker of telescoop, picknick, laarzen, warme kledij, een weinig Nederlands geld. Excursies bij duisternis.
- 18 Gent.** Namiddagtocht naar de Bourgoyen, het stedelijk reservaat in wording; overwinterende vogels bij de stad. Vertrek: Om 14.30 u. aan de molen op het einde v.d. M. Gandhistrat, achter het Rooigembad. Leiding: F. Vandenbossche.
- 18 Hageland-Zuiderkempem.** Traditionele sneeuwtrip naar de Hoge Venen - busuitstap. Vertrek: Testelt Dr. Janssen 7.15 u. Gemeentehuis Averbode 7.30 u. Diest Euroshoe 7.45 u. Leiding: M. Guisson en J. Van Damme. Mee te brengen: Laarzen noodzakelijk.
- 18 Kievit.** Rondwandeling en vogels kijken op het Blak. Vertrek: Beerse-Den Hout parking brug 6 om 9 u. Leiding: P. Prinsen en J. Joris. Mee te brengen: verrekijker en veldgids. Einde: Beerse brug 6 om 12.30 u.
- 18 Kortrijk.** Damme 1/2 dag. Verzamelen om 8 u. op de Veemarkt te Kortrijk. Leiding: B. Deconinck.
- 18 Kreekenland.** Dia-avond „Thailand” door R. Pallet. Aanvang: Landbouwershuis, Markt te Assenede om 20 u.
- 18 Mandelstreek.** Daguitstap in de polders langs de IJzer te Reninge, Noordschote. Vertrek: Polenplein om 9 u.
- 18 Midden-Limburg.** Inventarisatiewandeling, vogels in de Schansbeemden te Zolder. Vertrek: Kult. Centrum Zolder 8 u. Leiding: Conservator Houben. Mee te brengen: Laarzen, kijker, gids. Einde: ± 12 u.
- 18 Mol.** Nationale Watervogelteldag. Zware fietstocht langs alle Molse plassen. Vertrek: Parking Prinsenspark om 8 u. of Brug Zilvermeer tussen 11 u. en 11.30 u. Leiding: J. Loos (014/31.87.03).

- 18 Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in de Averegeten te Hallaar. Vertrek: grote parking, Boonmarkt om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: 11.45 u.
- 18 Scheldeland.** Vogelobservatie. Vertrek: 8.30 u. Markt Wetteren. Leiding: A. Meganck.
- 18 Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Zevergem. Vertrek: 9 u. Dorp Zevergem. Leiding: W. Galle. Einde: 11.30 u.
- 18 Waregem.** Nieuwjaarstocht in de Gavers te Harelbeke. Familiewandeling. Vertrek: Nieuwe parking Stasegemstwg. (nabij voetbalstadion van Harelbeke) om 14 u. Leiding: I. Baptiste & G. Schamelhout. Mee te brengen: laarzen of stevige schoenen, verrekijker, veldgidsen. Einde: 17 u.
- 18 Westkust.** De Blankaart + eventueel ganzen te Diksmuide. Aanvang: Kasteel De Blankaart, Woumen 14 u. Leiding: B. Verrage.
- 22 Brugge.** FTWG „New York en Florida“, F. Willemyns. Aanvang: 20 u. Rethorica St. Michiels.
- 23 Lier.** Vergadering Plantenwerkgroep, Beheerswerkgroep. 20 u. clublokaal (Rolwagenstraat 10, Lier). Leiding: A. De Jonghe en M. Vermeylen.
- 23 Noorderkempen.** Jaarlijkse Ledenavond. Vertrek: Essen-Gildenhuis 19 u. Aangeven vóór 18-1-87. Tel. nr. 667.43.52 of 667.33.83.
- 23 Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Dia-avond met: „In Weide blik“, „Ogen open“, „Flora in ons Mergelland“ door Dhr. H. Peeters. Aanvang: 20 u. „De Lusthof“ achter „De Toverfluit“ te Halle-Zoersel.
- 23 Westkust.** Vergadering vogelwerkgroep. Aanvang: dienstencentrum Diksmuide 20 u. Leiding: vogelwerkgroep Westkust.
- 24 Antwerpen-Centrum.** 'Op Speurtocht door Zuid-Afrika'. Diareeks over Fauna en Flora in de Lente door J. Vennekens. Aanvang: om 20 u. in de Keurvelszaal van de Zoo te Antwerpen.
- 24 Brugge.** Natuur bij de Vlaamse Primitieven. Aanvang: 14.30 u. ingang Groeningemuseum. Leiding: D. Van Daele. Einde: Groeningemuseum 17 u.
- 24 Fruitstreek.** Diareeks „Natuur en cultuur in Mexico“ Spreker: P. Colemont. Vertrek: 20 u. stadhuis Grote Markt, Sint-Truiden.
- 24 Lier.** Vogelwerkgroepuitstap. Haven van IJmuiden (NL.) voor info: bel 480.61.78. Leiding: D. Colin.
- 24 Scheldeland.** Ledenfeest: „In den ouden post“, 350 fr. per persoon. Keuze tussen Konijn op oude wijze en Waterzooi (Gentse), betalen vóór 10 januari op rek. nr. 001-1264471-55 Wielewaal Scheldeland, Oude Gentbaan, 9300 Aalst. (Keuze van gerecht bepalen a.u.b.). Aanvang: „in den ouden post“ om 20 u. Leiding: R. Clinckspoor.
- 25 Brussel.** Dianamiddag. Aanvang: 15 u. projectiezaal in Cultureel Centrum (CC) van Strombeek-Bever. H. en F. Devriese stellen respectievelijk een montage over „De Lozère“ voor en een film over „De Kokmeeuwen“. Einde: 17 u.
- 25 Demer en Dijle.** Diersporentocht. Vertrek: 14 u. Kerk van Haacht. Leiding: F. Wuyts.
- 25 Klein-Brabant.** Bustocht naar Schouwen-Duiveland. Vertrek: Peleman-Rijksweg Puurs 7 u. Romeo-Rijksweg Bornem 7.15 u. Leiding: S. Verbruggen.
- 25 Maasland.** Grintgatenwandeling Maas Belgische zijde. Vertrek: Parking Bospoort Maaseik. 13.30 u. Leiding: J. Gabriëls. Mee te brengen: Vogelgids - laarzen - verrekijker.
- 25 Mechelen.** Ganzenocht. Vertrek: Station NMBS - 8 u. Leiding: E. Kuyken. Mee te brengen: laarzen, lunchpakket. Einde: station NMBS - 18 u.
- 25 Mol.** Zandputtentocht met de fiets. Observatie van pleisterende watervogels. Vertrek: Kantoren Sibelco (aan Brug Mol-Donk) om 9 u. Leiding: J. Loos + G. Deckx. Mee te brengen: kijker, telescoop, fiets. Einde: ± 12 u.
- 25 's Heerenbosch.** Wandeling in Klein-Brabant met kijk op

de vogels. Vertrek: 14 u., Buggenhout-station. Leiding: Eddy. Mee te brengen: Verrekijker.

- 25 Turnhout.** Busuitstap naar Zeeland. Vertrek: 6.30 u. aan Warande te Turnhout. 7 u. in Hoogstraten aan kerk. Leiding: P. Prinsen. Mee te brengen: knapzak, verrekijker, (telescoop, vogelgids). Einde: 19 u. in Turnhout.
- 25 Westland.** Namiddagtocht naar de IJzer en de Merkemse Broeken. Vertrek: 13 u. Markt Ieper om 13.30 u. aan de kerk van Merkem. Leiding: H. Schaut. Mee te brengen: Verrekijker, telescoop, laarzen.
- 25 Zwalmvallei.** Winterwandeling te Vloesbergen. „Bomen herkennen in de winter“. Vertrek: Samenkomst kerk Opbrakel om 14 u. Leiding: P. De Clercq.
- 28 Denderland.** Inleiding tot en determineren van grassen. Aanvang: Zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (tegenover kerk Mijlbeek) om 20 u. Leiding: P. Van den Bremt.
- 30 Mandelstreek.** Diamontage door G. Mornie over de Spaanse Pyreneeën. Aanvang: Vormingsinstituut Oost-nieuwkerke, Steenweg te Roeselare om 20 u.
- 31 Gent + Merelbeke.** Werkdag in het spoorwegberm-reservaat te Merelbeke. Het hakhout mag meegenomen worden. Vertrek: om 9.30 u. aan de kerk van Merelbeke-Flora. Leiding: E. Van Renterghem. Mee te brengen: Werkhandschoenen.
- 31 Lier.** Gezellig Samenzijn. Info: bel M. Vermeylen, tel. 03/481.94.79.
- 31 Nete en Aa (Herentals).** Namiddagtocht naar Blokkersdijk - Kallo (Doel). Vertrek: Bouwel De Lindekens 13 u. Herentals Klein Sas 12.50 u. Leiding: M. Ledegem. Mee te brengen: laarzen, telescoop.
- 31 Schelde en Leie.** Winteravond met diavoorstelling over de natuur. Uitgebreide boekententoonstelling. Aanvang: Bijeenkomst in het gemeentecomplex te Huise. Begin om 20 u. stipt. Einde omstreeks 22.30 u.
- 31 tot 1 februari. Scheldeland.** Tweedaagse Schouwen; inschrijven vóór 15 januari. Vertrek: 7 u. Markt Wetteren. Leiding: P. De Bruycker.
- FEBRUARI**
- 1 Antwerpen-Zuid.** Wandeling rond de zandwinningsputten van Heindonk. Vertrek met eigen wagens aan het station van Oude-God om 9 u. Tweede punt van afspraak aan de kerk van Heindonk om 9.30 u. en om 13.30 u. voor de namiddagtocht. Leiding: H. De Ceulaer. Mee te brengen: lunchpakket.
- 1 Brussel.** Wandeling Blaasveld: vogeltocht. Vertrek om 9 u. Kerk van Blaasveld (via E 19 afrit nr. 9 naar Willebroek). Leiding: J. Verduystert (015-71.24.94). Mee te brengen: laarzen, kijkers. Einde: 12 u.
- 1 Denderland.** Langs de grenzen van het oude Dendermonde (winterwandeling). Vertrek: nieuwe Denderbrug (kant centrum) om 14 u. Leiding: F. Schoeters. Mee te brengen: aangepaste kledij (laarzen zijn niet noodzakelijk), veldkijker. Einde: 17 u. (vertrekpunt).
- 1 Groot-Beveren.** Wandeling van Doel naar Liefkenshoek. Vertrek: 9 u. Kerk te Beveren. Leiding: C. De Buyzer. Mee te brengen: verrekijker, stevig schoeisel. Einde: 12 u. Kerk te Beveren.
- 1 Mol.** Voormiddaguitstap naar de Cartierhei (Eersel-NL.). Op zoek naar overwinteraars (Klaepster, e.a.) in dit prachtige heidegebied. Vertrek: Abdi Postel om 9 u.
- 1 Noorderkempen.** Ganzenuitstap naar Noord- en Zuid-Belveland. Vertrek: Essen-kerk - 8 u. Aangeven vóór 25-1 tel. nr. 667.43.52 of 667.33.83. Leiding: F. Broos. Mee te brengen: Picknick. Einde: Essen - 18.30 u.
- 1 Stern.** Daguitstap naar Damme en Zeeuws-Vlaanderen. Vertrek: af te spreken met W. Galle. Tel.: 091/85.47.01. Leiding: W. Galle.
- 6 Netevallei.** Neteling: dia- en praatavond. Uiteenzetting over vogel- en dierschedels aan de hand van didactisch materiaal door D. Esch. Aanvang: lokaal, Leopoldlei 81 te Hallaar om 20 u.
- 7 Antwerpen-Zuid.** Bomen in de Winter. Bijeenkomst aan

- het Jachthuisje hoek Grote Steenweg en Pulhoflaan te Berchem. Vertrek: 14 u. Gids: A. Van Hoof, leiding: A. Deceuninck, tel. 449.46.56. Einde: rond 16 u.
- 7 Hageland-Zuiderkempen.** Dia-avond over de Velpvallei door M. Vos. Aanvang: abdij Averbode (zaal Antwerpen) 20 u.
- 7 Land van Waas-Zuid.** 2e winteravond over de amfibieën van België door werkgroep Rana. Aanvang: Stadsbibliotheek (Heymanplein) 20 u.
- 7 tot 21. Maasland.** Beheerswerken oude kanaalarm Lanklaar. Vertrek: Brugwachtershuisje Lanklaar 9 u. Leiding: M. Stevens. Mee te brengen: Zaag en bijltje. Einde: ± 12 u.
- 7 Waregem.** Uilentocht op de Kluisberg. Vertrek: parking zwembad Recreatiedomein „Kluisbos“ om 16 u. Leiding: N. Desmet. Mee te brengen: laarzen of stevige schoenen, warme kledij, verrekijker. Einde: 18.30 u.
- 7 Zwalmvallei.** Dia-avond Spaanse Pyreneeën. Aanvang: oude Gemeenteschool Godveerdegem om 20 u. Inkom 50 fr.
- 8 Brussel.** Voormiddag Rood-Klooster. Vertrek: om 9 u. Parking Audergem kruising Tervurenlaan-Tervuursesteenweg. Leiding: R. Gielen (460.42.78). Mee te brengen: laarzen. Tram 44. Einde: 12 u.
- 8 Gent.** Dagtocht naar Zeeuws-Vlaanderen op zoek naar de overwinterende ganzen, eenden en steltlopers. Vertrek: Om 8.30 u. op het St. Pietersplein, kant Schoolmuseum te Gent. Leiding: D. Danhieux. Mee te brengen: Picknick en zo mogelijk telescopen.
- 8 Kievit.** Naar de zandputten te Mol-Donk. Grote Plas, Mirramar e.a. Vertrek: kerk Beerse-centrum om 8.30 u. Miko Turnhout om 8.45 u. Vervoer met eigen wagens - afspraak mogelijk. Leiding: P. Prinsen en J. Joris. Mee te brengen: verrekijker of telescoop, vogelgids. Einde: Turnhout 12.30 u.
- 8 Klein-Brabant.** Dagtocht met eigen wagens naar de Westerschelde. Vertrek: Peleman-Rijksweg Puurs 8.45 u. Romeo-Rijksweg Bornem 9 u. Leiding: F. Meeus.
- 8 Kortrijk.** De Blankaart en het Spaarbekken te Woumen; Dagtocht. Verzamelen om 8.15 u. op de Veemarkt te Kortrijk. Leiding: F. Vandorpe.
- 8 Kreekenland.** Halve dagtocht naar Het Provinciaal Domein te Wachtebeke. Vertrek: Markt te Assenede om 8 u. Leiding: J. Lammens. Einde: rond de middag.
- 8 Land van Waas-Noord.** Winterse wandeling langs Moervaart en Stekense Vaart. Vertrek: 13.30 u. Markt Stekene. Leiding: F. Saman. Mee te brengen: verrekijker, laarzen. Einde: 17 u. Markt Stekene.
- 8 Lier.** Uitstap naar Zevenbergen (Ranst). Vertrek: 14 u. station Lier. Leiding: W. Van Spaendonk. Mee te brengen: kijker. Einde: 17.30 u. station Lier.
- 8 Mechelen.** Bezoek wateren rond Antwerpen. Vertrek: station NMBS 8.30 u. Leiding: L. Benoy. Einde: station NMBS - 12.30 u.
- 8 Netevallei.** Dagtocht naar Zeeland. Vogelobservatie op de Zeeuwse plassen (eenden - ganzen - Slechtvalken). Vertrek: Station Heist-op-den-Berg om 7.15 u. Vervoer met eigen wagens. Leiding: F. Broos. Mee te brengen verrekijker, laarzen, eventueel picknick (middagmaal in eethuisje is mogelijk). Einde: Station Heist 18.30 u.
- 8 Schelde en Leie.** Watervogels kijken aan diverse E3-vijvers (met de wagen voor de verplaatsing). Vertrek: Kerk Kruishoutem om 9 u. stipt. Leiding: H. Royeaerd, St. Hubertusstraat 277, 9800 Deinze. Mee te brengen: telescoop, verrekijker, warme kledij. Einde: omstreeks 12 u.
- 8 Schelde en Leie.** De Spaanse Pyreneeën door het brillette van onze afdelingsleden gezien. Diareeks samengesteld met beelden van de Pyreneeënzigers Schelde-Leie 1986. Aanvang: Zaal Ter Leie te Astene-Deinze om 17 u. stipt. Niet-reizigers kunnen inschrijven voor de kaas- en wijnschotel aan 200 fr. per persoon bij J. Vanheuserwyn, Burgemeester P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper (091/84.43.82) vóór 15/1/87.
- 11 Antwerpen-Centrum.** Dia-avond in samenwerking met de Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Stedschoon: „Voornes Duin, een weergaloos gebied“ door B. de Vette. Aanvang om 20 u. in de Keurvelsaal van de Zoo te Antwerpen.
- 14 Brugge.** VW 6 Achterhaven. Vertrek: 9 u. Distrigas. Leiding: F. De Scheemaecker.
- 14 Gent.** Vierde winteravond, voor onderwerp zie Parus, januari '87. Aanvang: Om 20 u. stipt in het zaaltje van het St. Lievenscollege, Kalvermarkt, Gent.
- 14 Mechelen.** Dia's over Azië en Afrika door L. Van Mevel. Aanvang: Den Halm - 20 u.
- 14 Mol.** Nationale Watervogelteldag (zie 18/01/1987). Alle inlichtingen: J. Loos (014/31.87.03)
- 14 Rupelstreek.** Landwinningsputten van Heindonk. Vogelwaarneming. Vertrek: 9 u. tribune Boom F.C. Leiding: H. De Ceulaer. Mee te brengen: telescoop, vogelgids, verrekijker, laarzen, eten en drinken. Einde: ± 17 u.
- 15 Antwerpen-Centrum.** Autocartocht naar de Belgische kust op zoek naar zeevogels. Vertrek: Franklin Rooseveltplein te Antwerpen (hoek Van Straelenstraat) om 7.30 u. Leiding: ter plaatse door de afdeling Oostende. Prijs 350 Fr. (300 Fr. voor jongeren en gepensioneerden); inschrijven door storting op rekening nr. 000-0087473-76 van De Wielewaal Merkssem.
- 15 Brugge.** Bustocht naar Schouwen-Duiveland. Vertrek: station Brugge 7.30 u. Volwassenen 350 fr., studenten 280 fr., kinderen < 12 j. 175 fr. Leiding: G. Orbieen F. De Scheemaecker. Mee te brengen: laarzen, kijker, identiteitskaart, guldens.
- 15 Brussel.** Daguitstap naar Zeeland-Steevast, een vogelwaarnemingstocht. Op de Zeelandse wateren speuren we naar eenden, zwanen, zaagbekken. Op de landerijen naar ganzen. Deze dagtocht gaat niet door bij slecht weer. Deelnemers melden zich bij J. Dewyspelaere voor concrete afspraken. Leiding: J. Dewyspelaere (02/252.35.88). Mee te brengen: Laarzen, kijkers - picknick met warme drank.
- 15 Demer en Dijle.** Wintermerken van bomen en struiken. Aanvang: Ten huize van F. de Preter om 9 u.
- 15 Denderland.** Geleid bezoek aan het museum van het K.B.I.N.: de nieuwe zalen met schelpen, mineralen en vlinders en de tijdelijke tentoonstelling over walvissen en dolfijnen („WALDO“). Kon. Belg. Inst. voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 29 te 1040 Brussel: 14.15 u. Leiding: J. Tavernier. Einde: 16.30 u.
- 15 Fruitstreek.** Bustocht naar de Maaskant. Waarneming van de vogeltrek i.s.m. afd. Zuid-Limburg. Inlichtingen: tel. 011/68.48.93). Leiding: D. Deleersnijder.
- 15 Land van Waas-Zuid.** Uitstap naar de natuurgebieden van Antwerpen-Linkeroever. Vertrek: 13.30 u. stadhuis van Sint-Niklaas, 14 u. Manège (Ch. De Costerlaan op Linkeroever). Leiding: R. Maes van Werkgroep Natuurbehoud L.O.
- 15 Mandelstreek.** Daguitstap met eigen wagens naar het Veerse Meer. Vertrek: Polenplein om 6.45 u.
- 15 Netevallei.** Maandelijkse boswandeling in de Averegten te Hallaar. Vertrek: grote parking, Boonmarkt te Hallaar om 10 u. Leiding: D. Van Tricht. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: parking 11.45 u.
- 15 Scheldeland.** Vogelobservatie. Vertrek: 8.30 u. Markt Wetteren.
- 15 's Heerenbosch.** Tocht door de polders van Zeeuws-Vlaanderen. Vertrek: Buggenhout-station, 8 u. Leiding: Paul. Mee te brengen: Verrekijker.
- 15 Stern.** Wandeling door de Scheldevallei te Zevergem. Vertrek: 9 u. Kerk Zevergem. Leiding: W. Galle. Einde: 11.30 u.
- 20 Mol.** Diavoordracht: „Van de Hak op de Tak“ door J. Henderickx. Jos neemt ons mee op reis naar de Gorges du Tarn en het binnenland van Spanje + nog enkele verrassingen die hij wel elk jaar uit zijn lens weet te toveren. Sporthal Mol (Grote Vergaderzaal achter cafetaria) om 20 u. stipt.
- 20 Brechtse Heide i.s.m. Voorkempen.** Dia-avond 'Teloor-

gang v.d. Kempen - Fauna & Flora v.d. Kempen' door R. De Prins. Aanvang: 20 u. in De Lusthof achter De Toverfluit te Halle.

- 21 Antwerpen-Zuid.** Dia-avond verzorgd door de heer R. Willockx onder de titel „Van Slangedissen en Padde-manders“. Aanvang om 20 u. in Kasteel Steytelinck, Sint Bavostraat te Wilrijk. Leiding: A. Deceuninck; tel. 449.46.56.
- 21 Gent + Merelbeke.** Werkdag in het spoorwegberm-reservaat te Merelbeke. Het hakhout mag meegenomen worden. Vertrek: om 9.30 u. aan de kerk van Merelbeke-Flora. Leiding: E. Van Renterghem. Mee te brengen: Werkhandschoenen.
- 21 Mandelstreek.** Werkdag in de Mandelhoek. Vóór de middag zijn gratis picknick en warme soep voorzien. Vertrek: 9 u. aan ingang Mandelhoek.
- 21 Schelde en Leie.** Dia-voorstelling door H. Van Looken over „De Dolomieten“. Tevens uitgebreide boekentoonstelling. Begin om 20 u. stipt in het gemeentecomplex te Huise aan de kerk (vroeger gemeentehuis). Einde omstreeks 22.30 u.
- 21 Waregem.** Winteravond. Voordracht door Doctor U. Libbrecht over: „Natuur- & milieubeleid heden ten dage“. Eveneens info-stand. Aanvang: Wijkcentrum De Biest, Smedenstraat te Waregem om 20 u. Einde: om 22 u.
- 21 Westkust.** Uitstap ingericht door Samenlevingsopbouw Veurne Diksmuide Blankaart. „Bevelanden“ (Nederland) per bus. Aanvang: Diksmuide, Markt om 7 u. Busprijs 100 fr./pers.; eventuele avondmaaltijd 17 gulden. Inschrijving door storting van 100 fr. op P.R. 000-0147711-77 R. Billiau De Panne vóór 1 feb. '87. Medebrengen: picknick - identiteitskaart.
- 21 Wulp.** Een dia-avond waarop de heer D. Tuytelaers ons meeneemt naar de Galapagoseilanden. Aanvang: 20 u. in de Heischuur te Oosthoven (Oud-Turnhout).
- 22 Brussel.** Jaarlijkse Ledenvergadering in het trefcentrum te Laken. Koffietafel met natuurfilm. Zie afdelingsblad.
- 22 Kortrijk.** Familieuitstap in eigen streek, St. Denijs. Verzamelen om 13.30 u. aan de kerk van Knokke-Zwevegem. Leiding: Y. Feryn.
- 22 Maasland.** Zeelandreis per autobus-dagtocht. Vertrek: Bospoort Maaseik 6 u. Leiding: Marc & Theo. Mee te brengen: laarzen, kijker, knapzak, vogelgids. Inschrijving door storting van 360 fr. t.n.v. A. Vincken, As vóór 7 februari.
- 22 Mechelen.** Bezoek aan de Maaskant. Vertrek: station NMBS - 8 u. Leiding: J. Gabriëls. Mee te brengen: laarzen - lunchpakket. Einde: Station NMBS - 18 u.
- 22 Midden-Limburg.** Busuitstap naar Zeeland. Vertrek: Hasselt Kanaalkom 6 u. Zonhoven kerk 6.15 u. Leiding: W. Peumans. Mee te brengen: Warme kleding - laarzen - kijker - picknick. Einde: ± 21 u.
- 22 Mol.** Fietstocht door het Olmense achterland. Op zoek naar onbekende mooie hoekjes e.a. fraais. Vertrek: Kanaaldijk Brug Hoolst om 9 u. Leiding: M. Van Buggenhout.
- 22 Noorderkempen.** Bezoek aan de Zoo te Antwerpen (achter de schermen). Vertrek: Essen station 9.30 u. JNM stoptrein of 10 u. direct. Samenkomst dierentuin (Zoo) Antwerpen. 10.30 u. Leiding: R. Goffa.
- 22 Scheldeland.** Vogeltocht Antwerpen-Blokkersdijk (dagtocht). Vertrek: 8 u. Markt Wetteren. Leiding: G. en A. Meganck.
- 25 Denderland.** Determineren van herbariummateriaal. Aanvang: Zaal 't Apostelken, Albrechtlaan te Aalst (tegenover de kerk van Mijbeek) om 20 u. Leiding: P. Van den Bremt.
- 27 Klein-Brabant.** Snoeicursus theorieles (praktijk: op 1, 8 en 15 maart). Inschrijving vóór 15/2 door storting van 200 fr. op rek. nr. 000-0674062-09 van DW. Klein-Brabant 2670 Puurs. Inlichtingen: H. D'Hertefelt 03/889.72.86. Begin: 20 u. Cultureel Centrum B-zaal Bornem. Leiding: Dhr. Graindorge.
- 27 Kreekanland.** Ledenavond met etentje en natuurkuis.

Aanvang om 19 u. in het Landbouwershuis, Markt te Assenede.

- 27 Stern.** Dia-avond over de Argonne. Aanvang 20 u. Veldstraat 50, Zevegem. Samengesteld door de Sternleden.
- 28 /02 - 01/03 Gent.** Weekeinde naar de Flevopolders. Heel wat pleisterende watervogels en steltlopers. Vertrek: Inlichtingen D. Danhieux, 091/20.16.94. Voorinschrijving: 1000 fr. op rekening 000-0520631-32 van Wielewaal afd. Gent, Basketbalstr. 16, Lovendegem.
- 28 Lier.** Sneeuwklakjesuitstap (Duffel). Vertrek: 13.30 u. Zimmertoren Lier. Leiding: M. Selderslaghs en H. Janssen. Mee te brengen: laarzen, kijker. Einde: 17 u. Lier.

MAART

- 1 Brussel.** Namiddag rond Merchtemse bossen. Vroeg-lentetocht met aandacht voor het landschap, zijn geologie, zijn begroeiing. Vertrek: om 14 u. kerk van Brussegem. Leiding: R. Devriese. Mee te brengen: laarzen. Einde: 17 u.
- 1 Klein-Brabant.** Snoeicursus, praktijkles: vormsnoei. Vertrek: Breutheide 15, Lippelo 9.30 u. Leiding: Dhr. Graindorge. Einde: 12 u.
- 1 Waregem.** Dagtocht met privé-wagens naar het Zwin. Voormiddag: bezoek vogelpark. Namiddag: schorren en slikken. Vertrek: 8.30 u. parking café Ter Doest Waregem (F. Verhaeghestr.) of 10 u. parking Zwin. Leiding: G. Burggraefe (conservator). Mee te brengen: picknick, laarzen, verrekijker, veldgidsen. Einde: thuis omstreeks 18 u.
- 6 Netevallei.** Neteling: dia- en praatavond. Algemene ledenvergadering. Aanvang: lokaal, Leopoldlei 81. Hallaar om 20 u.
- 8 Klein-Brabant.** Snoeicursus praktijk. Vertrek: Abdij-domein Bornem 9.30 u. Leiding: Dhr. Graindorge. Einde: 12 u.
- 8 Mol.** Voormiddagexcursie naar het Prinsenveld (Retie) en omgeving. Met oog voor de ontluikende natuur in dit gevarieerd landschap. Vertrek: Parking Prinsenveld om 9 u. Leiding: J. Wijnants.

BUITENLANDSE REIZEN 1987

1. Extremadura

Van zondag, 12 april tot en met zaterdag, 25 april 1987.

Programma:

- 1e dag: Middagvlucht Brussel-Madrid-Sevilla. Transfer naar het hotel Giralda in Sevilla. Avondmaal, overnachting en ontbijt.
- 2e dag: Bezoek aan Sevilla. 's Namiddags rit met de autocar over Mérida naar Trujillo. Nu en al de volgende dagen verblijf in vol pension in Hostal Peru in Trujillo (provincie Cáceres).
- 3e dag: Vogelobservatie tussen Trujillo, Torrejon el Rubio en Jaraicejo.
- 4e dag: Vogelobservaties in de buurt van Santa Marta de Magasca en aan het stuwmeer van Cáceres.
- 5e dag: Met de autocar naar Cáceres en dan richting Badajoz. Op zoek naar de Grijsse Wouw.
- 6e dag: Vogelobservaties tussen Torrejon el Rubio en Cáceres.
- 7e dag: Dagwandeling in de vlakte tussen Trujillo en Santa Marta de Magasca.

Taag in N.P. Monfragüe

Foto: H. Van der Vloet

8e dag: Met de autocar naar Cáceres en richting Badajoz. Langs landelijke wegen terug naar Trujillo. Op zoek naar Grote en Kleine Trappen, Grielen, Zwartbuik- en Witbuikzandhoenders.

9e dag: Ganse dag in het nationaal park van Monfragüe: Vale Gier, Monniksgier, Zwarte Ooievaar en Keizerarend.

10e dag: Met de autocar naar Guadalupe. Bezoek aan de kerk, het klooster en het stadje. Tijdens de terugtocht vogelobservaties aan het stuwmeer op de Taag te Navalmoral.

11e dag: Vogelobservaties aan het stuwmeer van Almaraz. Terugtocht door het nationaal park van Monfragüe.

12e dag: Met de autocar naar San Yuste. Bezoek aan het klooster en het verblijf van Keizer Karel. Rit door de Sierra de Gredos. Van Plasencia over Torrejon el Rubio terug naar Trujillo.

13e dag: In de voormiddag bezoek aan Trujillo. Middagmaal in Hostal Peru. Met de autocar terug naar Sevilla. Avondmaal, overnachting en ontbijt in het hotel Giralda te Sevilla.

14e dag: Morgenvlucht Sevilla-Barcelona-Brussel.

Richtprijs per persoon op basis van vol pension in tweepersoonskamer met badkamer, alles inbegrepen: 32.500 fr.

Inschrijving door storting van 5.000 fr. op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal, vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De inschrijving wordt afgesloten eind januari 1987. Maximum aantal deelnemers: 36.

2. De Donaudelta in Roemenië

Van zaterdag, 23 mei tot en met zaterdag, 30 mei 1987.

Programma:

1e dag: Vlucht van Brussel naar Constanta. Overbrenging naar Tulcea, bezoek aan het Delta-museum. Avondeten en logies te Tulcea.

2e dag: Per autocar naar Histria. Onderweg bezoek aan Hamangia, Mihai Viteazul, Sinoemeer en citadel Histria. Middagmaal. Bezoek aan de zoutmeren van Nantasi. Terugreis naar Tulcea via Tariverde, Mihai Viteazul, Hamangia en Babadag. Avondmaal en verblijf te Tulcea.

3e dag: Boottocht op de Sulina-arm: Mila 21, Mila 18, Heraclea, Matita, Mila 23, Dunarea Veche, Crisan (typisch middagmaal), Maliuc. Avondeten en logies te Crisan.

4e dag: Boottocht op de Sulina-arm: Maliuc, de meren Fortuna en Ledianca, Mila 23, Dunarea Veche, Crisan, Caraormankanaal, de meren Japsa, Cuihida, Puiulet, Puiu, Rosu, Rosulet. Middagmaal onderweg. Terugreis naar Tulcea, avondmaal en logies.

5e dag: Met de autocar naar Agighiol, Sabangia, Sarichioi Enisala, Heraclea. Middagmaal onderweg. Wandeling langs het Razelmmeer, bezoek aan 6

Oostelijke oever van het Babadegmeer. Foto: A. Lagron

Martie, Jurilovca, Visina, Lunca, Ceamurlia de Jos, Babadag. Terugtocht naar Tulcea via Zebil, Mihail Kogalniceanu. Avondeten en logies te Tulcea.

6e dag: Uitstap per autocar: Tulcea, Malcoci, Nufarul, Victoria, Bestepe en Mahmudia. Tocht met roeibootjes op het meer van Murighiol. Middageten op de camping „Independenta”. Bezoek aan de zoutmeren (Saturile Murighiol). Terugreis naar Tulcea langs Plopol, Sarinasuf, Colina, Iazurile, Valea Nucarilor, Agighiol. Avondeten en overnachting te Tulcea.

7e dag: boottocht op de Sfintu Gheorghearm: Tulcea, Nufarul, Mahmudia, Independenta (middagmaal). Bezoek aan het meer van Murighiol, Uzlina en Isacov. Terug naar Tulcea met de boot en vertrek naar Constanta. Avondeten en logies in Hotel Palas te Constanta.

8e dag: 's morgens terugvlucht van Constanta naar Brussel.

Richtprijs per persoon op basis van vol pension in tweepersoonskamer met badkamer, alles inbegrepen: 16.500 fr.

Toeslag éénpersoonskamer: 2400 fr.

Inschrijving door storting van 3.000 fr. op rekening 000-0319785-73 van De Wielewaal, vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

De inschrijving wordt afgesloten eind februari.

Voor meer inlichtingen lees het verslag van de vorige reis in Wielewaal, oktober 1976.

H. Franckx (Tel. 03/480 47 32)

VOORNAAMSTE PUNTEN UIT HET VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE RAAD VAN BESTUUR, GEHOUDEN TE TURNHOUT OP 22 NOVEMBER 1986.

— Er is een nieuw systeem van kracht voor burgerdienst. In de volgorde van toewijzing staat „milieu en natuurbehoud”, waartoe ook De Wielewaal behoort op de 34e plaats op een totaal van 40. De kans is dus klein dat gewetensbezwaarden aan natuurverenigingen worden toegekend.

— De Wielewaal kocht een nieuwe maaibalk aan. Zoals de vorige is hij gestationeerd te Mechelen. Voor de aankoop kregen we 100.000 fr. subsidie van de Stichting Leefmilieu.

— De 17 afdelingen van de provincie Antwerpen krijgen elk 3000 fr. afkomstig van de subsidie van de provincie. Antwerpen-Zuid ontvangt een extra vergoeding voor de ingerichte lessenreeks.

— Dank zij de recente prijsdaling van de telescopen is onze winkel in staat even goedkoop te verkopen als om het even welke optiekier.

— Voor 1986 ontvangt De Wielewaal van de Gemeenschapsminister van Volksgezondheid en Leefmilieu 500.000 fr. subsidie voor de aankoop van natuurreservaten.

— Voor de erkende natuurreservaten „Het Mechels Broek” en „Fort 7” werd voor 1986 een subsidie voorzien voor de respectieve afdelingen Mechelen en Antwerpen-Zuid. De Tikkebroeken en De Korhaan staan nog op de wachtlijst: de subsidies hiervoor blijven in de centrale, uitgezonderd de kosten door de afdeling gedaan.

— De raad van deelgenoten voor 1987 wordt gehouden op zondag, 15 maart. P. Herroelen en D. Van Daele zijn uittredend uit de raad van bestuur en herkiesbaar. M. Guisson werd door de raad van bestuur ad interim aangeduid als vertegenwoordiger van Brabant. Eventuele nieuwe kandidaten voor Brabant, West-Vlaanderen en het nationaal bestuur moeten zich door hun afdeling laten afvaardigen.

— Op de dagorde van de algemene vergadering komt als laatste punt: „Voorstellen van de afdelingen”. De afdelingen moeten eventuele voorstellen indienen vóór 11 februari 1987 bij de secretaris van de raad van bestuur, Ferd. Van den Broeck.

— Op zondag, 24 mei 1987, is er een Internationale Vogelkijkdag, t.g.v. het Jaar van het Milieu ingericht door het I.C.B.P. met - in België - de medewerking van Aves, De Wielewaal en de B.N.V.R.

— Wielewaal wordt uitgewisseld met „Groen Info”, het tijdschrift van de Vereniging voor Openbaar Groen.

— Nieuwe stickers werden ontworpen voor De Wielewaal en voor de Wielewaalwerkgroep Hyla.

— Een provinciale vergadering werd gehouden in West-Vlaanderen op 2 november 1986. Het zomerprogramma werd geëvalueerd en het winterprogramma gecoördineerd. De afdelingen besloten alleen wisselnummers te behouden binnen hun provincie. De raad van bestuur gaat akkoord een aparte reizende tentoonstelling te laten maken over de West-Vlaamse biotopen. Deze tentoonstelling zal in West-Vlaanderen gestationeerd worden. Afdeling Brugge zal half mei een provinciale dag organiseren.

H. Franckx

44ste WIELEWAALCONGRES: 25 en 26 APRIL 1987.

Thema: Natuurbeleving, natuurstudie en natuurbehoud in de Vlaamse Ardennen.

Zaterdag 25 april 87: SYMPOSIUM

9.30 u. - 10 u.: verwelkoming

10 u. - 10.20 u.: André De Kimpe: „Natuurbeheersproblemen in de Vlaamse Ardennen.”

10.20 u. - 10.40 u.: Marc De Jonghe: „Milieubescherming in de Vlaamse Ardennen”.

koffiepauze

11 u. - 11.20 u.: Paul Van Ceunebroeck: „Natuureducatie en natuurstudie in de Vlaamse Ardennen”.

11.20 u. - 11.40 u.: Ulrich Libbrecht: „Natuurbeleving in de Vlaamse Ardennen”.

(volgorde en sprekers kunnen nog wijzigen)

Middagmaal van 12 u. tot 14 u.

14 u. - 15 u. werkgroepen (opsplitsen in 4 werkgroepen rond de thema's der spreekbeurten)

15 u. - 15.30 u.: koffiepauze

15.30 u. - 16.30 u.: werkgroepen (opsplitsen in 4 werkgroepen rond de thema's der spreekbeurten)

16.30 u. - 16.45 u.: korte pauze

16.45 u. - 17 u.: slotrede.

Practische richtlijnen voor het symposium:

Plaats: Hoger Rijksinstituut voor Paramedische Beroepen, Ninovestraat 161, 9600 Ronse.

De prijs voor deelname aan dit congres wordt democratisch gehouden op 450 fr. alles inbegrepen (middagmaal: voorgerecht, soep, hoofdgerecht, dessert evenals 3 koffies).

Wie zijn eigen boterhammen meebrengt betaalt 100 fr. voor de koffie als deelname.

Inschrijven voor dit symposium kan door storting van 450 fr. per persoon op rekening 891-2540092-60 op naam van Wielewaalafdeling Schelde p.a. Burg. P. Ceuterickstraat 12, 9751 Asper.

Inschrijven kan tot uiterlijk 31 maart 1987.

B) Zondag 26 april 1987: Congresuitstappen - tevens 10de Vlaamse Ardennendag. J. Vanheuver-swyn, tel. 091/84.43.82.

Dit jaar heeft de Vlaamse Ardennendag dus alles te maken met wat er gebeurd is de dag ervoor. Maar we kunnen u gerust stellen: onze beleidsmensen en de atoomingenieurs hebben ons op het hart gedrukt, dat de kans op een tweede Tsjernobyl uiterst gering is.

De kans dat deze tweedaagse uitgroeit tot een succes is in ieder geval veel groter... misschien dat het weer nog stralender is dan vorig jaar, figuurlijk dan.

Nog meer dan vorig jaar zullen de tochten in het teken van natuurbeleving, -studie of -bescherming staan, al naargelang het gebied.

's Middags komen alle groepen opnieuw samen om te picknicken in de feestzaal van de brouwerij Roman in Mater, waar bruin bier, koffie, barbecue-worst en bruin brood en mattetaart de natuurbeleving proefbaar zullen maken. Studiemateriaal kan bekeken en gekocht worden in de boekenstand. En een bijdrage voor het natuurbehoud in de Vlaamse Ardennen is steeds welkom!

Practisch wordt elke groep apart rondgeleid in 2 verschillende gebieden (kleinere groepen kunnen wel gegroepeerd worden). Om praktische redenen vragen we zo vroeg mogelijk de keuzes te laten weten uit het volgende (liefst 3 keuzes opgeven, waaruit er dan door de organisatie 2 kunnen geselecteerd worden):

Etikhove: Maarkebeekvallei

St.-Kornelis-Horebeke: Perlinckbeek

Zegelsem: Burreken

Ename: Enamebos

Hotond: Beiaardbosje

Everbeek: Louvièrebos

Louise-Marie: Muziekberg (geologie)

Louise-Marie: Bos ter Eecken

Brakelbos

Nokere: interfluvium

Melden: Koppenberg

Zulzeke: Kabernol

St.-Blasius-Boekel: Zwalmvallei

Michelbeke: Zwalmvallei

St.-Maria-Oudenhove: Kloosterbos

Wortegem: Bouvelobos

Schorisse: Bos te Rijst

Kwaremont

Roborst: Zwalmvallei

Parike.

In principe begint de morgenwandeling om 9 u. in de nabijheid van het gebied, en eindigt de namiddag-tocht rond 17 u.

Tot weerziens op 25 en 26 april 1987 in de Vlaamse Ardennen.

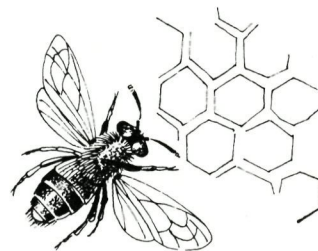
Karel De Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze, tel. 091/86.45.60.

Werk op de plank

PROGRAMMA 1987 - NATIONALE PLANTENWERKGROEP

— 18 april: het Walembos (omgeving Aarschot)
Samenkomst: kerk Houwaart. Leiding: Jos Monnens

— 2 mei: Doel- en Reutelbos
Samenkomst: kerk Beselare (nabij Ieper). Leiding: Frank Coudron
— 16 mei: vallei van de Hoëgne

Samenkomst: Place Vencimont, nabij de kerk.
Leiding: Dré Jacobs

— 28, 29, 30 mei: vallei van de rivier La Honnelle. Overnachten te Roisin. Inschrijven door betaling van een voorschot van 300 frank op rekening nummer 000-0900546-95 van Karel De Waele, Kerselaarslaan 52 te 9800 Deinze met vermelding „Roisin”. Het totaal bedrag ligt vermoedelijk rond de 1500 frank. Voor meer inlichtingen tel.: 091/86.45.60 van Karel. Gelieve dit voorschot **vóór 1 maart te storten**. Het aantal deelnemers is tot 15 beperkt.

— 13 juni: omgeving Halle; een oud kasteelpark en verlaten Zennearm. Samenkomst: kerk Lembeek. Leiding: Chris De Caluwé

— 27 juni: inventarisatie van de Brugse Reien. Bijkomende gegevens zullen in het maandblad gepubliceerd worden.

— 4 juli: oude spoorweg, moeras- en boslandschap. Samenkomst: kerk Vloesberg. Leiding: Toon De Geyter

— 8 augustus: kleinschalig bedreigd weideland-schap. Samenkomst: kerk Wildert. Leiding: Joris Pinseel

— 22 augustus: Blokkersdijk, opgespoten terrein, waterplas. Samenkomst: parking Blokkersdijk (nabij Antwerpen) Leiding: René Maes

— 5 september: oude spoorweg, kanaaloever, opgespoten terrein. Samenkomst: kerk Moen, nabij Zwevegem. Leiding: Frank Coudron

— 19 september: kanaaloevers
Samenkomst: kerk Damme. Leiding: Karel De Waele

— 3 oktober: akkeronkruiden in de kalkstreek
Samenkomst: kerk Ave. Leiding: André De Jonghe

— 10 oktober: paddestoelenwandeling. Staatsbos-sen Ravels; loof-, naaldbos en heide.
Samenkomst: kerk Arendonk. Leiding: Karel Ver-heyen.

— 17 oktober: stadsinventarisatie van Gent
Samenkomst G.B. van Gent Dampoort. Leiding: Jan Van den Haute.

— 21 november: Jaarvergadering te Lier.

Al de wandelingen vertrekken stipt om 9 uur op de plaats van samenkomst en nemen een ganse dag in beslag. De meegebrachte picknick wordt bij voorkeur in de vrije natuur verorberd. Enkel als de weersomstandigheden het niet toelaten zal naar een plaatselijke herberg worden uitgeweken. De uitstappen zijn voor alle Wielewaalleden toegankelijk. Per dag wordt een vierkant met een zijde van een km. grondig uitgepluisd. Daarbij ligt de klemtoon op de studie van de planten en krijgen de deelnemers een beter inzicht in de ecologie van de soorten. Moeilijke families zoals grassen, zegges, ganzevoeten en dergelijke komen steeds aan bod, zodat aan de leden de kans gegeven wordt hun kennis uit te breiden en aan anderen verder door te geven.

Het doel van de werkgroep is niet alleen de botanie te propaganderen, maar tevens een ernstige bijdrage te leveren in verband met de verspreiding van de planten en de bescherming van hun milieu. De kennis van de soorten is een eerste vereiste om aan natuurbehoud en -beheer te doen. Daarom doe ik een oproep aan de conservators van onze eigen reservaten, om eventueel een beroep op de werkgroep bij het inventariseren van de hun toegewezen terreinen te doen. Sommige van onze reservaten zijn heel rijk aan planten, maar werden tot nu toe onvoldoende onderzocht. De ingediende voorstellen zouden dan in het programma van 1988 kunnen opgenomen worden.

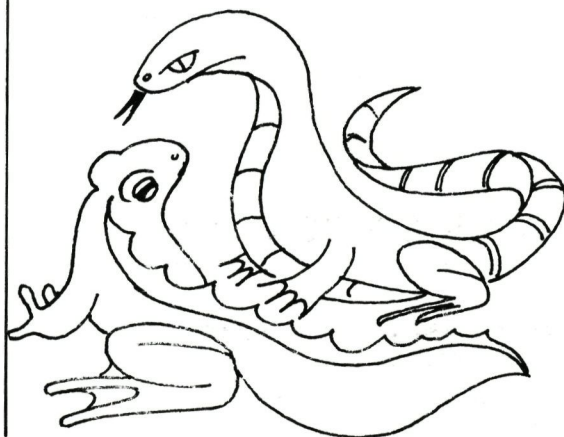
André De Jonghe.

HYLA - WIELEWAALWERKGROEP VOOR AMFIBIEËN EN REPTIELEN

Tot de doelstellingen van HYLA behoort het verstrekken van informatie over de amfibieën en reptielen in ons land.

Hiervoor heeft HYLA o.a. enkele uitstekende dia-reksen ter beschikking. De voordrachtgevers zijn reeds jarenlang bezig met herpetologisch veld-onderzoek. Dus informatie die niet in de „boekjes” staat en... vragen staat vrij tijdens de voordracht.

Twee reeksen zijn beschikbaar, elk avondvullend, de ene over „Reptielen”, de andere over „Amfibieën”.

Inlichtingen bij André Van Hecke, Eglantierlaan 39, 2630 Aartselaar, tel. 03/888.34.31.

Velen verwarren nog steeds salamanders, hagedissen, padden en kikkers. In „Van slangedissen en paddemanders” wordt deze, overigens eenvoudige, knoop ontward. Alle inheemse soorten worden besproken. Er zijn ook prachtige dia's van de biotopen met telkens opnamen van de planten en

andere dieren die er ook voorkomen. De opbrengst van deze diareeks gaat volledig naar de Werkgroep HYL A.

Inlichtingen bij Rudi Willockx, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek, tel. 015/41.41.17.

HYLA-infodag 4 april 1987

De eerste HYL A-infodag in 1987 gaat door te Overpelt. Alle informatie over deze contactdag in het maartnummer. Houd alvast deze dag vrij.

R. Willockx

Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten

DISTELBESTRIJDING IN ONZE RESERVATEN

Van de Dienst voor Plantenbescherming (Ministerie van Landbouw) ontvingen we de toelating tot afwijking van de verdelgingsplicht van de Kale Jonker in de natuurreservaten die beheerd worden door De Wielewaal.

De verdelgingsplicht van Akkerdistel, Speedistel en Kruldistel blijft echter onveranderd van kracht.

R. Franckx

OPNIEUW DRIE WIELEWAALRESERVATEN ERKEND

Eind november tekende Minister Lenssens het besluit waarbij weer 3 reservaten van onze Vereniging erkend werden als privaat natuurreservaat. Het gaat om de Steenbeemden, het Zomerklokje en de Vlassenbroekse Schorren.

EN NOG GOED NIEUWS OVER DE STEENBEEMDEN

Afdeling Lier ontving van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap (dienst AROL) het bericht dat het vanaf 26.10.1986 verboden is nog vuurwapens te gebruiken in het geklasseerde gedeelte van de vallei van de Kleine Nete. Vermits de Steenbeemden daar volledig in liggen, zal dat natuurgebied eindelijk de nodige rust kunnen genieten. Ons reservaat kan zo ook veel beter zijn functie van roest- en foerageergebied vervullen. De afdeling Lier vraagt zijn leden dan ook om, samen met de conservators, toezicht te willen houden op de stricte naleving van dit verbod op vuurwapens in en rond de

Steenbeemden. Bij vaststelling van een eventuele overtreding, verwittig dan onmiddellijk de conservators (tel. 03/481.94.79).

Marc Vermeylen

DE LANGE VAAG OMGEploegd!

Dit is geen slecht nieuws: begin oktober 1986 werd de Lange Vaag te Sint-Gillis-Waas, sinds twee jaar gedeeltelijk eigendom van De Wielewaal, omgeploegd. Om de zeldzame akkeronkruiden in ons reservaat te behouden werden de oude landbouwactiviteiten terug opgenomen. Eerst werden er 8 karren verteerde stalmest opengespreid op één helft van de Lange Vaag, daarna werd er geploegd en wintergraan ingezaaid. De akkeronkruiden kunnen nu terug tussen het dun uitgezaaide graan opschieten.

Akkeronkruidreservaten zijn in ons land nog steeds zeldzaam. Eigenlijk zou er minstens één moeten komen op elke bodemsoort. Op de Lange Vaag zullen de kruiden van arme zandgronden een kans krijgen. Het omploegen en inzaaien volgt op een periode van braakland van 3 jaar. Ook vroeger bleven de „vagen”, een streeknaam voor een onbewerkt stuk schraal land, jaren na elkaar braak liggen. In die periode werd het vlas erop gespreid om te dauwroten. Geleidelijk ontwikkelde zich op de akker een soort heischraal grasland dat bij te sterke verruiging omgeploegd werd en waarbij de akkeronkruiden de cyclus opnieuw konden inzetten.

Jan Dhollander

In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen

ALGEMEEN RESERVATENFONDS

Dhr. Guisson, O.L. Vr. Tielt	500 fr.
Dhr. Oosschot, Lettelingen	5000 fr.
Dhr. Beayert, Brugge (afd. Brugge)	10000 fr.

Lier, Steenbeemden

Mevr. Nuyts, Lier	1000 fr.
-------------------	----------

Schelde-Leie, Scheldemeersen

Dhr. Pachet, Zulte	1000 fr.
Dhr. en Mevr. Tjigtat-De Ketelaere, Mortsel	2000 fr.
Mevr. Bousse, Brussel	2000 fr.
Dhr. D'Haeyer, Oudenaarde	2000 fr.

Reservatenfonds - Netevallei

Dhr. Valvekens, Hulshout	3000 fr.
--------------------------	----------

KEMPISCH RESERVATENFONDS

J. Thijs, Turnhout	400 fr.
B. Grimon, Turnhout	1100 fr.
R. De Prins, Turnhout	4500 fr.
JNM Mol	1000 fr.
Th. Warmoes, Turnhout	1000 fr.
T. Sanczuk, Turnhout	2000 fr.
G. Luyts, Turnhout (deelname „Leven en Laten Leven")	10000 fr.
Verkoopsstand Congres	1740 fr.
Verkoop oude wijnflessen	1800 fr.
Verkoop oud papier	1625 fr.
Verkoop voedertafel	1500 fr.

Goed om te weten

BOND BETER LEEFMILIEU START EEN CAMPAGNE OVER DRANKVERPAKKINGEN

U kent ze wel, die in de natuur rondslingerende petflessen, kartonnetjes voor fruitsap en andere wegwerpverpakkingen die uw wandeling voor een flink deel verknallen en die onze afvalberg onnodig doen toenemen.

De Bond Beter Leefmilieu wil dit probleem aanpakken en startte daarom een campagne. Afdelingen die daaraan mee willen werken, kunnen hierover heel wat informatie en documentatie bekomen, zoals videofilm, tentoonstelling, brochure, folder, eisenpakket, stickers en zelfs een tekst met motie voor de gemeenteraad.

Geïnteresseerden wenden zich tot B.B.L., Aarlenstraat 25, 1040 Brussel (02/230 94 10) of tot Evergreen, Van Boeckellaan 52, 2500 Lier (03/489 08 05).

CURSUS NATUURGIDS 1987 - CVN

Het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie organiseert op verschillende plaatsen in het Vlaamse land cursussen voor natuurgids, nl.: Antwerpen-stad, Edegem, Geel, Turnhout, Dilbeek, St. Genesius-Rode, St. Joris-Winge, Overpelt, Nieuwpoort, Brugge en Waregem. Hiermee wil het Centrum mensen vormen, die inzicht hebben in de samenhang van milieu en landschap.

De cursus start in het voorjaar (naargelang de cursusplaats: januari - februari - maart). Een 30-tal activiteiten zijn verspreid over voorjaar - zomer - najaar. Er zijn onderbrekingen voorzien tijdens de vakantieperiodes.

De cursus is bedoeld voor onderwijzend personeel, jeugdleiders, vormingswerkers, leden van natuurbeschermingsverenigingen en organisaties voor sociaal-cultureel werk, en tenslotte voor alle belangstellenden, die zich willen inzetten t.a.v. de natuur- en milieu-educatie (vanaf 17 jaar).

Het inschrijvingsgeld bedraagt 3.000 fr., alles inbegrepen (voordrachten/excursies/handboek).

Voor aanvraag van een volledig cursusprogramma kunt U terecht bij het C.V.N. (Centrum voor Natuurbeschermingseducatie), Ommeganckstraat 20, 2018 Antwerpen, tel. 03/226 02 91 (open van maandag tot en met vrijdag tussen 9 u. - 12 u. en 13 u. - 18 u.)

5 JAAR ZEEVOGELWAARNEMINGEN TE NIEUWPOORT

De Zeevogelwerkgroep Nieuwpoort heeft een rapport uitgegeven dat vijf waarnemingsseizoenen beslaat, van 1978/79 - 1982/83. '5 jaar Zeevogelwaarnemingen te Nieuwpoort' behandelt de verschillende waargenomen soorten en aan de hand van een tabel per soort, wordt het trekgedrag besproken. Een vergelijking met in het buitenland gedane waarnemingen wordt gedaan en eventueel besproken. Na iedere soort worden de tabelgegevens omgezet in twee grafieken. Eén grafiek met de absolute aantallen, een tweede met de uurgemiddelden, wat een directe vergelijking met andere telposten mogelijk maakt.

Verder worden nog behandeld: Waarnemingsplaatsen en waarnemingsomstandigheden; Verwerkings-techniek; Soortenverslag; Invloed van de heersende weersomstandigheden op de trek van steltlopers; De Drieteenstrandloper, een nog onbekende wintergast en een slotbeschouwing met bibliografie.

'5 Jaar Zeevogelwaarnemingen te Nieuwpoort' is een eerste rapport over zeetrek aan de Belgische kust en vult, naar onze bescheiden mening, een leegte op in de vogelwaarnemingen. Dit rapport kan bekomen worden door storting van 250 fr., verzendingskosten inbegrepen, aan: DEWULF Leopold, Zevekotestraat 49, 8240 Gistel; PCR: 000-0194398-10 met de vermelding: Zeetrek.

EINDE 1987 VERSCHIJNT HET BOEK „AVIFAUNA VAN VLAANDEREN”

Dit naslagwerk, waaraan alle veldornithologen reeds geruime tijd nood hebben, zal de bestaande wetenschappelijke leemte opvullen en zal tot op de laatste dag worden bijgewerkt, waardoor een correcte statusbepaling van iedere in Vlaanderen ooit waargenomen soort, zijn plaats krijgen zal.

Een schat aan gegevens wordt op dit ogenblik door tientallen veldornithologen gebundeld. Om een volledig overzicht te krijgen worden alle mogelijke tijdschriften, avifaunaliteratuur, losse teksten e.d. geraadpleegd.

De tekst zal per soort een volledige pagina beslaan. Hierin worden zowel de voor- als najaarstrek besproken. Gegevens met betrekking tot abnormale overzomerings- of overwinteringswaarnemingen komen uitgebreid aan bod. Eveneens worden soorteigen gedragingen belicht. Populatiefluctuaties, abnormaal trekgedrag, biotoop, ondersoort(en) en dergelijke meer worden er ook in toegelicht. Ringgegevens bestaande uit hervangsten gedaan door de medewerkers van het Belgisch Ringwerk en dewelke betrekking hebben op verplaatsingen binnen het west-palearctisch gebied, worden er eveneens in vermeld en sluiten tevens de stroom aan geschreven gegevens per soort af.

Ook zal het boek naast een histogram, dewelke het voorkomen, de trekperiodes (met inbegrip van totaalantallen per decade), en de gekende merkwaardige overzomer(en) en overwintering(en) per soort uitbeeldt, eveneens soortspecifieke zwart/wit pentekeningen bevatten.

Binnenkort is het mogelijk aan voorintekensprijs op dit boek in te schrijven. Geïnteresseerden kunnen inlichtingen bekomen op het secretariaat van VLAVICO vzw. via tel. nr. 091/22 34 13 of op de dienst P.R. 052/33 64 31

OOK IN 1987 STELT DE STICHTING LEEFMILIEU VZW BF 1 MILJOEN TER BESCHIKKING VOOR JONGERENPROJECTEN INZAKE NATUURBEHEER EN LANDSCHAPSZORG.

De Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën van de Kredietbank, organiseert ook in 1987 haar 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg'.

Bedoeling van deze actie is groepen van jongeren te stimuleren onder deskundige leiding hun handen uit de mouwen te steken ten bate van de natuur en het landschap in hun omgeving. De Stichting Leefmilieu zal hen daarbij helpen met de nodige morele en vooral financiële steun.

Voor werk in en rond de natuur zijn er handen tekort. Waardevolle natuurgebieden en -reservaten wachten op hun noodzakelijk beheer, bedreigde diersoorten kunnen een steuntje gebruiken, het Vlaamse landschap kan op vele plaatsen worden

verfraaid of geherwaardeerd, denk maar aan hagen, houtkanten, hoogstamboomgaarden, oude spoorwegbeddingen, wegbermen, holle wegen, (knot)-bomenrijen,...

Jongerengroepen - een schoolklas, een jeugdvereniging, een milieu- of natuurgroep - beschikken vaak wel over het nodige enthousiasme om dergelijke projecten uit te werken, maar staan voor onvoorziene uitgaven: materieel moet worden aangekocht of gehuurd, men dient een verzekering af te sluiten, men heeft plantgoed nodig, er zijn transport-, organisatie- en administratiekosten... Het is hier dat de Stichting Leefmilieu een helpende hand wil toesteken.

Voor de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1987' stelt de Stichting Leefmilieu een totaal bedrag van BF 1.000.000 beschikbaar. Daarmee hoopt zij een 30 à 50 jongerenprojecten te kunnen subsidiëren.

Groepen van jongeren die in de loop van 1987 een project inzake natuurbeheer of landschapszorg wensen te realiseren en menen aanspraak te kunnen maken op financiële steun vanwege de Stichting, gelieven hun aanvraag schriftelijk in te dienen in de vorm van een getypt dossier op het secretariaat van de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Rockoxcomplex-Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen, en dit vóór 28 februari 1987.

Dit dossier moet o.m. omvatten: titel van het project, naam en adres van de initiatiefnemende groep, een duidelijke omschrijving en motivering van het project, plaats en datum waar (op) het project wordt gerealiseerd, naam en adres van de projectleider, naam en adres van de personen die het project deskundig zullen begeleiden, een toelating dat het project mag worden uitgevoerd, een gedetailleerde kostenraming.

De inzenders worden verondersteld kennis te hebben genomen van het reglement van de 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg 1987'. Dat vindt men, samen met nog heel wat meer nuttige informatie over de Jeugdactie, in een kleurrijke folder, die vanaf heden ter beschikking ligt in alle Kredietbankkantoren of kan worden aangevraagd bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Rockoxcomplex-Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen (tel.: 03/231 64 48).

DE WERKGROEP AMFIBIEËN EN REPTIELEN NEDERLAND ORGANISEERT VIJFDE WARN-DAG.

Op zaterdag 14 maart 1987 organiseert de WARN wederom een themadag. Aan de orde komen aspecten van de biologie van Nederlandse hagedissen en salamanders en van de Gewone Pad, vooral voortplantingsgedrag en migratie. Daarnaast krijgen resultaten van Paddenactiegroepen bijzondere aandacht. Door middel van

posters kunnen verschillende groeperingen hun resultaten kenbaar maken. Op het einde van de dag zal een evaluatie van de posters plaatsvinden.

Bij deze roepen we personen of groepen die met hun paddengegevens willen meedoen op, om contact op te nemen met het WARN-secretariaat. De nodige informatie over de postersessie en over het invullen van de eigen bijdrage wordt dan toegestuurd.

De Vijfde WARN-dag zal weer in Nijmegen plaatshebben. Aanmeldingen voor het bijwonen van de dag graag schriftelijk, men ontvangt dan een programma- en routebeschrijving. Er worden geen kosten in rekening gebracht. Secretariaat: A. Zuiderwijk, Plantage Middenlaan 53, 1018 DC Amsterdam, tel. 020-5223624.

IS HET BUITEN TE KOUD? PIK 'NS EEN TENTOONSTELLING MEE...

In de Antwerpse Zoo: De Voortplanting

Diverse thema's komen aan bod: voortplanten, alleen of met twee, soort zoekt soort, groei en ontwikkeling, geboorte, nieuw leven, embryotransplantatie enz. Tot 30 mei 1987.

In het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (Vautierstraat, 29, 1040 Brussel: 2 tentoonstellingen.

1. „WALDO“-tentoonstelling samengesteld door de Nederlandse werkgroep „Zeezoogdieren“; gaat over de biologie der walvissen en aanverwanten. De tentoonstelling werd opgesteld ter gelegenheid van de opening van de nieuwe walvissenzaal in het museum. Tot 17 juni 1987.

2. „De mens van Spy“ is een tentoonstelling ter gelegenheid van de ontdekking 100 jaar geleden van de eerste Neanderthalers in ons land. Komen aan bod: de methoden van onderzoek in de archeologie en paleontologie, de bouw van de Neandertaler, zijn levenswijze, wijzigingen in het klimaat en het landschap ten tijde van de Neanderthalers. Tot 30 januari 1987. Toegankelijk van 9.30 u. tot 12.30 u. en van 13.30 u. tot 16.45 u.

In het Natuurhistorisch museum te Maastricht: „de Pietersberg in oude afbeeldingen“.

Tot 8-3-'87 loopt in de kapel van het Natuurhistorisch Museum, aan het Bosquetplein 6-7, de tentoonstelling „De St. Pietersberg in oude afbeeldingen“.

Deze tentoonstelling van kunstenaars uit de periode ± 1600-1900 omvat gravures, etsen, pen- en potloodtekeningen, en aquarellen. Het onderwerp is de St. Pietersberg bij Maastricht, zowel boven- als ondergronds. Originelen afkomstig uit de collecties van dhr. Kamphoven en de Stedelijke Archiefdienst te Maastricht zullen dan te bezichtigen zijn.

De tentoonstelling is geopend:
ma-vr van 10 u. - 12.30 u. en van 13.30 u. - 17 u.
zon van 14 u. - 17 u.

ORNITHOLOGISCHE WEEKENDS AAN CAP GRIS NEZ (FRANKRIJK)

Kennismaking met de avifauna van de Boulonnais en studie van de trek over zee en te land, op één van de bestgelegen plaatsen voor de observatie van de vogeltrek in West-Europa.

Landelijk logement. Verplaatsing per personen-wagen.

Van vrijdagavond (zaterdagmorgen) tot zondagavond.

Prijs: ongeveer 200 FF per persoon voor een weekend, overnachting en eten inbegrepen.

Men moet wel met 4 of 5 deelnemers zijn.

Gids: P. Raevel

Inlichtingen: F. en P. Raevel, Résidence du Fief, Route d'Hazebrouck, 59270 Bailleul, France.

Tel. 00/33 28 48 71 01.

Boekbesprekingen

Werkgroep Veldbiologie, 1985. **Bio-buiten - Veldwerkladen 4 - Bossen.**

De Nederlandsche Boekhandel, 85 fr. (75 fr. bij afname van minimum 10 exemplaren)

Reeds eerder werd de reeks Bio-Buiten in ons tijdschrift besproken (zie Wielewaal 1983, febr. en nov.).

Onlangs verscheen deel 4 van de Veldwerkladen. Dit handelt over bossen en is samengesteld zoals de reeds eerder besproken deeltjes. Eerst worden twee oefeningen, die met de klas kunnen uitgevoerd worden, uitgebreid toegelicht. Het betreft hier enerzijds een studie over de invloed van beschaduw-
ing op planten, anderzijds één over de ongewervelden in de bosbodem. Telkens worden richtlijnen gegeven voor het onderzoek in het bos zelf en voor verwerking van de gegevens achteraf in de klas. Bovendien worden ook suggesties gegeven voor een aantal andere oefeningen. Het geheel wordt afgerond met een determineertabel voor de ongewervelde bosfauna en een voedseltabel van die dieren.

Zoals vroeger reeds gezegd, is deze reeks niet alleen interessant als werkmateriaal voor leraars biologie, maar voor elke natuuronderzoeker. Zeker beheerders van bosgebieden zullen uit dit werkje praktische informatie en inzichten kunnen putten.

G. Luyts

VERANDERINGEN IN DE WILDE FLORA FLORA VAN DOETINCHEM

Douwes D. Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Hoogwoud 1986. Wetenschappelijke Mededeling nr. 174

ISSN 0167-5524

500 Bfrs

De floristische kern van het door Dr. Morzer Bruyns in zijn voorwoord genoemde „Levenswerk” van Douwes, wordt gevormd door het gedeelte „Atlas en Soortenlijst”. Talrijke verspreidingskaartjes ondersteunen de tekst. Het werk is een studie, van de wilde flora van Doetinchem en omgeving, die bijzondere kwaliteiten bezit omdat zij meer biedt dan de titel doet vermoeden. Het boek is vlot leesbaar geschreven. Door het vastleggen van vele historische gegevens betreffende de veranderingen van de flora in de loop der jaren en het bestuderen van de oorzaken daarvan - vooral de invloeden van de ingrepen van de mensen - heeft deze flora een meer dan gewone betekenis gekregen.

Een huiswaluwnummer van het Vogeljaar.

Van het Vogeljaar, een Nederlands tijdschrift dat ook in Vlaanderen heel wat lezers telt, zijn de laatste jaren al enkele boeiende themanummers verschenen. Denken we o.a. aan dit over de houtwallen of over de boomgaarden.

Dit is ook weer met het jongste nummer het geval, dat volledig gewijd is aan de Huiswaluw. Naast een aantal artikels over de bestandsdichtheid en -evolutie in verschillende streken in Nederland, worden ook een aantal andere themata's aangesneden o.m. over nestplaatskeuze, hulp voor nestelende vogels, de Huiswaluw als bio-indicator bij luchtverontreiniging en tenslotte de trek en de winterkwartieren. Slechts weinigen hebben het genoegen de Huiswaluw elke lente weer „als gast aan huis” te mogen begroeten; voor hen, maar ook voor ieder ander die wat meer wil weten over deze boeiende vogelsoort, kan dit themanummer sterk aangeraden worden.

Het is te bestellen voor 10 fl. bij het Vogeljaar, Laan van Altena 30, 2613 AJ Delft, postrekening 96.44.72.

G. Luyts

OVERZICHTSPLAN VAN HET DOMEIN ALDEN BIESEN

1. Waterburcht
2. Voorburcht
3. Eredreef
4. Neerhof
5. Engels park
6. Minervatempel
7. Beemden
8. Hertenberg
9. De Kamp
10. Poortgebouw
11. Maastrichter Allee

Landschapswandeling Alden Biesen. Provinciaal Natuurcentrum, Rekem.

In het decembernummer 1984 van ons tijdschrift kon u op blz. 444 reeds een bespreking vinden van dit gidsje. Zopas verscheen hiervan een tweede, veel uitgebreidere uitgave. Het aantal bladzijden is bijna vervijfvoudigd. Waar het in de eerste bochure louter een beschrijving van de wandelroute betrof, weliswaar goed gedocumenteerd, worden nu een aantal rubrieken veel ruimer behandeld, o.a. bodem en reliëf (ook de fossielen), het kasteellandschap, park- of bosbeheer, landgebruik en ruilverkaveling, en tot slot fauna en flora van het domein met ook hoofdstukjes over stinsenplanten en hoogstamboomgaarden.

Het 120 bladzijden tellende boekje in handig zakformaat kwam tot stand onder de redactie van ir. J. Geusens, diensthoofd van het Provinciaal Natuurcentrum. De grafische vormgeving gebeurde onder leiding van de Studio Directie Cultuur en Recreatie van de Provincie Limburg, en is opvallend modern en fris. Talrijke foto's, tekeningen en schema's maken de lezer wegwijs in het complexe doch boeiende landschap van Alden Biesen.

Deze „landschapswandeling” is een rijke bron van informatie voor al wie Alden Biesen bezoekt, en een hart heeft voor de natuur. Heel wat minder bekende

aspecten van dit mooie domein worden hierbij aan de lezer voorgesteld. Meer nog dan een opsomming van een aantal wetenswaardigheden wil dit boekje juist de samenhang tussen bodem, landgebruik, bewoning, flora en fauna benadrukken die zo typisch is voor een kleinschalig en gevarieerd landschap als Alden Biesen. Het domein getuigt van een traditioneel nauwe verbondenheid van de mens met de natuur en contrasteert sterk met het omringende grootschalige landbouwlandschap. Gelukkig wordt het domein gevrijwaard, onderhouden en hersteld, zodat het kan getuigen van de zorg van de mens voor z'n leefomgeving. Deze brochure is dan ook een nieuwe stap in de valorisatie van dit natuurpatrimonium.

De „Landschapswandeling Alden Biesen” kost 150 fr. (170 fr. bij verzending) en is te verkrijgen bij het Provinciaal Natuurcentrum, Populierenlaan 30, 3620 Lanaken-Rekem, Tel. 011/71 44 44.

G. Luyts

Stevens J., J. Geusens, 1985. **Landschapswandeling Nieuwenhoven**. Provinciaal Natuurcentrum te Rekem, 120 fr.

In de reeks „Landschapswandelingen”, uitgegeven door het Provinciaal Natuurcentrum te Rekem is een

nieuw deeltje verschenen, namelijk over het Provinciaal Domein Nieuwenhoven te Sint-Truiden. In Wielewaal van december 1984 (blz. 444) verscheen een bespreking van de vroeger gepubliceerde deeltjes over Alden Biesen en Rullingen. In deze erg verzorgde en uitgebreide uitgave komen heel wat themata's aan bod. Na een geschiedkundige schets volgen verschillende hoofdstukjes die telkens een ander facet van dit grootste openbaar bos van Zuid-Limburg belichten, o.a. geologie en reliëf, de verschillende landschapstypes die er te vinden zijn en enkele van hun kenmerkende bewoners. Het geheel is geïllustreerd met tal van foto's, dikwijls erg mooie tekeningen en (verspreidings-)kaartjes.

Toch ook enkele schoonheidsfoutjes, zo wordt o.a. op blz. 98 beweerd dat Haspengouw de meest noordelijke grens is (bedoeld wordt in België) van het verspreidingsgebied van de Eikelmuis. Daarbij wordt echter geen rekening gehouden met het voorkomen van deze slaapmuizensoort aan de Westkust.

Al met al een boeiende gids voor wie dit domein eens wil exploreren.

G. Luyts

Stichting Leefmilieu, Herwerkte en geactualiseerde uitgave van de monografie. **'Vreemde stoffen in onze voeding'.**

De eerste uitgave van dit boek in 1980, op 3.000 exemplaren, was in nog geen 3 jaar tijd uitverkocht. De problematiek blijft nochtans actueel. Denken we maar aan de problemen met groenten geteeld op gronden die met zware metalen zoals lood en cadmium zijn verontreinigd, aan de hormoon-schandalen in de vleessector, aan de radioactieve besmetting door het kernongeval in Tsjernobyl, enz. De Stichting Leefmilieu meende dan ook dat een heruitgave van de monografie 'Vreemde stoffen in onze voeding' meer dan verantwoord was.

Heel bijzonder aan het boek is het auteursteam. Het omvat vijf professoren. Prof. Dr. Ir. W. Dejonckheere (RUG) werd omwille van zijn grote ervaring en bekendheid verzocht om het hoofdstuk over 'pesticiden' te schrijven. De andere auteurs zijn de vier professoren die 'bromatologie' (voedingsleer) doceren aan de vier universitaire Farmaceutische Instituten van Vlaanderen, met name Prof. Dr. D.L. Massart (VUB), Prof. Dr. H. Deelstra (UIA), Prof. Dr. P. Daenens (KULeuven) en Prof. Dr. C. Van Peteghem (RUG). Zij hebben een unieke vorm van interniversitaire samenwerking gerealiseerd, die trouwens al jaren bestaat. Dit boek is er alleen maar een nieuwe uiting van.

De monografie is in twee grote delen verdeeld. In het eerste deel wordt vooral de 'normstelling' besproken. De cruciale vraag is daarbij: hoeveel van een bepaalde stof mag in een bepaald voedingsmiddel aanwezig zijn? Haast elke stof, aldus Prof. Massart,

is immers toxisch - ja zelfs kankerverwekkend -, als men er maar een voldoende hoge dosis van geeft. Het is bovendien volledig uitgesloten een voedingsmiddel te vinden dat geen contaminanten en additieven bevat. Na de twee eerste hoofdstukken over de normstelling volgt een hoofdstuk over de wetgeving (vnl. de officiële normen) en één over de wijze waarop men het effect van blootstelling aan vreemde stoffen op de bevolking nagaat.

Het tweede deel behandelt de verschillende groepen van chemische stoffen. Dit leidt dan tot hoofdstukken over zware metalen (vooral lood, kwik en cadmium), pesticiden, hormonen en antibiotica, mycotoxines (d.w.z. stoffen afgescheiden door schimmels), aromatische koolwaterstoffen, nitrosaminen, industriële stoffen (zoals dioxine en bestanddelen van plastics), radioactiviteit en additieven.

Telkens worden de volgende vragen beantwoord: waar komen deze vreemde stoffen vandaan, welke zijn de eventuele schadelijke effecten, wat is de aanvaarde norm en hoe bepaalt men die, wat zegt onze wetgeving?

In vergelijking met de uitgave van 1980 werd dit boek grondig herwerkt, geactualiseerd en aangevuld. Het hoofdstuk over 'pesticiden' is volledig herschreven, alsmede het hoofdstuk over 'additieven', dat bovendien sterk werd uitgebreid. Volledig nieuw zijn ook de secties handelend over natuurlijk voorkomende toxische stoffen in de voeding en over de wetgeving in Nederland.

Voor het overige werd getracht de hoofdstukken zo goed mogelijk aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen en voorvallen.

De vernieuwde monografie 'Vreemde stoffen in onze voeding' is een uitermate degelijk boek dat een duidelijk en onverdacht antwoord geeft op zoveel vragen die leven rond de aanwezigheid en de reële of potentiële gevaren van vreemde stoffen in onze voeding.

Het boek kost 645 fr.

Abonnees op het Informatieblad 'Leefmilieu', uitgegeven door de Stichting Leefmilieu, genieten een korting van 20 % (BF 516). Bovendien geldt voor de abonnees op 'Leefmilieu' een tijdelijke promotieprijs van BF 450 (t/m 31 januari 1987). Zij kunnen de monografie - en de overige publicaties van de Stichting - evenwel uitsluitend bestellen bij de Stichting Leefmilieu vzw, p/a Rockoxcomplex - Kredietbank, Kipdorp 11 - 2000 Antwerpen (tel.: 03/231.64.48).

G. Luyts

Sinclair I. 1984. **Field Guide to the Birds of Southern Africa**. C. Struik, Cape Town, 368 blz., formaat 15 x 21 cm., meer dan 850 kleurfoto's. Prijs 525 fr.

Een handige fotogids over de vogels uit zuidelijk Afrika, met links de tekst en de verspreidingskaartjes, rechts de foto's. Deze laatste zijn allemaal het

werk van fotografen uit zuidelijk Afrika. Van ca. 50 (zeer) zeldzame soorten die nog nooit in zuidelijk Afrika werden gefotografeerd werden tekeningen ingelast van de hand van P. Harrison.

De meeste zee- en roofvogels werden in de vlucht gefotografeerd; van enkele soorten zijn de beelden niet goed gelukt of onscherp o.a. van Bruine Kiekendief, *Cuculus clamosus*, Wimpelnachtzwaluw (de bleke lange wimpels van het mannetje zijn niet te zien) en *Hirundo senegalensis*.

Van meerdere soorten zijn alleen foto's op het nest afgedrukt o.a. van de Europese Wielewaal. Hier en daar werden jonge vogels of pas gevangen vogels (op een tak gezet en) gefotografeerd.

Deze gids behandelt meer dan 900 soorten waaronder niet minder dan 26 verschillende leeuweriken en 14 kanaries (*Serinus spec.*). Eigenaardig genoeg wordt een foto gepubliceerd van een „Bergpieper” waarvan de wetenschappelijke soortnaam nog niet vastligt en ook niet genoemd wordt.

Naast de gidsen van Maclean (1984), Newman (1980, 1983), Sinclair en al. (1981) en Steyn (1982) is deze gids een verdere stap naar een betere kennis van de vogels ten zuiden van de Zambezi.

Paul Herroelen

Een zilveren Panda-nummer

Het laatste Panda-tijdschrift van het Wereld Natuur Fonds is geen gewoon nummer. WWF viert inderdaad zijn 25ste verjaardag en dat mag niet ongemerkt voorbijgaan! Dit speciale jubileumnummer - met zilveren kaft, zoals het hoort - is daarom volledig gewijd aan het Wereld Natuur Fonds zelf.

Tijdens zijn 25-jarig bestaan is WWF uitgegroeid tot de grootste natuurbeschermingsorganisatie op nationaal en internationaal vlak, met meer dan 1 miljoen leden. In deze tijdsspanne werd meer dan 5 miljard frank besteed aan projecten in 130 landen. Hierbij primeert het beschermen van het natuurlijk milieu en het voeren van informatiecampagnes over de noodzaak tot natuurbehoud. Dank zij WWF werden miljoenen hectaren natuurgebied tot reservaten omgevormd en heeft men kunnen vermijden dat honderden dier- en plantensoorten van onze planeet werden weggevaagd.

In dit Panda-nummer wordt aandacht besteed aan de historie van WWF, aan zijn doelstellingen, werking en verwezenlijkingen. Ook de 3 essentiële taken die WWF vooropstelt in navolging van de principes van de „World Conservation Strategy” -

het handhaven van de genetische diversiteit, het behouden van het evenwicht tussen alle levensprocessen en het verzekeren van de duurzame exploitatie van alle natuurlijke hulpbronnen - worden uitgebreid behandeld evenals de projecten die hierin kaderen.

Bovendien wordt de Belgische WWF-afdeling voorgesteld en wordt een overzicht gegeven van alle activiteiten die worden georganiseerd door de Natuur Educatieve Dienst. Ook hoe TRAFFIC, dat in België functioneert sinds 1985 dank zij financiële steun van WWF, te werk gaat om toezicht te houden op de handel in bedreigde dieren en planten komt aan bod.

Uiteindelijk worden de nieuwe campagne van WWF, die toegespitst is op educatie, en de festiviteiten die in september jl. in Assisi plaatsgrepen voor de lancering van deze campagne uitvoerig beschreven. Dit Panda-nummer geeft op een boeiende manier weer hoe het Wereld Natuur Fonds functioneert en is geïllustreerd met prachtige foto's en tekeningen. De jeugdbijlage „BAMBOE” beschrijft voor de jongere lezers hoe WWF ontstaan is, waarom de Panda als embleem werd gekozen, welke acties WWF voert en hoe de jongeren zelf actief aan natuurbehoud kunnen doen. In de „Weetjes en Ideetjes”-rubriek is er weer een spelletje voorzien en leren de kinderen hoe ze onze vogels een handje kunnen toesteken tijdens de winter. Veel leesgenot! Het tijdschrift is te verkrijgen door storting van 60 fr. op het rekeningnummer 330-0381600-56 van WWF-Vlaanderen, met de vermelding „PANDA-tijdschrift nummer 19”.

De Raad van Bestuur van onze vereniging feliciteerde het jubilerende Wereld Natuur Fonds en drukte zijn hoop uit op een verdere positieve samenwerking.

G. Luyts

Olschlegel H. 1985. **Die Bachstelze**. in de serie Neue Brehm-Bücherei nr. 571, Uitg. Ziemsen Verlag. Wittenberg Lutherstadt, 192 blz., formaat 14,5 x 20,5 cm. Prijs 479 fr.; 44 zwartwit foto's, tekeningen en diagrammen.

Een korte monografie van de Witte Kwikstaart; het boekje telt 12 hoofdstukken over systematiek en verspreiding, Europese ondersoorten, morfologie, ecologie, gedragingen, broed- en voedselbiologie, trek en overwintering, ringwerk, leeftijd en mortaliteit, bescherming (o.a. door het plaatsen van nestkasten) en het houden in gevangenschap.

De gegevens uit België en Nederland komen uit de Atlas van Lippens en Wille (1972).

In de tekst en in de literatuur (11 blz.) mis ik een korte studie van Persson (1977) over de rui, een artikel van de Crousaz (1961) over de trek en in de ringgegevens van *yarrelli* de melding in Engeland (1966) van een vogel in België geringd in 1965.

Paul Herroelen

STEUNENDE LEDEN 1987

Dhr. Van Deuren, Arendonk
Dhr. Van Everbroeck, St.-Kwintens-Lennik
Dhr. Elsermans, Turnhout
Dhr. Grimmelprez, Poperinge
Dhr. Vansteenwegen, Mechelen
Dhr. Sierens, Merelbeke
Dhr. Pouppez de Kettenis, Lier
Dhr. Antoine, Oostduinkerke
Dhr. Van Gompel, Turnhout
Mevr. Deuts, Brugge
Dhr. Boeykens, Bugghenhout
Dhr. Goffin, Deurne
Dhr. Verhuyck, Mechelen
Anoniem, Lier
Dhr. Guisson, O.L. Vr. Tielt
Dhr. Dresselaers, Turnhout
Dhr. Jannis, Neerpelt
Dhr. Driesen, Merksplas
Dhr. Van der Vloet, Deurne

Dhr. Franckx, Lier
Dhr. Peeters, Puurs
Dhr. Aernouts, 2241 Halle
Dhr. De Waele, Deinze
Dhr. De Cock, Asse
Dhr. Nachtergaele, Kruishoutem
Dhr. Carsauw, Mortsel
Dhr. Verhoeven, Bonheiden
Dhr. Paessens, Brussel
Dhr. Van Reusel, Olen
Dhr. Brumagne, Leefdaal
Mevr. Verbauwheide, Hertsberge
Dhr. Debruyckere, Lommel
Dhr. Vandersteen, Aalst
Dhr. Frans, Duffel
Dhr. Dhaenens, Grammene
Dhr. Milants, Deurne
Dhr. Bergmans, Mortsel
Dhr. Dhollander, Sint-Gillis-Waas

Nieuwe uitgaven

Oelke H., Schulz-Kühnel, 1986. *Biologie und Jagd*. Praxis der Naturwiss. Biologie Heft 5/35, 35. Jahrg., 118 blz. Prijs DM 14.80. Uitg. Aulis Verlag Deubner u. CO KG, Köln. Te bestellen bij Komitee tegen den Vogelmord e.V. Neuer Wall 26 te 2000 Hamburg 36. Een grondig dossier bestemd voor het biologieonderwijs in diverse onderwijsinstellingen. Het bevat 11 hoofdstukken met werkbladen, informatie, tabellen, afbeeldingen enz... De bibliografie omvat niet minder dan 94 titels.
Verlinden A., 1986. *Problemen van waterhuishouding en beheer van natuurgebieden*. Groene Band nr. 63, 51 blz. Te bestellen bij Vlaamse Bosbouwvereniging, Geraardsbergse steenweg 267 te 9131 Gontrode.
GABAR staat voor Growth And Biology of African Raptors vol. 1, nr. 1, mei 1986. Meer een nieuwsbrief dan een echt tijdschrift over Afrikaanse roofvogels. Abonnement 5 dollar. Contactadres Phoebe Barnard, Dept. of Zoology, University of the Witwatersrand, Johannesburg 2001, Zuid Afrika.
Journal of the ICBP Bustard Group. *Bustard studies* nr. 2, 1985. Cambridge, International Council for Bird Preservation. 187 blz. 532,- F.

Lange R., A. Van Winden, e.a., 1986. *Zoogdieren van de Benelux*. Herkenning en onderzoek, Amsterdam, Jeugdbondsuitgeverij, 193 blz. 400 F.
Birkhead M., Ch. Perrins. 1986. *The Mute Swan*. London, Croomhelm. 157 blz. 923 F.
Creutz G., 1986. *Die Wasseramsel*. Wittenberg, Lutherstadt, A. Ziemsen Verlag, 142 blz., 273 F.
Van Wijk R.J., P.J.M. Verbeek. 1986. *De smalbladige fonteinkruidsoorten in Nederland, herkenning en oecologie*. Wet. med. van de K.N.N.V. nr. 177. Hoogwoud, Kon. Ned. Natuurhist. Vereniging, 37 blz.

Al deze boeken en publicaties kunnen besteld worden in de boekhandel van de Wielewaal te Turnhout, tenzij anders vermeld.

Al onze leden wordt een korting van 10 % gegeven vanaf een som van 200 F; vrachtkosten worden aangerekend.

WIELEWAAL

Jaargang 53 - januari 1987

Brief van de voorzitter	1
D. DE ROOSE. Over leven en overleven in de winter	3
R. DE LUST. Vogels van kunstige pluimage: Houtsnippen	6
A. DE JONGHE. Determinatieproblemen bij Eikvaren <i>Polypodium vulgare</i>	10
L. SMET, V.W.G.-NETEVALLEI. Kerkuilenonderzoek in de Netevallei	14
Een natuurreservaat in de kijker. J. TAHON, V. GOETHALS, H. DELVOYE, D. VAN DAELE. De kleiputten van Ploegsteert	18
R. DE FRAINE, H. FRANCKX. Voor u gesprokkeld	21
Uit het wetstraatje. S. TYS. Vogels der Beneluxlanden	24
Verenigingsberichten	29
Werk op de plank	35
Van Aalscholver tot Zeis - nieuws uit onze reservaten	37
In het spaarvarkentje - onze reservatenfondsen	38
Goed om te weten	38
Boekbesprekingen	41

Titelblad: Winter in het veen — Foto: R. Willockx